

BEATRIČĖ UMBRASAITĖ
BRIGITA MIKOLAJŪNAITĖ
GIEDRĖ PUZINAUSKIENĖ

2022 VASARIS

Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime

Gerųjų užsienio praktikų apžvalga

Turinys

03

1. Įvadas

04

2. Praktika Jungtinėje Karalystėje

18

3. Praktika Belgijoje

26

4. Praktika Olandijoje

36

5. Praktika Slovėnijoje

40

6. Praktika Švedijoje

42

7. Praktika Estijoje

43

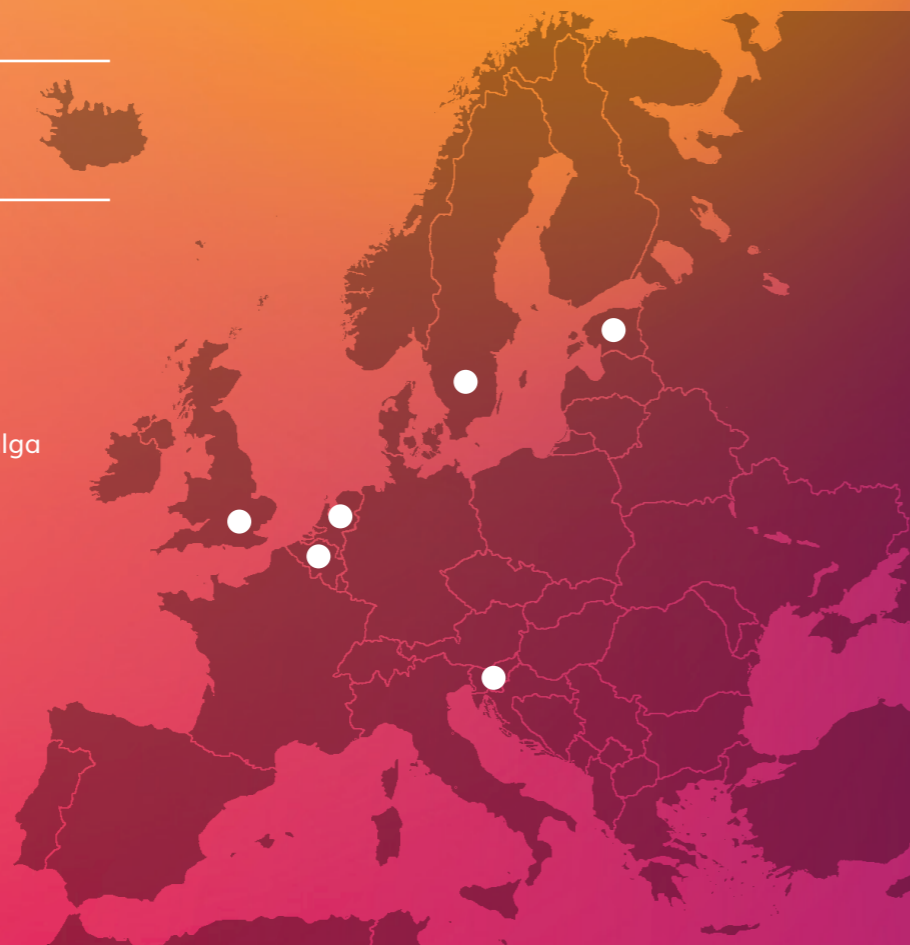
8. Išvados

44

9. Priedas – Užsienyje taikomų metodų apžvalga

56

10. Šaltinių sąrašas

1.1 Tyrime apžvelgtų šalių žemėlapis.

1. Įvadas

Ši dokumentas yra projekto „Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime“ tęsinys. 2021 m. rugsėjo–gruodžio mėnesį buvo atlikta ir publikuota esamos situacijos analizė bei 60–ties savivaldybių apklausa visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime, kai užsakovas yra savivaldybė, tema. Tyrimo ir apklausos išvados leido suformuoti pagrindinę projekto problemą: 58 iš 60 savivaldybių mato naudą visuomenės dalyvavime, tačiau net 50 % mano, kad joms trūksta žinių, kaip kokybiškai įtraukti visuomenę į viešųjų erdvių formavimą.

Šiame etape analizuojamos užsienio gerosios praktikos, kurios padės suformuoti projekto galutinį rezultatą – visuomenės dalyvavimo viešųjų erdvių formavime praktinį gidą.

Nagrinėjamos šalys pasirinktos pagal visuomenės dalyvavimo tradicijas, kraštovaizdžio architektūros, architektūros ir urbanistikos sričių ir mokyklų stiprumą bei šalies pilietinio aktyvumo indeksą. Kaip sektini pavyzdžiai yra pateikiamos praktikos iš:

- Jungtinės Karalystės;
- Belgijos;
- Olandijos;
- Slovėnijos.

Analizuojama šių šalių teisinė bazė ir konkrečių projektų atvejai, kuriuose pritaikytos sektinos praktikos. Informacija surinkta remiantis toje šalyje praktikuojančių specialistų (institucijų, privačių verslų ir NVO) žiniomis, bei įvairiais oficialiais šaltiniais.

Taip pat trumpai apžvelgiamos tyrimo metu analizuotos šalys, kurios susiduria su panašiais iššūkiais ir yra sprendimo paieškų etape, kaip ir Lietuva. Tai Švedija ir Estija. Jų praktikoje ryškaus proveržio nepastebėta, bet į apžvalgą įtraukta dėl platesnės perspektyvos.

Priede pateikiami užsienio šalių (ir Lietuvos) praktikoje naudojami įtraukimo metodai, susisteminti pagal dalyvavimo kokybinius lygius ir tikslus.

ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

1. Problema, konteksto apžvalga, atvejų ir nuomonių analizė
2. Savivaldybių apklausa

UŽSIENIO GERŲJŲ PRAKTIKŲ APŽVALGA

SPRENDINIŲ PAKETAS

VIEŠOJI KONSULTACIJA IR JOS REZULTATAI

FINALINIS SKLAIDOS RENGINYS

II-oji rotacija

PRITAIKYMAS PILOTINĖSE SAVIVALDYBĖSE

1.2 Projekto „Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime“ etapai

2. Praktika Jungtinėje Karalystėje

Teisinė bazė

Jungtinėje Karalystėje (toliau – JK) teritorijų planavimo ir statybos projektų kontrolės sistema yra vieninga, apima abi sritis ir vadinama planavimo sistema (angl. planning system). Ją sudaro trys lygmenys:

- Nacionalinio lygmens įstatymai, ruošiami centrinės valdžios, apibrėžia karkasą, kuriame funkcionuoja planavimo sistema. Anglijoje taikomas Nacionalinis planavimo politikos karkasas (angl. National Planning Policy Framework, toliau – NPPF) identifikuoja aukštos kokybės viešųjų erdvių prieinamumą kaip būtiną sąlygą sveikų ir saugių bendruomenių vystymuisi (National Planning Policy Framework, 2012). Strateginio (regioninio) lygmens planai nustato ilgą trukmės strategijų atskiriami šalies regionams ir yra kartografiniai dokumentai. Tiesa, pastarųjų reikšmė beveik panaikinta Anglijoje, išskyrus Londono miestą, kai 2011m. įsigaliojo Lokalizmo įstatymas (Localism Act 2011).
- Vietinio lygmens vystymosi planai (angl. Local Development Plans) yra pagrindiniai kartografiniai dokumentai, numatantys vietovės vystymosi parametrus. Šių dokumentų apimtis Lietuvoje atitinka savivaldybės (100–300 tūkst. gyventojų) mastelį. Būtent šiame lygmenyje užfiksuojamas

ir kartografuojamas viešųjų erdvių poreikis savivaldybei priklausančioje žemėje bei taikomas viešųjų erdvių reikalavimas privačiai vystomiems projektams. Papildomi planavimo dokumentai (angl. Supplementary Planning Documents) savivaldos lygiu išaiškina, kaip įgyvendinti vietovės vystymosi planą. Remiantis NPPF savivalda išsamiai įvertina viešųjų erdvių poreikį ir galimybes poreikiui patenkinti. Esamų žaliųjų erdvių praradimas yra neleistinas net ir privačioje nuosavybėje, nebent projekto iniciatorius įrodo, kad aplink yra tokių erdvių perteklius (Barnsley Metropolitan Borough Council, 2019:3).

- Vietovės lygmens planai kuriami bendruomenės iniciatyva ir priimami gyventojų referendumo būdu. Šie planai turi tokių pačių teisinę galią kaip ir savivaldybės vietinio lygmens vystymosi planai, tačiau yra detalesni. Gyventojai numato teritorijas, turinčias potencialą rekreaciniams poreikiams. Žaliosios erdvės, užfiksuotos plane, negali būti užstatytos.

Už planavimo sistemos administravimą, kontrolę ir įgyvendinimą atsako vietos savivalda. Būtent savivalda inicijuoja vietinio lygmens teritorijų planavimo procesą, ruošia vietovės vystymosi planus, o išduodant statybos leidimus vertina projekto atitikimą vietovės vystymosi planui.

2.1 Jungtinės Karalystės planavimo sistema

Viešojo erdvė – statybos leidimo objektas

Verta pabrėžti, kad JK statybos leidimas reikalingas visiems žemės vystymo (angl. development of land) projektams. Į vystymo sąvoką įeina statybos, inžineriniai ar kasybos veiksmai virš, ant ir po žeme bei bet koks pastato ar žemės materialus naudojimo būdo pakeitimas (Town and Country Planning Act 1990). Būtent šiuo pagrindu į viešąsias erdves žiūrima kompleksiskai, t. y. bet kokie statybos darbai viešojoje erdvėje (net jei į darbų sudėtį neįeina pastatai) yra laikomi vystymu, reikalauja projekto ir statybos leidimo. Tokiu būdu viešosios erdvės projektas praeina tokį patį kontrolės ir visuomenės dalyvavimo procesą kaip bet kuris kitas urbanistinis darinys (pastatas, inžinerinis statinys, gatvė ar pan.). Čia pastebimas skirtumas nuo Lietuvos teisinio reguliavimo, kur vieša erdvė yra paminėta tik Teritorijų planavimo įstatyme, o statybos projektų kontrolės mechanizmai taikomi tik viešojoje erdvėje pasitaikančių fizinių elementų sumai (suolams, takams, fontanams ir pan.).

Projektų tipai pagal iniciatyvos formą

Dėl istorinių priežasčių JK viešųjų erdvių tinklas urbanizuotose teritorijose yra daugiaž nusistovėjęs, o naujos erdvės kuriamos tik kompleksinių regeneracijos projektų sudėtyse. Tokie projektai vykdomi privačia iniciatyva, privačioje nuosavybėje, tačiau jiems taikomi aukšti reikalavimai viešajam interesui užtikrinti. Intensyviai urbanizuotose teritorijose privačioje nuosavybėje esančių viešųjų erdvių proporcija yra reikšminga, todėl nagrinėjant JK kontekstą aptariama ir ši grupė.

Taigi toliau pagal nuosavybės formą aptariami du viešųjų erdvių tipai, jų valdymo scenarijai ir visuomenės įsitraukimo galimybės: tai savivaldai priklausančios ir privačioje žemėje esančios viešosios erdvės.

Savivaldybės inicijuoti projektai

Savivaldybės savo ruožtu gali inicijuoti ir finansuoti esamų viešųjų erdvių atnaujinimo projektus. Abiem atvejais pats projektavimo procesas yra perleidžiamas privačia veikla užsiimantiems kraštovaizdžio architektams, kurie atrenkami atviro konkurso būdu arba pagal karkaso sutartį (angl. framework agreement) iš anksto atrinktiems projektuotojams. Skaidrumui užtikrinti savivaldybės inicijuotus projektus tikrina ir leidimą išduoda kita greta esanti savivaldybė.

Privataus sektoriaus inicijuoti projektai

Planavimo sistemoje yra įtvirtinta nuostata, kad bet koks gyvenamosios ar komercinės paskirties projektas padidins viešųjų erdvių poreikį toje vietovėje. Remiantis NPPF, kiekvienoje savivaldybėje taikomas reikalavimas, įpareigojantis privačių projektų sudėtyje numatyti viešųjų erdvių. Konkretų viešųjų erdvių planavimo kiekybinį rodiklį ir taikymo slenkstį kiekviena savivaldybė nusistato pagal savo poreikius. Pavyzdžiui, Barnsley savivaldybė taiko

£ 125 640 vertės mokestį vystytojui už kiekvieną prarastą žalios erdvės hektarą. Mokesčio dydį sudaro vidutinė žemės kaina, viešosios erdvės įrengimo kaina ir 15–kos metų trukmės priežiūra. Ta pati savivaldybė taiko reikalavimą, kad 15 % sklypo ploto naujai statomuose gyvenamuosiuose projektuose privalo sudaryti atvira erdvė, skirta visuomenės poreikiams tenkinti (Barnsley Metropolitan Borough Council, 2019:5). Reading savivaldybėje toks reikalavimas pradedamas taikyti, jei projektas yra didesnis negu 20 būstų (Reading Borough Council, 2019). Camden savivaldybėje reikalavimas taikomas, jei projektas didesnis negu 11–ka būstų arba daugiau negu 1000 m² bendro ploto. reikalaujamas plotas priklauso nuo gyventojų ar darbuotojų skaičiaus: 9 m² kiekvienam gyventojui ir 0,74 m² kiekvienam darbuotojui (Camden Borough Council, 2021).

Reikalavimo įgyvendinimas užtikrinamas sutartimi (angl. Section 106 Planning Obligations), kuri pasirašoma prieš išduodant statybos leidimą. Viešosios erdvės įrengimas už sklypo ribų galimas tik išskirtiniais atvejais, jei to neįmanoma padaryti sklype. Tokiu atveju vystytojas moka kompensaciją.

Vystant privatų projektą (pastatą), statybos leidimui gauti jo sudėtyje privalo detalizuoti aplinkinių viešųjų erdvių (gatvių, pėsčiųjų takų, skverų ir pan.), kurios formaliai yra už sklypo ribos, sutvarkymą. Tai reiškia, kad iki leidimo išdavimo aplinkinės viešosios erdvės turi būti detalios suplanuotos, o visuomenei sudaryta galimybė susipažinti su sprendiniais ir teikti pastabas.

Jei privatus projektas yra kompleksiškas (pastatų grupė), dažniausiai jis praeina du tvirtinimo ir visuomenės dalyvavimo ciklus: schematinio ir detalaus dizaino. Tokio projekto sudėtyje turi būti numatomos naujos pilnavertės viešosios erdvės. Jų dydis, funkcija ir išsidėstymas teritorijoje numatomas schematiniame plane ir patvirtinamas savivaldybės (angl. outline planning permission). Procese dalyvauja ir pastabas teikia visuomenė. Toliau pereinama prie detalesnio projektavimo, kuris privalo nenukrypti nuo schematinio. Svarbu paminėti, kad statybos leidimui gauti viešojo erdvė turi būti suprojektuota detalios – pilnai išspręstas kietų dangų išdėstymas, medžiogiškumas, apželdinimas (želdinių rūšys, kiekiai ir dydžiai), esamų medžių inventorizacija, šaknų apsaugos zonos, arboristinis poveikio vertinimas, įsipareigojimas kompensuoti prarastus želdinius, žemės judinimo darbai, mažoji architektūra, numatytas priežiūros režimas bent 5–iems metams į priekį. Pilnas projektas vėl teikiamas savivaldybei statybos leidimui gauti (angl. Full planning or detailed planning permission). Visuomenė vėl gali dalyvauti procese ir teikti pastabas. Verta pabrėžti, kad tokie projektai pakliūna į visuomenei reikšmingų kategorijų, o tai reiškia, kad su visuomene turi būti konsultuojamasi nuo projekto inicijavimo, o sprendiniai taikomi prie išreikštų poreikių.

Kas yra visuomenei reikšmingas projektas?

Prašymas išduoti statybos leidimą klasifikuojamas kaip reikšmingas projektas (angl. major development), jei atitinka bent vieną iš šių kategorijų:

- gyvenamosios paskirties projektams – planuojama 10 ar daugiau būstų arba sklypo plotas yra 0,5 ha ar didesnis;
- kitos paskirties projektams – bendrasis statinio plotas bus >1000 m² arba paskirties keitimas didesniame nei 1 ha ploto sklype.

Būtent į reikšmingo projekto kategoriją praktikoje pakliūna dauguma komerciniais tikslais arba viešojo sektoriaus vystomų projektų ir su jų vystymu asocijuojamų viešųjų erdvių.

Visuomenės intereso užtikrinimas visų projektų atveju

JK planavimo sistemoje projektas turi tris stadijas: iki prašymo išduoti statybos leidimą, prašymo svarstymo, po sprendimo priėmimo. Pirmose dviejose stadijose visuomenės dalyvavimas užtikrinamas įstatymais. Reikšmingiems privatiems

ir savivaldybės projektams taikomas reikalavimas praeiti papildomus įtraukimo ir kokybės kontrolės žingsnius. Visuomenės interesai projekte atstovaujami jos nariams asmeniškai dalyvaujant konsultacijų proceso renginiuose ir įtraukiant nešališkas trečiąsias šalis. Toliau aptariami dalyvavimo, atstovavimo ir kontrolės mechanizmai:

01 Visuomenė savarankiškai dalyvauja įvairaus formato neformaliuose renginiuose, kol prašymas išduoti statybos leidimą dar nėra pateiktas (angl. pre-application stage). Šie renginiai, organizuojami vystytojo, yra privalomi visuomenei reikšmingiems projektams ir yra būtina sąlyga statybos leidimui gauti. Tačiau dėl akivaizdžių naudų panašus formatas naudojamas užmegzti ir palaikyti gerą santykį su visuomene ankstyvose projektavimo stadijose, nors teisiškai tai ir nebūtų privaloma. Procesas dokumentuojamas.

02 Visuomenei reikšmingo projekto užsakovas privalo konsultuotis su įstatymais apibrėžta suinteresuotų nešališkų organizacijų grupe (angl. statutory consultees) ankstyvoje stadijoje ir į jų

pastabas atsižvelgti. Tai laikoma gera praktika visiems projektams, nes sumažina atmetimo riziką svarstymo stadijoje. Priklausomai nuo projekto tipo organizacijų sąrašas varijuoja, bet dažniausiai pasitaikančios organizacijos yra šios: Sveikatos ir saugumo vadovas (angl. Health and Safety Executive), Natūrali Anglija (angl. Natural England), atsakinga už gamtosauginius klausimus, Aplinkos agentūra (angl. Environment Agency), gretimos savivaldybės, Istorinė Anglija (angl. Historic England), atsakinga už paveldą ir šių organizacijų atitikmenys Škotijoje, Velse ir Šiaurės Airijoje. Šios organizacijos yra nešališkos ir atstovauja visuomenės interesų savo kompetencijų srityje.

03 Dizaino vertinimo panelė (angl. Design Review Panel) – tai uždaras nepriklausomų architektūros, kraštovaizdžio ir urbanistikos sričių ekspertų susitikimas, kurio metu nešališkai įvertinama projektinių pasiūlymų kokybė. Tai vyksta prieš pateikiant prašymą išduoti statybos leidimą ir taikoma visuomenei reikšmingiems projektams, kurie savo masteliu, lokacija ar kitomis aplinkybėmis yra svarbūs visuomenei. Dažniausiai tai – viešosios erdvės, reikšmingi infrastruktūros projektai, pastatų kompleksai ir pan. Panelės atrankai galioja griežti kriterijai ir reikalinga nepriekaištinga reputacija, todėl šis kokybės vertinimo mechanizmas laikomas svariu balsu sprendžiant projekto ateitį.

04 Viešoji konsultacija – gavusi prašymą išduoti statybos leidimą, savivaldybė privalo konsultuotis su kaimyniniais gyventojais ir bendruomeninėmis grupėmis. Visuomenė yra informuojama apie prašymą išduoti statybos leidimą jų gyvenamojoje vietovėje ir gali teikti pagrįstas pastabas savivaldybei, kuri atsižvelgia į tai svarstydama projektą. Apie gautą prašymą savivaldybė privalo informuoti visuomenę šiais būdais: fizinis pranešimas projekto teritorijoje ir/arba laišku gretimų sklypų kaimynams, skelbimas vietos spaudoje, pranešimas savivaldybės puslapyje. (UK's Department for Levelling Up, Housing and Communities and Ministry of Housing, Communities & Local Government, 2021).

05 Šioje stadijoje savivaldybė privalo konsultuotis su įstatymais apibrėžta nešališkų suinteresuotų organizacijų grupe (angl. statutory consultees) ir į jų pastabas atsižvelgti. Tai ta pati grupė nešališkų organizacijų, atstovaujančių visuomenės interesų, tačiau šį kartą konsultuojasi kontroliuojanti institucija (savivaldybė), bet ne užsakovas.

06 Atliekant konsultacijas pirmojoje stadijoje visuomenės pastabos dokumentuojamos, registruojama, kaip į kiekvieną iš jų atsižvelgta (jei nėra kliūčių) ir ši dokumentacija sudaro privalomą prašymo, išduoti statybos leidimą, dalį. **Dalyvavimo faktinė medžiaga ir projekto adaptacija pagal gautus siūlymus vertinama statybos leidimą išduodančios institucijos (savivaldybės).**

07 Viešas paklausimas (angl. Public inquiry) – tai formali procedūra, skirta visuomenei apeliuoti savivaldybės sprendimą išduoti statybos leidimą reikšmingiems projektams. Jos metu kompleksiški faktai testuojami nešališkos profesionalių liuditojų komisijos. Paklausimo dėmesys skirtas nuomonių išsiskyrimui nagrinėti. Surinkta byla teikiama ministrui (angl. Secretary of State), kuris priima galutinį apeliacijos sprendimą. Tai kraštutinis būdas konfliktinėms situacijoms spręsti.

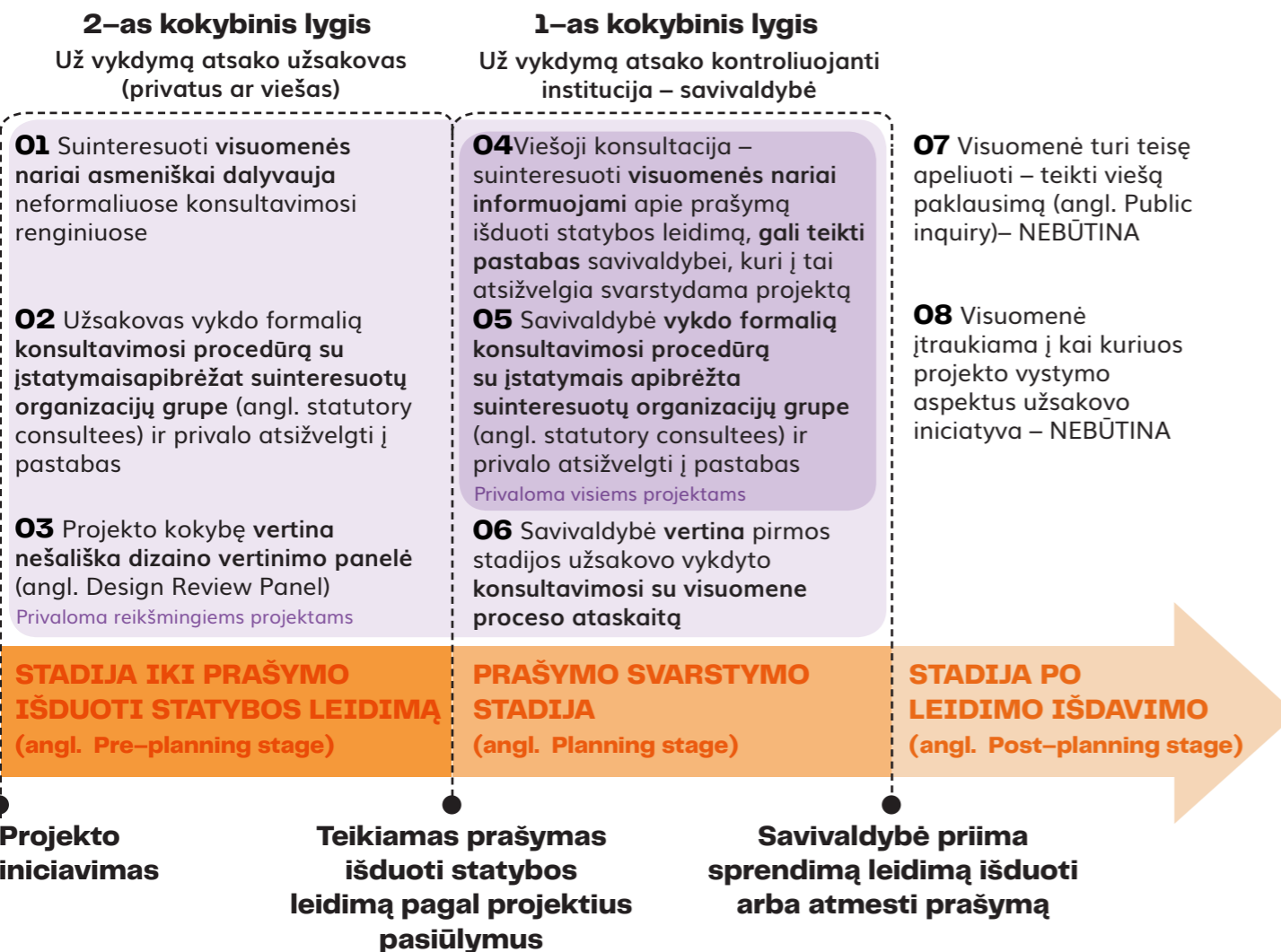
08 Tolimesnis visuomenės dalyvavimas nėra reglamentuojamas. Tačiau tolimesnis pozityvių ryšių palaikymas ir suinteresuotų visuomenės narių įtraukimas į projekto eigą yra laikomas gera praktika.

Teisinio reguliavimo apibendrinimas

JK planavimo sistema numato privalomą konsultavimąsi su visuomene ankstyvoje projekto stadijoje, t.y. iki projektinių pasiūlymų finalizavimo ir prašymo išduoti statybos leidimą pateikimo. Šioje stadijoje įstatymai įpareigoja pasiekti bent 2-ąjį kokybinį lygmenį – suteikti visuomenei galimybę daryti įtaką sprendiniams. Funkcionuoja ir papildomi kontroliniai mechanizmai, kurių principas – visuomenės interesų atstovavimas per nešališkų ekspertų paneles ir nepriklausomas organizacijas. Tai minimalūs teisiniai reikalavimai, tačiau praktikoje pasiekiamas aukštesnis lygmuo – yra susikūręs išskirtinai visuomenės dalyvavimą statybos projektuose įgyvendinančių organizacijų laukas, kurių paslaugos užtikrina kokybišką visuomenės įtraukimą. Šių organizacijų paslaugomis naudojasi privatus ir viešasis sektorius.

Kaip buvo aptarta šio Kurk Lietuvai projekto leidinyje „Esamos situacijos analizė“ būtent ankstyvas visuomenės įtraukimas yra lengvai valdomas procesas, duoda geriausių rezultatų projekto kokybei ir augina visuomenės pasitikėjimą projektu. JK, kitaip nei Lietuvoje, visas kokybiško dalyvavimo procesas reikalaujamas įvykdyti ankstyviausioje stadijoje.

Verta pastebėti, kad JK savivaldybės, kaip kontroliuojančios institucijos, vykdomos procedūros vėlesnėje prašymo svarstymo stadijoje siekia 1-ąjį kokybinį lygį. Jos yra gan formalios, o visuomenės poveikis sprendimams atsiremia į procedūrinį korektiškumą ir projektinių pasiūlymų atitikimą planavimo dokumentams. Šiuo aspektu JK praktika mažai skiriasi nuo Lietuvos ir atlieka kontrolinio mechanizmo funkciją. Vis dėlto, JK, skirtingai nei Lietuvoje, net ir teisinio pagrindimo neturinčios visuomenės pastabos gali daryti įtaką leidimo (ne)išdavimui, jei joms pritaria reikšmingas skaičius visuomenės narių.

2.2 Diagrama iliustruojanti, kaip užtikrinamas visuomenės intereso atstovavimas skirtingose projekto stadijose.

Rectory Lane kapinių atvejis

Pradžia 2013 m.

Įgyvendinimo biudžetas: £1 250 000

Inicijavo vietos bendruomenės organizacija „Friends of St Peter’s Great Berkhamsted“

Dalyvavimo metodai: gyventojų apklausa, pristatymo renginys, pakartotinė apklausa internetu ir spausdintais klausimynais, konsultacijos kas mėnesinio turgelio metu, ekskursijos, teatro pasirodymai, edukacinės veiklos, talkos vakarėliai.

5–tas kokybinis dalyvavimo lygmuo – įgalinimas

Tai Berkhamsted miestelio bendruomenės inicijuotas ir įgyvendintas projektas – išskirtinis 5-tojo kokybinio lygmens pavyzdys. 1970 m. sena 1,2 ha ploto kapinių teritorija, esanti pačiame miestelio centre, tapo nebenaudojama. 2013 m. savo iniciatyva vietos bendruomenė įsteigė organizaciją „Friends of St Peter’s Great Berkhamsted“ tam, kad atgaivintų apleistą teritoriją ir kūrybiškai pritaikytų visuomenės rekreaciniams poreikiams, bendruomenės susibūrimas, renginiams bei išpildytų bioįvairovės skatinimo potencialą.

Visuomenės dalyvavimo procesas

Nuo pat pradžių vietos bendruomenė buvo pagrindinė varomoji ir sprendžiančioji jėga. Pirmame etape organizacija apklausė platų spektrą vietovės gyventojų apie jų nuomonę dėl kapinių atgaivinimo.

Toliau sekė atvirų durų renginys, kurio metu susirinkusiems buvo pristatyti pasiūlymai teritorijos planų ir žemėlapių formatais. Atsiliepimai registruoti spausdinto klausimyno ir internetinės apklausos būdais.

Pasiūlymai buvo renkami viso projekto rengimo metu per kas mėnesį organizuojamą vietos turgelį. Šimtai klausimynų išsiuntinėti paštu artimiausiems kaimynams. Projektas jau ankstyvoje stadijoje susilaukė suinteresuotų žmonių palaikymo ir buvo redaguojamas pagal gautus pasiūlymus.

Projektui įsibėgėjus darbas su vietinėmis interesų grupėmis sustiprino teigiamą kapinių įvaizdį. Prie to prisidėjo ekskursijos iš vietos mokyklų, teatro pasirodymai, istorijų pasakojimo sesijos, gidų vedamos ekskursijos, aktyvios aplinkosaugos ir istorijos tyrinėjimo organizacijos, vietos verslai, amatininkai ir menininkai, bažnyčios bendruomenės palaikymas. Parengiamuosius tvarkymo darbus atliko organizacijos suburti vietos gyventojai, kurie viso projekto metu buvo savanoriškai įsitraukę į bendruomenę telkiančias veiklas.

Savivaldos vaidmuo šiame projekte buvo įgalinantis – vietos bendruomenei suteikta laisvė įgyvendinti veiklas, pritaikyti erdvę savo poreikiams, išduotas statybos leidimas kraštovaizdžio darbams atlikti.

Finansavimas

Atliktų darbų kaina – £1 250 000. Startinis kapitalas užtikrintas formuojant partnerystę su vietos verslais ir organizacijomis, dalyvaujant labdariniuose bendruomenės renginiuose. Bet didžiajai transformacijai „Iš mirusios vietos į gyvybingą vietą“ finansavimą suteikė „National Lottery Heritage Fund“ ir „Big Lottery Fund“ – nepriklausomos visuomeninės organizacijos, paskirstančios loterijos būdu surinktą finansavimą geriems tikslams (angl. good causes), tarp jų paveldo ir bendruomeniniams projektams.

Apdovanojimai

Projektas 2021 m. pripažintas ir apdovanotas net keleto organizacijų:

- Kraštovaizdžio instituto (angl. Landscape Institute) – JK kraštovaizdžio architektūros profesionalus vienijančios organizacijos – įvertintas kaip geriausias dviejose kategorijose: „meistriškumas bendruomenės įtraukime“ (angl. ‘Excellence in Community Engagement’) ir „Meistriškumas pavelde ir kultūroje“ (angl. ‘Excellence in Heritage and Culture’ Award). Šie apdovanojimai skirti už gilų istorijos ir paveldo tyrinėjimą, bendruomenės ir menininkų įtraukimą, švietimą bioįvairovės ir aplinkosaugos klausimais bei savanorių sutelkimą darbams vykdyti. Teisėjai įvertino bendruomenės indėlio tęstinumą – veikta kartu nuo idėjos per dizaino procesą, įgyvendinimą iki tolimesnės priežiūros. Išvadose minima, kad vizija, kuria buvo dalinamasi nuo pat pradžios, paskatino bendruomenės narių susidomėjimą ir pasiryžimą veikti.
- „Berkhamsted miesto gyventojų asociacijos Aplinkos apdovanojimo“ laimėtojas (angl. Berkhamsted Citizens’ Association Environment Award 2021)
- „Žalios vėliavos Bendruomenės apdovanojimo“ laimėtojas (angl. Green Flag Community Award 2021)
- Jungtinis laimėtojas „Žalios vėliavos 25-tojo jubiliejaus apdovanojime „Metų komanda““ (angl. Green Flag 25th Anniversary ‘Team of the Year’ Award 2021)
- Finalistas „Žalios vėliavos 25-tojo jubiliejaus apdovanojime „Labiausiai pagerinta erdvė““ (angl. Green Flag 25th Anniversary ‘Most Improved Space’ Award 2021)
- Finalistas „Karališkojo britų architektų instituto žurnalo „MacEwen“ konkurse“ (angl. RIBA Journal 2021 MacEwen competition) už sumanią ir subtilią architektūrinę intervenciją, skirtą bendram gėriui.

Ko galime išmokti?

Dalis lėšų nukreipta į nematerialaus kapitalo auginimą, kuris užtikrina projekto tęstinumą ir socialinio kapitalo statybą. Būtent aktyvus bendruomenės įtraukimas, pasireiškiantis įvairiais formatais, užtikrina, kad erdvė bus nuolat lankoma, turės finansavimo šaltinių ir ateityje išliks lankytojų traukos tašku.

Tęstinių veiklų ekosistemą sudaro:

- Amatininkų inicijuotas pradedančiųjų mokymas restauruojant smulkius kultūros paveldo objektus;
- Edukaciniai renginiai, skirti jaunesiems skautams;
- Savanorių ir profesionalių aktorių vedamos ekskursijos;
- Menininkų kuruojamos edukacinės dirbtuvės (piešimo, fotografijos, floristikos, kūrybinio rašymo, poezijos, keramikos ir pan.);
- Edukaciniai užsiėmimai vaikams, orientuoti į istorijos ir vietovės bioįvairovės pažinimą, organizuojami bendradarbiaujant su vietos mokyklomis;
- Reguliarūs fizinės veiklos užsiėmimai, orientuoti į vietos gyventojų poilsio ir buvimo gamtoje poreikius pandemijos metu.

Organizacija palaiko ryšius su vietos verslais, skatina abipusiai naudingą bendradarbiavimą – naujus ekonominius ryšius, darbuotojų motyvaciją, sklaidą. Informacija dalinamasi naujienlaiškiais ir

socialiniuose tinkluose. O nuolat įdarbinami nauji savanoriai užtikrina iniciatyvų tęstinumą, teritorijos priežiūrą ir organizuoja renginius. Šiandien ši viešoji erdvė tarnauja daugiau nei 60 000 žmonių vienijančiai bendruomenei.

Apibendrinant, motyvuota bendruomenė su institucijų palaikymu ir finansine parama gali pati inicijuoti ir sėkmingai įgyvendinti viešųjų erdvių projektus. Ankstyvas bendruomenės įtraukimas akceleruota įgyvendinimo procesą ir padeda puikų pamatą tolimesniam erdvės gyvybingumui.

2.3 Dirbtuvės. Šaltinis: <https://berkhamsted-history.org.uk/2021/10/14/dead-space-to-living-place/>

2.4 Užsiėmimų su vaikais momentas. Nuotr. Colin Drake. Šaltinis: <https://www.riba.com/buildings/macewen-shortlist-2021-rectory-lane-cemetery-berkhamsted-hugo-hardy-architect>

High Street 2012 atvejis

Pradžia 2012 m.

Inicijavo Londono Tower Hamlets ir Newham seniūnijos

Dalyvavimo metodai: mobili sklaidos platforma ledų autobusiuke, kūrybinių dirbtuvių sesijos.

3–čias kokybinis dalyvavimo lygmuo – įtraukimas

6 km ilgio gatvės atkarpa, jungianti dvi Londono seniūnijas, kertanti socialiai problematiškus kvartalus ir Stratford olimpinį parką, kentė nuo intensyvaus automobilių eismo. Pastūmėtos greta vykiančių Olimpijų žaidynių, Tower Hamlets ir Newham seniūnijos inicijavo šios atkarpos atgaivinimą. Pastangos ir resursai, visų pirma, buvo orientuoti į vietos (angl. place) tyrimus, bendruomenių pažinimą ir stiprinimą, o galutinė išraiška – į gatvės atnaujinimo darbus, kuriančius pamatą socialiniam, kultūriniam ir ekonominiam gyvenimui pagal identifikuotus bendruomenių poreikius.

Ankstyva visuomenės dalyvavimo strategija buvo orientuota į intensyvius suinteresuotų šalių klasterius, išsidėsčiusius ties kertiniais gatvės atkarpos taškais. Šios strategijos tikslas buvo pakankamai sustiprinti šiuos klasterius, kad jie savarankiškai galėtų tęsti socialinius ir kultūrinius projektus, įgyvendinus projektą ir pasibaigus Olimpijų žaidynių sujudimui.

Dalyvavimo procesui organizuoti ir moderuoti buvo pasamdyti tuo užsiimantys profesionalai, kurie modeliavo proceso eigą, vykdė renginius, apibendrino išvadas. Apibendrinus visą eigą, procesą galima vertinti kaip 3–čiojo kokybinio lygmens (įtraukimas).

Visuomenės dalyvavimo procesas

Dalyvavimo procesui pasiruošti deleguoti organizatoriai įvairiais pjūviais tyrė ir identifikavo aktyvių teritorinių bendruomenių centrus. Būtent šiems centrums buvo skirtos tolimesnės priemonės.

Tada žmonių dėmesiui pritraukti, sudominti ir pradėti konsultacijos procesą buvo panaudoti kūrybiški sprendimai – „Gražių svajonių autobusiukas“ (angl. 'Nice Dream Van') – mobili sklaidos platforma įrengta tradiciniame ledų autobusiuke, kur pasidalinta gyventojų svajonė buvo mainoma į porciją ledų, arba „Gatvės įrankių rinkinys“ (angl. 'Street Kit'). Šiame etape buvo identifikuotos pagrindinės rajono problemos, aktualios temos ir naratyvai. Gyventojai suformavo aštuonis gatvės taškus, kuriems reikia permąstymo: dangų atnaujinimo, žalinimo priemonių, apšvietimo, ženklavimo ir vizualinės taršos mažinimo, žaliosios infrastruktūros plėtros, paveldo objektų panaudojimo.

Tolimesnės studijos apėmė šiuos aštuonis charakteringus segmentus. Šiose zonose kartu

2.5 Idėjų kartografavimo pratimas. Nuotr. Fluid. Colin Drake. Šaltinis: <https://fluidoffice.com/project/high-street-2012-vision/>

2.6 Aštuoni gatvės segmentai identifikuoti tolimesniam tyrimui. Nuotr. Fluid. Colin Drake. Šaltinis: <https://fluidoffice.com/project/high-street-2012-vision/>

su bendruomene buvo tiriamos galimybės istoriniam gatvės turgaus atgaivinimui, naujoms susisiekimo mazgams, industrinių vandens kanalų panaudojimui, ryšių su parko teritorija stiprinimui, naujoms smulkios komercijos taškams ir istoriniams centrums prikelti. Kūrybinių dirbtuvių sesijų metu buvo kartografuojami gyventojų pasiūlymai ir minčių asociacijos.

Galutinis visuomenės dalyvavimo proceso rezultatas – galimybių studija ir apibendrinanti vizija, kuri nustatė strateginį karkasą tolimesniam erdvių dizainui, minimalius standartus ir bendruosius tikslus ateities projektams, kurie ir išpildys šią viziją.

Ko galime išmokti?

Projektą inicijavusios seniūnijos pripažįsta, kad ši studija padėjo gauti ankstyvą gyventojų ir projekto partnerių palaikymą, be kurio projektas galėjo būti ir neįgyvendintas. Seniūnijos laiku identifikavo bendruomenių balso svarbą kaip fundamentalų vardiklį projekto sėkmei ir tam skyrė adekvačių laiko ir finansinių resursų. Projektas susilaukė Londono mero palaikymo ir tapo sektinu pavyzdžiu kitoms seniūnijoms.

Darbas su daugiakultūrinėmis bendruomenėmis iš socialiai problematiškų kvartalų savaime yra iššūkis. Tam buvo pasamdyti profesionalai, turintys nešališko moderavimo ir konfliktinių situacijų valdymo patirtį.

Finansiniai resursai ir projekto prioritetai orientuoti ne į fizinį gatvės paviršių atnaujinimą, bet į bendruomeninių kultūrinių iniciatyvų, integracijos, socialinio kapitalo ir verslumo skatinimą.

Procesas apibendrintas galimybių studijoje. Tai suteikia visuomenei pagrindą matyti, kaip jų dalyvavimas prisidėjo prie vizijos formavimo, ir išlikti motyvuotiems ateities projektų atžvilgiu.

2.7 „Gražių svajonių autobusiukas“ Nuotr. Soundings. Colin Drake. Šaltinis: <https://soundingsoffice.com/projects/high-street-2012/>

2.8 Kūrybinės dirbtuvės Nuotr. Soundings. Colin Drake. Šaltinis: <https://soundingsoffice.com/projects/high-street-2012/>

Marian Place Gasholder Site atvejis

Pradžia 2019 m.

Igyvendinimo biudžetas: £1 250 000

Inicijavo privatus vystytojas St Williams Homes LLP

Projektavo Rogers Stirk Harbour + Partners, Gillespies LLP.

Dalyvavimo metodai: spontaniškos stotelės (pop-up), pašnekesiai pasivaikstant, susitikimai grupėse, konsultaciniai renginiai, parodos, klausimynai, dedikuota internetinė svetainė ir telefono linija, naujienlaiškiai, lankstinukai paštu.

2-as kokybinis dalyvavimo lygmuo – konsultavimasis.

Tai Londono širdyje esanti 1.8 ha ploto post-industrinė rajono dalis, į kurios regeneraciją investavo privatus vystytojas. Viktorijos eros dujų talpyklų teritorija ilgokai buvo apleista. Nors dabar talpyklos turi paveldo objekto statusą, tai nesutrukdė pritaikyti teritoriją gyvenamosios (550 naujų būstų) ir komercinės paskirties pastatų vystymui, lauko erdvių atvėrimui bei pritaikymui vietos bendruomenės poreikiams.

Šis projektas pasirinktas dėl privataus sektoriaus iniciatyva kuriamų viešųjų erdvių (iš viso 0,71 ha) naujame komplekse, kurių tinklas taps jungiamąja grandimi su aplinkinėmis teritorijomis. Aptariamas konsultacijų procesas atitinka 2-ąjį visuomenės įtraukimo kokybinį lygį.

Suinteresuotų šalių žemėlapis

Pagal gyventojų surašymo duomenis (seniūnaitijos lygmeniu apie 18000 gyventojų) ir demografinę sudėtį buvo identifikuoti pagrindiniai iššūkiai: jaunų šeimų poreikiai, etninių mažumų poreikių patenkinimas, kalbos barjeras konsultacijos metu.

Analizuojant suinteresuotas šalis, tolimesniam konsultacijos procesui identifikuotos 105–kios bendruomenės. Pagrindinės grupės apima gyventojų bendrijas, religines bendruomenes, kultūrinės organizacijos, bendruomenines organizacijas, verslo grupes, sporto ir laisvalaikio centrus, švietimo įstaigas, paslaugų centrus senjorams, sveikatos priežiūros organizacijas, viešųjų paslaugų įstaigas (žr. žemėlapyje žemiau).

Visuomenės dalyvavimo procesas

Dėl savo istorinės reikšmės, dydžio urbanistiniame audinyje ir naujų gyventojų potencialios našos socialinei infrastruktūrai šis projektas susilaukė didelio visuomenės dėmesio ir kontraversiškų vertinimų. Būtent dėl šios priežasties vystytojas atsakingai žiūrėjo į visuomenės indėlį, o visuomenės palaikymui auginti ir kokybiškam dalyvavimo procesui užtikrinti skyrė 10 mėnesių. Per šį laikotarpį dalyvavimo procesų moderavimu užsiimanti įmonė inicijavo ir valdė keturių stadijų programą, kurios išvados formavo projektinių pasiūlymų rezultatus.

Nuolatinė komunikacija ir informacijos atnaujinimas buvo vykdomas per specialiai šiam projektui sukurtą internetinį puslapį, reguliarius elektroninius

naujienlaiškius užsiprenumeravusiems bei komunikacinius lankstinukus, reguliariai siunčiamus rajono gyventojams paštu. Teirautis buvo galima skambinant dedikuota telefono linija, rašant projektui sukurtu elektroninio pašto adresu. Informacija buvo prieinama rajone paplitusiomis užsienio kalbomis.

Toliau aptariama penkių stadijų konsultavimosi programa.

1-oji stadija – „Vietovės suvokimas“ – skirta pristatyti pagrindinius principus, pasitikrinti, ar vizija sutampa su bendruomenės identitetu, atliepia įvardijamus iššūkius ir galimybes. Programoje vykdyta:

- 3 spontaniškos stotelės gatvėse (angl. pop-up);
- 3 pašnekesių pasivaikstant sesijos (angl. walk and talk);
- 15 susitikimų nedidelėse grupėse pašnekesiams su pagrindinėmis suinteresuotomis šalimis.

2-oji stadija – „Ankstvyvos dizaino idėjos“ – skirta pristatyti patobulintą viziją plane. Programoje vykdyta:

- 3 konsultaciniai renginiai;
- 3 parodos su atsiliepimų formomis.

3-čioji stadija – „Dizaino vystymasis“ – skirta pristatyti detalizuotas idėjas ir pasitikrinti, ar pasiūlymai patenkina bendruomenės lūkesčius.

4-toji stadija – „Pasidalinimas galutiniais pasiūlymais“ – skirta susitikti su pagrindiniais suinteresuotų šalių atstovais, pristatyti ir aptarti galutinius pasiūlymus prieš pateikiant prašymą

išduoti statybos leidimą. Programoje vykdyta:

- individualūs pokalbiai mažose grupėse;
- Skaitmeninė atnaujintos informacijos sklaida.

4–tosios stadijos pabaigoje 75 puslapių apimties leidinyje buvo išdėstyta proceso eiga, rezultatai ir apibendrinimas, kaip gauti pasiūlymai formavo sprendinius. Leidinys buvo pateiktas dokumentų byloje su prašymu išduoti statybos leidimą kontroliuojančiai institucijai (šiuo atveju savivaldybei).

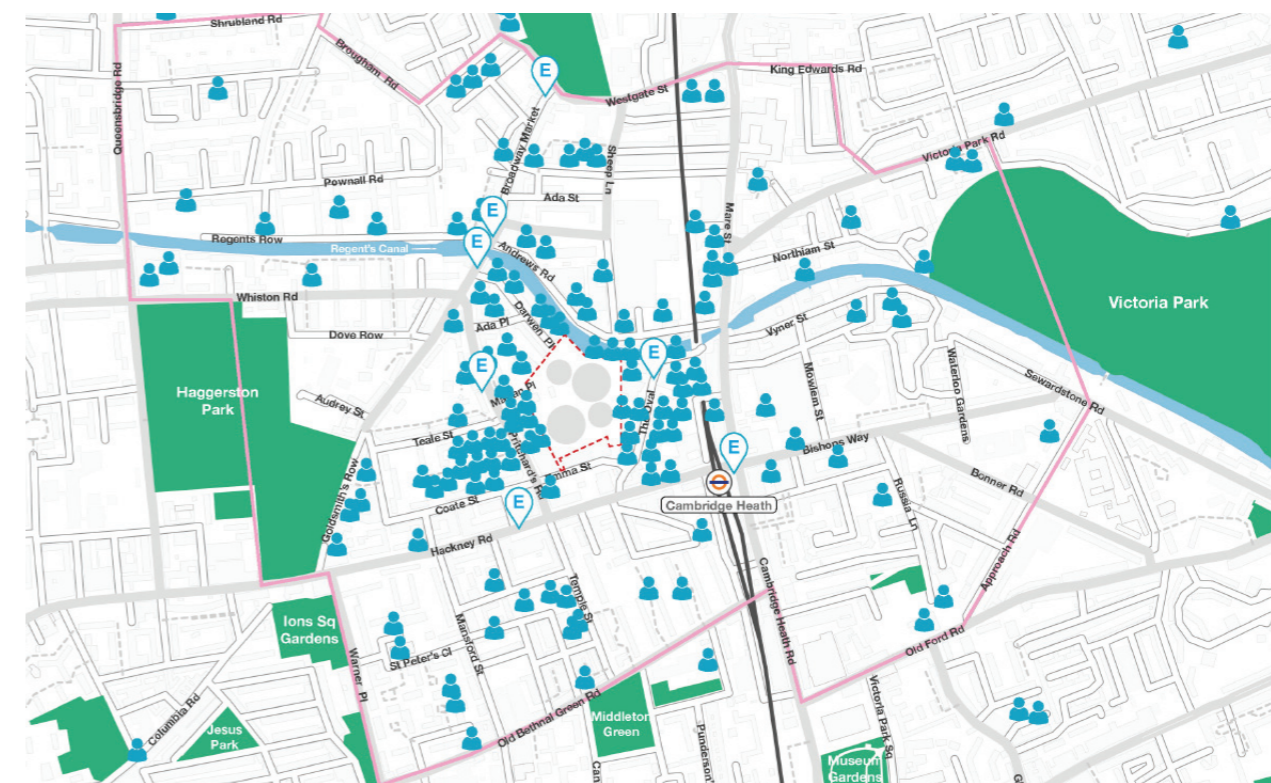
Dalyvių aktyvumą apibendrina šie skaičiai:

- Šių keturių stadijų renginiuose aktyviai dalyvavo daugiau nei 400 žmonių;
- Paštu 8000–čiams adresų keturis kartus buvo siunčiami lankstinukai su naujausia informacija;
- Projektui dedikuotas internetinis puslapis aplankytas beveik 10000–čių kartų;
- 260 žmonių prenumeravo naujienlaiškį;
- 175 žmonės užpildė apklausų ir atsiliepimų formas.

5-toji visuomenės dalyvavimo stadija buvo vykdoma seniūnijos (angl. local planning authority). Seniūnija privalo konsultuotis su reglamentu nustatytu sąrašu suinteresuotųjų šalių, įskaitant ir vietos verslus ir gyventojus, prieš priimdama sprendimą išduoti statybos leidimą. Būtent seniūnija vertina, ar dokumentuotas visuomenės dalyvavimo procesas buvo pakankamas, ar projektuotojai tinkamai atsižvelgė į pastabas, bei savo ruožtu dar sykį vykdo konsultacijas – supažindina su projektiniais pasiūlymais, išklauso pastabų ir į jas privalo atsižvelgti priimant sprendimą.

2.9 Žemėlapis, žymintis suinteresuotas šalis maždaug 500 m spinduliu nuo projekto teritorijos. Ilustracija St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

2.10 Žemėlapis, žymintis teritorijos ir konsultacijų geografinę ribą, vykdytų renginių vietas ir dalyvavusių žmonių gyvenamąją ar darbo lokaciją. Ilustracija St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

Kaip visuomenės dalyvavimas formavo sprendinius?

Visuomenės pastabos, surinktos konsultavimosi metu, protokole buvo suskirstytos į 8–ias pagrindines temas. Trys iš jų tiesiogiai siejasi su viešųjų erdvių kokybe. Kiekviena problemine tema projekto autorių

adresuota, atsakas apibendrintas ir iškomunikuotas. Toks ciklas kartojamas kiekvienoje konsultavimosi stadijoje tokiu būdu tobulinant pasiūlymus kiekvienoje iteracijoje. Lentelėje pateiktos viešųjų erdvių kokybės sprendžiančios temos ir atsakas į lūkesčius.

APIBENDRINTI VISUOMENĖS LŪKESČIAI

ATSAKAS SPRENDINIUIOSE

Viešosios erdvės ir aplinka

Gyventojai nori įdomios ir panaudojamos viešosios erdvės, tame tarpe žaliųjų plotų ir vaikų žaidimų erdvių.

Bendruomenė nori, kad žalieji plotai praturtintų bioįvairovę.

Projektiniai pasiūlymai numato, kad beveik 1/3 teritorijos bus viešosios erdvės, kurių sudėtyje bus vaikų žaidimų erdvių, ramaus poilsio vietų, sportui skirtų zonų.

Projektas padidins vietos bioįvairovę palyginus su buvusia situacija vertinant objektyvų „biodiversity net gain“ rodiklį.

Žaidimų erdvė

Gyventojai identifikavo, kad aplinkiniame rajone yra vaikų žaidimams skirtų plotų trūkumas, o vaikai dažnai žaidžia gatvėse. Jie prašė, kad vystytojas parūpintų viešųjų vaikų žaidimų erdvių savo vystomoje teritorijoje.

Teritorijoje bus įrengtos vaikų žaidimų erdvės, tinkamos 0–4 ir 5–11 metų amžiaus grupėms. Jos bus viešos ir atviros visiems aplinkinės tėvams ir vaikams.

Regent's vandens kanalas

Viena iš teritorijos ribų esantis kanalas yra bendruomenės branginamas turtas, tad gyventojai nori, kad vystytojas sukurtų visuomenei prieinamą krantinę.

Visa vystytojui priklausanti kanalo krantinės atkarpa bus pritaikyta visuomenės rekreaciniams poreikiams.

2.11 Lentelėje pateikiamos gyventojų pastabos, liečiančios viešųjų erdvių klausimą, ir projektuotojų komandos atsakas sprendiniuose.

YOU SAID

- in 175 feedback forms and numerous conversations...
- ...across 24 consultation events / meetings

WE DID

- 35% affordable housing
- We are keeping both Gasholder frames

HERITAGE
You wanted us to retain the existing gasholders and incorporate them into our proposed redevelopment of the site. Our proposals celebrate the industrial heritage of the site and include the gasholders No. 2 and No. 5.

PUBLIC OPEN SPACE
You asked for new high quality, interesting and usable public open spaces to be provided including green space and a children's play space. Our proposals include over 1.75 acres of public open space including a large central green space, children's play space, outdoor seating and sports and recreation facilities... there will be consulting for everyone.

AFFORDABLE HOUSING
You asked the Marian Place Gasholder site to provide affordable housing including affordable family homes. Our proposals include a fully completed 20% affordable housing (including high quality 3 and 4 bedroom family homes).

REGENT'S CANAL
The canal is loved by the community and you wanted to return to provide public access to the Regent's Canal. Our proposals will create a new public realm linking the full extent of the site from the Regent's Canal.

GREEN FUTURE
You wanted the proposals to include green spaces that enhance biodiversity. We have committed to delivering a net biodiversity gain.

COMMERCIAL SPACE
You asked for new commercial spaces that complement existing local businesses and contribute to the vitality of the area. Our proposals include a mix of new commercial spaces including for shops, cafes, restaurants, bars and workshops, 15 units to be affordable workspace.

Public Exhibition, May 2019

Pop-up, February 2019

Walk & Talk, April 2019

2.11 Projektuotojų atsakas į konsultacijos rezultatus pristatytas naujienlaiškyje. Ilustracija St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

Ko galime išmokti?

Anksti parengta dalyvavimo strategija ir sisteminis požiūris į rezultatus projektui besivystant užtarnauja gyventojų palaikymą. Įtraukties formatų įvairovė ir adekvatus konsultavimuisi skirtas laikas (10 mėn.) sudaro sąlygas dalyvauti plačiam ratui suinteresuotųjų. Pagal konsultavimosi išvadas redaguojami sprendiniai yra aukštesnės kokybės, nes patenkina platesnį spektrą poreikių.

2.12 Pašnekesiai pasivaikštant. Nuotr. St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

2.13 Paroda. Nuotr. St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

Išskirtinis dėmesys sudėtingiausioms suinteresuotųjų grupėms atneša naudą – projekto sprendiniai geriau atliepia jų poreikius ir sprendžia socialines bei integravimosi problemas.

Privačia iniciatyva kuriami viešųjų erdvių projektai gali ir turi į procesą įtraukti bendruomenes, tokiu būdu užtikrindami vientisesnę kompleksiško projekto integraciją į bendrą viešųjų erdvių tinklą.

2.14 Spontaniška stotelė. Nuotr. St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

Fenham Hall Drive mini parko atvejis

Pradžia 2016 m.

Įgyvendinimo biudžetas: £15 000

Inicijavo Fenham gyventojų asociacija, Newcastle universitetas, organizacija Sustrans

Dalyvavimo metodai: fokus grupės, kūrybinės dirbtuvės, taktinis urbanizmas.

5–tas kokybinis dalyvavimo lygmuo – įgalinimas

Tai Newcastle upon Tyne mieste įgyvendintas projektas, kurį inicijavo Fenham gyventojų asociacija bendradarbiaudama su Newcastle universitetu ir tvaraus transporto labdaringa organizacija Sustrans. Universiteto mokslininkų atliekamos studijos bendruomenių įtraukimo ir socialiai įtraukaus dizaino srityse puikiai papildė vietos gyventojų norą nenaudojamoje erdvėje šalia judrios gatvės įkurti mini parką bendruomenės poilsiui, veikloms ir žaidimams. Ši iniciatyva ir jos palaikymas finansinėmis priemonėmis atitinka 5–tąjį visuomenės dalyvavimo kokybinį lygį.

Visuomenės dalyvavimo procesas

Universiteto parengta bendruomenės dalyvavimo programa padėjo gyventojams įsivaizduoti, kokios galimybės yra pasirinktoje teritorijoje:

- Fokus grupių metu gyventojai identifikavo, kuri vieša teritorija yra neišnaudota ir turi potencialą tapti mini parku.
- Kūrybinių dirbtuvių sesijų metu dalyviai eskizavo ant didelio formato nuotraukų, išbandė jutiminį kartografavimą, modeliavimą. Šių sesijų tikslas buvo išjudinti vaizduotę, neapsiriboti išankstinėmis nuostatomis ir orientuotis į ateities viziją.
- Naudojantis taktinio urbanizmo metodu originalaus dydžio mediniai suoliukai buvo pastatyti gatvėje vietoje parkavimo vietų, o pačioje teritorijoje

universiteto tyrėjai įkūrė nedidelę žaidimų erdvę. Tai leido gyventojams patirti ir išbandyti pasikeitimus, įvertinti pokyčių mastą, paskatino diskusijas apie platesnius gyvenamosios aplinkos patobulinimus.

Finansavimas

Projektas finansuotas iš nacionalinės „Pocket Parks“ programos lėšų. Tai £1,5 mln. krepšelis, skirtas įgalinti bendruomenes iš socialiai keblių rajonų savo jėgomis kurti mini žaliąsias erdves (iki 0.4 ha) apleistose teritorijose ten, kur toks poreikis pagrįstas. Kiekvienam projektui skiriama £5 000–20 000. Nuo 2016 m. pagal programą šalyje įgyvendinta daugiau nei 80 mini parkų. Dar beveik šimtas įrengta Londone iš atskiro £2 mln. vertės miesto fondo.

Ko galime išmokti?

Partnerystė tarp bendruomenių, švietimo įstaigų ir organizacijų kuria sinergiją – universitetui tai tyrimų laukas, o bendruomenei – profesionalų pagalba ir idėjos pagrįstumas.

Finansavimo bendruomeninei veiklai atrankos kriterijai, orientuoti į socialiai pažeidžiamiausius rajonus, sprendžia socialines ir ekologines problemas, o rezultatai teikia visą spektrą naudų:

- Bendruomenių pastangomis kuriamos naujos viešosios erdvės ten, kur gyventojams jų labiausiai trūksta;
- Į žalinimą orientuotos erdvės vianareikšmiškai tampa biojvairesnės;
- Projekto įgyvendinimui reikalinga gyventojų mobilizacija, aktyvus įsitraukimas ir laiko resursai, tad tokia veikla neabejotinai sutelkia gyventojus į aktyvų branduolį, kuris tęsia veiklas ir projektą įgyvendinus;
- Vietos mokykla naudos mini parką edukacinėms veikloms;
- Mini parkas, orientuotas į sodininkavimą, užtikrins tolimesnę priežiūrą ir bendruomenės įsitraukimą.

2.15 Fenham Hall drive mini parko atidarymas. Nuotr. Daniel Mallo. Šaltinis: <https://www.ncl.ac.uk/press/articles/archive/2017/11/pocketpark/>

Išvados

01 Pagrindinis JK veikiančios planavimo sistemos pranašumas lyginant su Lietuva – tai kompleksiškas požiūris į žmogaus sukurtą aplinką (angl. built environment). Teisinis reguliavimas ir praktikoje nusistovėjusios tendencijos taikomos visiems teritorijų vystymo ar atnaujinimo projektams, nepriklausomai nuo to, ar projekto sudėtyje yra pastatas, ar tik atskiros viešosios ar privačios erdvės. Tokioje sistemoje viešosios erdvės projektas praeina tokį patį kontrolės ir visuomenės dalyvavimo procesą kaip bet kuris kitas urbanistinis darinys (pastatas, pastatų kompleksas, inžinerinis statinys, gatvė ar pan.), o projekto dalyviams universali sistema yra lengvai suprantama ir pritaikoma.

02 JK planavimo sistemoje galioja proporcingumo principas – skirtingi visuomenės dalyvavimo mechanizmai taikomi viešojo sektoriaus ir privatiems projektams skaidrumui užtikrinti bei aukštesni reikalavimai galioja didesniems, t.y. visuomenei reikšmingiems projektams.

03 JK reikšminga viešųjų erdvių proporcija yra privačioje nuosavybėje, todėl šiai kategorijai galioja tiek kokybiniai tiek kiekybiniai kriterijai, bei visuomenės dalyvavimo reikalavimas.

04 Viešųjų erdvių projektų vystymo metu visuomenės interesai užtikrinami dviem keliais. Pirmuoju jos nariai tiesiogiai dalyvauja neformaliuose renginiuose ir formaliose viešinio procedūrose. Antruoju visuomenės interesų atstovavimas vykdomas per nešališkų ekspertų paneles ir per konsultacijas su nešališkomis suinteresuotomis organizacijomis (angl. satutory consultees).

05 Visuomenei reikšminguose projektuose privalomas ankstyvas konsultavimasis su suinteresuota visuomene vykdomas užsakovo iniciatyva. Konsultacijas vykdo pasamdyti šios srities ekspertai, dažniausiai iš architektūros, sociologijos ir komunikacijos sričių. Formatai varijuoja ir pritaikomi prie kiekvieno projekto aplinkybių individualiai.

05 Privalomo ankstyvo konsultavimosi kokybę vertina statybos leidimus išduodanti savivaldybė. Savivaldybės kaip projekto užsakovo atveju jos veiklą vertina ir leidimą išduoda kita gretima savivaldybė. Dalyvavimo protokole privalo būti užfiksuotos projekto sprendinių korekcijos pagal gautus ankstyvus pasiūlymus. Reikalavimas taikomas ir privatiems projektams. Jei vykdyto dalyvavimo proceso kokybė kelia abejonių, toks projektas statybos leidimo negaus.

06 Gavusi prašymą išduoti statybos leidimą, savivaldybė savo ruožtu konsultuojasi su ta pačia grupe suinteresuotų organizacijų ir visuomenės atstovų tokiu būdu užtikrinant skaidrumą.

07 Reikšmingiems projektams (viešojo sektoriaus ar privatiems) privalomas ankstyvas konsultavimasis su visuomene t.y. iki projektinių pasiūlymų finalizavimo ir prašymo išduoti statybos leidimą pateikimo. Šioje stadijoje įstatymai įpareigoja pasiekti bent 2–ąjį kokybinį lygmenį – suteikti visuomenei galimybę daryti įtaką sprendiniams ankstyvoje projekto stadijoje. Menkos reikšmės projektams užtenka projektinių pasiūlymų viešinimo, atitinkančio Lietuvoje galiojančius reikalavimus. Tai 1–ojo kokybinio lygmens informavimas. Tačiau JK, skirtingai nei Lietuvoje, net ir teisinio pagrindimo neturinčios visuomenės pastabos gali daryti įtaką leidimo (ne)išdavimui, jei joms pritaria reikšmingas skaičius visuomenės narių.

08 Apibendrinus aptartus atvejus galime teigti, kad teisinis reguliavimas nustato minimalius reikalavimus visuomenės dalyvavimui, tačiau praktikoje pasiekiamas aukštesnis lygmuo. Tai lemia išskirtinai visuomenės dalyvavimą statybos projektuose įgyvendinančių organizacijų profesinis laukas, projektuotojų sugebėjimas prileisti visuomenę prie jai svarbių sprendimų ir aiškų užsakovų (privačių ir viešojo sektoriaus) noras dalyvavimo procesams skirti laiko ir finansinių

09 JK bendruomenių įgalinimo kurti savo viešąsias erdves praktika vykdoma per įvairius finansavimo mechanizmus. Šiame lauke veiksminga partnerystės tradicija, kai jėgas apjungia vietos gyventojų bendruomenė, verslai, švietimo įstaigos, ir gavę pritarimą iš savivaldos gali vykdyti visoms šalims naudingą veiklą.

10 Dalyvavimo procesai, vykdomi daugiakultūrinėse ir socialiai sudėtingų kvartalų bendruomenėse, neapsiriboja projekto keliamais tikslais ir padeda spręsti platesnio spektro rajono problemas.

11 Viešojo sektoriaus vykdomi viešųjų erdvių projektai yra orientuoti į bendruomeninių kultūrinių iniciatyvų, integracijos, socialinio kapitalo ir verslumo skatinimą bei veiklų tęstinumą po projekto įgyvendinimo. Šiems procesams inicijuoti vykdomi kompleksiški dalyvavimo renginiai, jiems skiriami finansiniai ir laiko resursai. Fizinis paviršių atnaujinimas yra mažiausią reikšmę turintis projektų tikslas.

3. Praktika Belgijoje

Belgijos karalystės politinė sistema ganėtinai kompleksiška – šalis valdoma trimis skirtingais lygmenimis: federaliniu, bendruomeniniu ir regionų lygmeniu. Šalyje yra šeši parlamentai ir šešios vyriausybės, suformuotos, atsižvelgiant į šias skirtingas valdžios grupes.

Pirmiausia, kadangi Belgija yra federacija, yra parlamentas ir vyriausybė federaliniu lygmeniu: dviejų rūmų parlamentą sudaro Senatas ir Atstovų rūmai. Federalinė vyriausybė ir federalinis parlamentas sprendžia užsienio reikalų, saugumo (gynybos), teisingumo, finansų, socialinės apsaugos, sveikatos apsaugos ir vidaus reikalų klausimus.

Taip pat Belgija yra padalinta į tris administracinius regionus:

1. Briuselio regionas (dvikalbis regionas – olandų ir prancūzų kalbos; 980,000 gyventojų);
2. Flandrija (vyrauja olandų kalba, gyvena 6 mln. gyventojų);
3. Valonija (vyrauja prancūzų kalba, gyvena 3,36 mln. gyventojų). Regioninė valdžia sprendžia ekonomikos, įdarbinimo, energetikos, aplinkos, teritorijų planavimo ir miesto plėtros, taip pat ir visuomenės įtraukimo į architektūrinių projektų klausimus.

Ši šalis turtinga savo kultūrine įvairove – čia egzistuoja trys valstybinės kalbos – prancūzų, vokiečių ir olandų. Šiuo pagrindu šalis suskirstyta į tris kalbines bendruomenes – olandiškąją, prancūziškąją ir vokiškąją – kurios sprendžia savo kalbinius, kultūrinius bei švietimo klausimus.

Flandrijos regionas ir olandų kalbinė bendruomenė turi savo atskirą parlamentą ir vyriausybę. Po atskirus parlamentus ir vyriausybes turi ir prancūzų bei vokiečių kalbinės bendruomenės. Regioniniame lygmenyje atskirus parlamentus bei vyriausybes turi Valonijos regionas bei Briuselio regionas.

Taigi nors valstybės vadovas yra karalius, tačiau faktiškai valdžia priklauso federalinei, regioninėms ir bendruomenių vyriausybėms. Svarbu paminėti, kad Belgijoje dalyvavimas rinkimuose yra privalomas. O pilietinės visuomenės įsitraukimo (demokratijos) kultūrą galima pavadinti aukšta. **Visuomenės dalyvavimo miesto viešųjų erdvių planavimo klausimai šioje šalyje dažniausiai sprendžiami regioninės valdžios.**

Ši praktikos Belgijoje apžvalga paruošta remiantis rašytiniais šaltiniais ir Belgijoje praktikuojančių/avusių specialistų apklausomis. Buvo kalbėta su dviem privačių veiklų vykdančiais architektais, dirbusiais Belgijoje, „BMA Brussels“, „Perspective Brussels“, „Citydev.Brussels“ organizacijų, Ikselio bei Gento miesto savivaldybių administracijos atstovais.

Miestų plėtra ir planavimas Belgijoje yra ne federalinio lygmens, o regionų kompetencija. Taigi kiekvienas iš trijų Belgijos regionų (Flandrija, Valonija, Briuselis) yra sukūręs savo politiką ir reglamentus. Kai kurių savo nuomonę išsakiusių pašnekovų teigimu, tarp skirtingų regionų egzistuoja nemažai skirtumų ne tik praktikoje, tačiau ir teisinėje bazėje. Dvikalbis Briuselio regionas yra labiau pažengęs visuomenės įtraukimo į architektūrinius projektus klausimu. Briuselio regiono Aplinkos, socialinių reikalų ir sveikatos ministerijos dalyvaujamosios demokratijos ministro patarėjo, dirbančio su dalyvaujamosios demokratijos klausimais, Hamza Belakbir teigimu, Briuselio regione sprendimų priėmimo procesai miestų erdvėse ir teritorijų planavime vyksta efektyviausiai ir įtraukiausiai (angl. the most citizen participatory). Tuo tarpu kiti regionai, jo teigimu, šiek tiek tolsta nuo maksimaliai įtraukaus miestų planavimo ir architektūrinių projektų rengimo, o tai lemia kultūriniai skirtumai tarp pačių regionų.

Briuselio regione yra išskirtinių iniciatyvų – aktyviai naudojamas taktinio urbanizmo metodas, kai nulinėje projekto stadijoje kuriamos laikinos instaliacijos, padedančios išjudinti pokyčius. Čia galima atrasti daug puikių vietokūros pavyzdžių. Būtent dėl šių priežasčių analizėje skiriamas išskirtinis dėmesys Belgijos Briuselio regionui ir kiek mažiau dėmesio – Valonijos ir Flandrijos regionų, turinčių savo atskira įstatyminę bazę ir praktiką, tvarkai.

Teisinė bazė

Nors Belgija turi kompleksiską teisinę sistemą, visuomenės dalyvavimo aspektas viešųjų erdvių formavime nėra griežtai kontroliuojamas. Tyrimo metu kalbinti pašnekovai sutinka, kad dalyvavimo procesai, jau tapę geros praktikos standartu, vyksta savivaldos iniciatyva. Privalomumo kriterijus atsiranda esant tam tikroms projekto svarbos, ploto ar biudžeto dydžio sąlygoms – pavyzdžiui, kuomet projekto biudžetas viršija 2 mln. eurų. Taigi visuomenės dalyvavimas teisiškai reglamentuojamas priklausomai nuo to, kokio tipo projektas yra įgyvendinamas.

Strateginio planavimo srityje labai reikalingas visuomenės informavimas – labai svarbus informavimas apie strategiškai svarbias vietas, kurios turi būti plėtojamos. Reikia paminėti, kad Belgijoje egzistuoja tvarka, kad vykdam projektą, kuris yra brangesnis negu 2 mln. eurų, privalomas visuomenės įtraukimas. Miesto atgaivinimo projektuose (angl. urban revitalization) tam skiriama 10% nuo projekto sumos.

Briuselio pagrindinis plėtros planas (pranc. PAD – Plan aménagement directeur) yra dar vienas įrankis, padedantis organizuoti miesto viešąsias erdves ir dalyvavimą jų formavime. Tai yra regioninis kompetencijų planavimo įrankis, leidžiantis apibrėžti

strateginius ir reguliacinius miesto strategijos aspektus. Ši nauja priemonė užima svarbią vietą regioninių planų hierarchijoje. Pagrindinis plėtros planas nustato, kokias turi būti bendra viešųjų erdvių struktūra (kelių, viešųjų erdvių, kraštovaizdžio struktūra), kokios turi būti pastatų charakteristikos, paveldosaugos klausimus, visuomenės įtraukimo klausimus ir kt.

Svarbu paminėti, kad nuo 2019 m. Briuselio regione kuriama naujoji dalyvaujamosios demokratijos politika. Po 2019 m. rinkimų Briuselio regione, laimėjus socialistams bei žaliesiems buvo sukurtos politikos gairės ir pagrindinė koalicinė sutartis, kuriose dalyvaujamosios demokratijos kompetencijai skiriama itin daug dėmesio. Briuselio regiono Aplinkos, socialinių reikalų ir sveikatos ministerijos dalyvaujamosios demokratijos ministro patarėjo, dirbančio su dalyvaujamosios demokratijos klausimais, Hamza Belakbir teigimu, kiekvienas viešosios politikos klausimas turi būti vykdomas su kuo didesniu piliečių įsitraukimu į sprendimų priėmimą. Taigi naujoji valdžia sukūrė dalyvaujamosios demokratijos dokumentą – orientacines gaires, kuriose numatoma sukurti

dalyvavimo paslaugą, kurią teiks ministerijos administracija, taip pat bus siekiama inicijuoti diskusijas su aktualiais klimato, urbanistikos, visuomenės dalyvavimo miesto kūrime klausimais.

Taigi, pasak H. Belakbir, šiuo metu kuriamas naujosios kompetencijos, atsiradusios 2019 m. įgyvendinimas, derinamas administracijos, dirbsiančios su visuomenės įtraukimu, kūrimas ir tam skiriamo biudžeto tvirtinimas. Šia iniciatyva siekiama sukurti Briuselio regiono ministerijos skyrių, kuris teiktų visuomenės dalyvavimo konsultacijas bei įrankius piliečiams, bendruomeninėms organizacijoms ir savivaldybėms, siekiant užtikrinti kokybiškus visuomenės dalyvavimo procesus. Šiame būsimajame ministerijos skyriuje bus sutelktas įrankių ir žinių rinkinys, skirtas sistemingai vykdyti visuomenės dalyvavimo procesus.

Belgijoje dėl kompleksiško valdymo mechanizmo vieningos nacionalinės dalyvavimo užtikrinimo sistemos teisinėje bazėje nėra, tačiau regiono ir savivaldos lygmeniu funkcionuoja skirtingi mechanizmai, užtikrinantys dalyvavimo procesų kontrolę, vykdymą ir edukaciją. Toliau apžvelgiamos Briuselio regione ir Gento savivaldybėje taikomos praktikos.

3.1 Gento savivaldybės organizuotos dirbtuvės. Šaltinis: <https://stad.gent.nl/over-gent-stadsbestuur/stadsbestuur/speel-een-rol-het-beleid/de-wijkregisseurs-van-de-dienst-beleidsparticipatie>

Briuselio institucijos, dirbančios su visuomenės įtraukimu

Briuselyje yra tam tikrų struktūrų ir organizacijų, kurios padeda ne tik didinti architektūros kokybę, tačiau ir dirba su visuomenės įtraukimu į architektūrinių projektų procesus. Kelios tokių viešojo sektoriaus organizacijų – „BMA Brussels“, „Perspective Brussels“ ir „Citydev.Brussels“.

Briuselio miesto architektų komanda „BMA Brussels“ – tai regioninės valdžios institucija, kuri prižiūri ir stebi miesto planavimo procesus, projektų kokybę. Tai autonomiška nuo savivaldybės nepriklausoma institucija, rengianti papildomus stebėsenos ir tobulinimo procesus. Architektas ir jo komanda dirba regioniniu lygmeniu, yra renkamas regioninės valdžios (vyriausybės). Išrinktas architektas formuoja savo komandą. Pagrindinė architektų komandos misija – miesto viešųjų erdvių ir kitokių architektūrinių projektų kokybės gerinimas. Jie rengia architektūrinius konkursus tiek savivaldybės, tiek privatiems projektams, jei yra poreikis. Taip pat teikia patarimus dėl didelės svarbos architektūros projektų. Jie nėra tiesiogiai atsakingi už visuomenės dalyvavimo tokio pobūdžio projektuose užtikrinimą ir organizavimą, tačiau neretai teikia rekomendacijas dėl visuomenės įtraukimo procesų, turinti omenyje tai, kad visuomenės įtrauktis ir atsižvelgimas į gyventojų poreikius yra svarbi kokybiško architektūrinio projekto dalis.

„Perspective Brussels“ – tai viešoji įstaiga, kuri dirba konsultuodamasi su miesto plėtros bendradarbiavimo organizacija (angl. Urban Development Cooperation), atsakinga už plėtros planų operatyvų įgyvendinimą Briuselio regiono vyriausybės nustatytoje strateginėse zonose. Įstaiga yra atsakinga už strateginę Briuselio teritorijos plėtrą, taip pat jos reguliavimo elementus. Viena iš svarbiausių šios įstaigos misijų – skleisti žinias, informuoti, kurti tinklus, skatinti viešąsias diskusijas ir didinti informuotumą socialiniais, ekonominiais ir teritoriniais klausimais. Didelis dėmesys skiriamas visuomenės įtraukimui ir dalyvavimui teritorijų planavime.

„Citydev.Brussels“ organizacija yra Briuselio regioninio lygmens nepriklausoma viešoji įstaiga organizuojanti įvairius konkursus, užsiimanti gyvenamųjų pastatų vystymu. Įmonė savo paslaugas teikia dviem tikslinėms grupėms – verslams ir vidurinėsios klasės privatiems piliečiams. Ši įmonė stato tiek privačius namus, siekdama atnaujinti miestą ir suteikti galimybę įsigyti įperkama būstą viduriniajai klasei ir mažas pajamas gaunančioms šeimoms, tiek siūlo įmonėms galimybę įsikurti Briuselio regione. Įmonė valdo 25 pramoninius parkus, keturis tyrimų parkus (angl. research parks) ir keletą skirtingų kompleksų verslui, atitinkančiam daugybę įdarbinimo, veiklų

ir kuriamos pridėtinės veiklos kriterijų Briuselio regione. Verslui skirtos paslaugos yra Briuselio sostinės regiono ekonominės plėtros dalis.

„Citydev.Brussels“ organizacijos dalyvavimo ir konsultacinio (oland. Participatie en Overlegcommissies) komiteto narės Isabelle Penneman teigimu, kiekviename vykdomame projekto etape visuomenė įtraukiama į šių projektų rengimą. Pasak jos, pirmajame etape, dar prieš pradėdant planuoti projektą, konsultuojamasi su gyventojais, aiškinamasi kokie jų poreikiai ir norai. Šiame etape organizuojamos kūrybinės dirbtuvės, naudojamos konsultavimosi platforma „Consult City Dev“ internete (<https://consult.citydev.brussels/fr>). Šiame etape įstaigos darbuotojai pritraukia suinteresuotas organizacijas ir individus platindami skrajutes, skelbdami kvietimą socialiniuose tinkluose, kabindami plakatus ir publikuodami kvietimą oficialioje organizacijos svetainėje. Didelis dėmesys skiriamas pritraukti gyventojus iš socialiai pažeidžiamos aplinkos ir tuos, kurie neturi aukštojo išsilavinimo. Tam keliamas į skirtingas viešąsias įstaigas, mokyklas, siekiama suaugusiuosius pasiekti per vaikus.

Apibendrinant, galima sakyti, kad Belgijoje yra daugybė regioninės ir savivaldybės inicijuotų įstaigų ir įmonių, kurios atsakingos ne tik už architektūros kokybės užtikrinimą ir jos gerinimą, tačiau ir įtraukų miesto kūrimą, atsižvelgiant į visuomenės interesus. Tokių valdžios ir privačių įstaigų egzistavimas padeda sistemčiau vykdyti įtraukimo procesus.

3.2 Žemėlapis Citydev.Brussels platformoje parodo, prie kurių projektų lankytojas gali prisidėti šiuo metu. Šaltinis: <https://consult.citydev.brussels/fr>

FR NL

PROJECTS
GET INVOLVED
INQUIRE
ACTIVATE
CONTACT

News!

BridgeCity
The public meeting presentation for the BridgeCity project is available. [Visit the page](#)

CityGate II - Small Island
Citydev.brussels is launching a Call for Expression of Interest (AMI) for the "Petite-île 3" site, to be submitted by 29 November 2021. [Consult the page.](#)

LionCity
On June 24, 2021, the first collective moment took place. Discover the presentation and the pv. [Visit the page](#)

A systematic participatory consultation for citydev.brussels projects

The objectives of these processes:

- Create a **climate of trust** between the actors involved in the development of a project: the inhabitants, the future buyers, the current economic actors as well as the users of a district;
- Feeding the **project design process** with the expectations and needs of neighborhood stakeholders, institutional and economic operators.

The method for each site provides:

- An **exchange of information and ideas** with the organization of information meetings, field visits and thematic workshops;
- A **digital consultation process** with an online platform that accompanies and guides the physical process;

temporary occupation

Depending on the possibilities offered by the sites, temporary occupations may be organized to support the participatory consultation process.

Projects

BridgeCity
Located in the north of Brussels, BridgeCity transforms former industrial land into a mixed project with social, subsidized and private housing, local shops and economic activities. The project aspires to create a mixed neighborhood that meets housing needs and at the same time maintains workspaces in the city. [More...](#)

CityGate I
Located to the east of the Biestebroek basin, the CityGate I project aims to meet the needs of the district in terms of housing, economic activities and facilities in order to make it a "hinge district" between the Cureghem district, the Midi and future projects along the canal. It is divided into three islands: Kuborn, Goods and Studs. [More...](#)

CityGate II (small island)
Located north-east of Anderlecht, the CityGate II project transforms the site of a former pharmaceutical factory into a mixed project with housing, spaces for economic activities, facilities (schools) and new public spaces. The project contributes to the transformation of the canal district, historically industrial, into a real city district. [More...](#)

3.3 Citydev.Brussels platformoje lankytojams aiškiu formatu pateikta informacija, kur ir kaip jie gali prisidėti. Šaltinis: <https://consult.citydev.brussels/fr>

20 Kurk Lietuvai | Miesto ir visuomenės dialogas: dalyvavimas viešųjų erdvių formavime

Užsienio gerųjų praktikų apžvalga 21

Gento miesto savivaldybės veikla

Gentas – 2 60 000 gyventojų turintis vakarų Belgijos miestas, esantis Flandrijos regiono centre. Nors nedidelis teritorijos požiūriu, tačiau ypatingas tuo, kad turi gana senas ir išplėtotas piliečių dalyvavimo tradicijas. Jo savivaldybėje teikiamos paslaugos labai įvairiais klausimais, tarp jų ir susijusiais su visuomenės įtraukimu į sprendimų priėmimą. Platus paslaugų spektras susijęs noru pastatyti tiltą tarp savivaldybės administracijos ir miesto gyventojų, didinti tarpusavio pasitikėjimą ir bendradarbiavimą. Taigi savivaldybės darbuotojai stengiasi įsiklausyti į miesto gyventojų poreikius, mėgina įvairiomis priemonėmis užmegzti ryšį su gyventojais bei pilietinėmis organizacijomis, palaiko pilietines iniciatyvas.

Ypač dažnai Gento savivaldybės organizuojami konsultavimosi procesai. Dalį jų savivaldybė organizuoja tam dedikuotoje internetinėje platformoje (<https://participatie.stad.gent/nl-BE/folders/wijkbudget-gent-tijd-voor-jouw-plan-voor-de-wijk>). Platforma skirta visuomenei įsitraukti į sprendimų priėmimą įvairiose politikos srityse, tarp kurių yra ir miesto plėtros, architektūros ir viešųjų erdvių klausimai. Joje registruoti vartotojai gali prisidėti prie sprendimų įvairiais formatais: siūlydami savo idėjas, komentuodami pasiūlymus, pasirinkdami prioritetą iš duotų variantų ar pildydami apklausą. Platformos veiklos rezultatai visuomenės laikomi skaidriais ir teisiškais, nes dalyvauja tik registruoti vartotojai.

Savivaldybė organizuoja ir kitus gyventojų įtraukimo formatus – kūrybines dirbtuves, fizinius ir nuotolinius susitikimus su žmonėmis, apklausas ir kt. Savivaldybės atstovė Emma Tytgadt pastebėjo, kad per pastaruosius kelerius metus miesto teritorijoje ypač suintensyvojo įvairios piliečių iniciatyvos.

Jos teigimu, miesto gyventojai aktyviai įsitraukia į sprendimų priėmimą mieste, noriai dalyvauja, laukia galimybės išsakyti savo nuomonę bei prisidėti prie miesto valdžios inicijuojamų pokyčių, tad ir pati savivaldybė vertina ir stengiasi įgyvendinti „iš apačios į viršų“ (angl. bottom-up) valdymo principą.

Emma Tytgadt užsiminė, kad organizuojant susitikimus su gyventojais neišvengiamos ir tam tikro susipriešinimo tarp visuomenės ir savivaldybės apraiškos. Ji pastebi, kad konfliktiškumas yra užkoduotas kiekviename projekte, tad norint nukreipti gyventojų energiją teisinga linkme būtina tai daryti sistemingai.

Svarbu paminėti, kad jau kelis dešimtmečius Gento miesto savivaldybėje egzistuoja skyrius ir pareigybės, orientuotos į visuomenės dalyvavimą. Savivaldybė turi dalyvavimo politikoje skyrių (angl. Policy Participation Unit), kuris dirba savivaldybėje su visuomenės įtraukimu į įvairias politikos sritis, tarp jų ir į viešųjų erdvių projektus. Dalyvavimo politikoje skyrių sudaro 20 „kaimynių valdytojų“ (angl. neighborhood managers), kurie tarpininkauja tarp miesto ir gyventojų, kad užtikrintų nuoseklią jų sąveiką. Dalyvavimo politikos skyrius taip pat padeda kurti gyventojų akademiją (angl. Resident's Academy), palengvina finansavimo procesą laikiniems projektams nepakankamai išnaudojamosiose viešosiose erdvėse ir pan. Dalyvavimo politikoje skyrius laikomas pasiteisinusia priemone visuomenės dalyvavimui užtikrinti.

Apibendrinant, galima teigti, kad savivaldybės Belgijoje turi gana skirtingas visuomenės įtraukimo tradicijas, o Gento miestas pasižymi labai sena piliečių įtraukimo į sprendimų priėmimą tradicija, kuri atsispindi ir šių dienų administracinėje savivaldybės veikloje.

3.4 Gento savivaldybės organizuotos dirbtuvės. Šaltinis: <https://stad.gent/nl/over-gent-stadsbestuur/stadsbestuur/spel-een-rol-het-beleid/de-wijkregisseurs-van-de-dienst-beliefsparticipatie>

Châtelain aikštės atvejis

Pradžia 2020 m.

Dalyvaujamojo proceso biudžetas: £30 000 (agentūros atlikta keturių etapų konsultavimas, trys preliminarūs ir galutinė vizija)

Inicijavo Ixelles savivaldybės administracija

Dalyvavimo metodai: gyvos ir nuotolinės apklausos, gyvi ir nuotoliniai susitikimai su suinteresuotomis šalimis ir gyventojais

2-tas kokybinis dalyvavimo lygmuo – konsultavimas

Ixelles (toliau Ikselis) – viena iš 19 Briuselio regiono savivaldybių, esanti greta Briuselio miesto centro. Projektą iniciavo Ikselio administracija, o administracijos darbuotoja, kraštovaizdžio architektė ir ekologė Juliette Leboulleux, atsakinga už šio projekto įgyvendinimą, sutiko pasidalinti apie procesą. Châtelain aikštė strategiškai labai svarbi, populiarė ir dinamiška. Čia jau nuo senų laikų vyko labai įvairios veiklos, o kaimynystėje gyvenančios žmonių bendruomenės be galo aktyvios. Taigi prieš formuojant projektinius pasiūlymus buvo surengti visuomenės dalyvavimo renginiai. Prasidėję 2020 m. sausį jie truko beveik dvejus metus.

Keturių etapų dalyvavimo procesas

1 etapas – gyvi susitikimai ir duomenų rinkimas

Pirmiausia, 2020 m. sausio mėnesį visuomenė buvo informuota apie tai, kad vyks konsultacijos procesai, skirti išsiaiškinti poreikius Châtelain aikštės pertvarkymo darbams. Šis etapas vyko keliais žingsniais – pirmiausia, informavimas apie vykstančius procesus, po to – duomenų rinkimas. Buvo siekiama suformuoti kontaktų tinklą ir duomenų bazę, gyvai apklausiant vietinius gyventojus, darbuotojus, verslo atstovus. Kontaktai buvo renkami elektroninio pašto adresu formatu, atsižvelgiant į tai, ar žmogus gyvena toje vietovėje, ar joje dažnai lankosi, ar vysto savo verslą. Taip pat žmonių buvo teirautasi, ar jie norėtų būti informuoti apie tolesnį projekto procesą. Šis žingsnis leido sukurti labai glaudžius ryšius su apklaustaisiais žmonėmis, auginti jų pasitikėjimą, skatinant juos įsitraukti ir dalyvauti tolesniuose etapuose. Šis etapas padėjo pagrindą kitiems etapams, kadangi buvo ne tik surinkti kontaktai, tačiau ir aiškinamasi, kokie yra pagrindiniai visuomenės poreikiai.

Taip pat buvo organizuojamas atskiras susitikimas su verslo suinteresuotąja grupe – kadangi tai buvo jautriausia grupė, turėjusi bene didžiausių nuogąstavimų dėl vykdomų aikštės pakeitimo darbų, jiems buvo skiriamas itin didelis dėmesys, aiškinantis poreikius ir lūkesčius. Tuo pačiu buvo išsklaidytos abejonės bei klaidingi įsitikinimai dėl aikštės pertvarkymo.

2 etapas – internetinė apklausa

Kitas žingsnis – internetinė apklausa, kurios tikslas buvo sužinoti, su kokiais iššūkiais ir poreikiais susiduria gyventojai, darbuotojai, verslininkai ir turistai bei aikštės svečiai. Teirautasi, ką žmonės paprastai veikia toje vietovėje, kodėl atvyksta, kaip įsivaizduoja atnaujintą aikštės vaizdą, apklausos dalyvio teirautasi amžiaus, išsilavinimo ir kitos informacijos, prašyta pasidalinti savo kontaktu. Buvo norima organizuoti gyvą apklausą, tačiau prasidėjus COVID-19 pandemijai, procesai buvo skaitmenizuoti.

Taip pat, norint sudominti ir papildomai informuoti žmones apie vykdomą apklausą, buvo sukurtos skrajutės, kurios išplatintos gyvenamųjų namų, esančių šalia ar netoliese Châtelain aikštės, pašto dėžutėse. Ant skrajučių buvo QR kodas, nukreipiantis gyventojus tiesiai į internetinės apklausos puslapį, o pati apklausa buvo prieinama trimis skirtingomis kalbomis. Taip pat apie apklausą informuota įvairiuose socialiniuose tinkluose (Facebook, Twitter), oficialiame savivaldybės puslapyje. Buvo gauta kiek daugiau nei 2000 anketų.

3 etapas – antroji internetinė apklausa

Praėjus keliems mėnesiams po pirmosios apklausos, organizuota antroji apklausa. Pirmoji apklausa leido atlikti analizę ir suformuluoti tris pagrindinius miesto aikštės projekto kelius/vizijas, kurie buvo susiję su judumu, ekologija, rekreaciniais poreikiais, verslumu ir kt.). Apklausoje buvo prašoma pasirinkti vieną iš labiausiai patikusių variantų:

1. Pirmasis variantas buvo susijęs su status quo palaikymu – panašus objektų išdėstymas, medžių skaičius bei panašus vietos funkcionalumas.
2. Antrasis variantas – didesnė skaitmenizacija, didesnis ekologiškas, daugiau medžių bei žaliųjų erdvių, mažiau erdvės įvairioms veikloms (tarp jų ir verslui).
3. Daug vietos vietiniam verslui, labai praktiškas panaudojimas, mažiau žalumos, tačiau daugiau vietos įvairioms pramogoms ir veikloms (daugiau vaikų žaidimų aikštelių ir kt.)

Kadangi apklausa parodė, jog daugiausia balsų surinko antroji ir trečioji miesto vizijos, buvo nuspręsta rasti vidurio kelią tarp dviejų skirtingų variantų ir sulieti juos į vieną projektą (įdomu tai, kad patys žmonės rinkosi ekologišką variantą, vadinasi, gyventojų sąmonėje žaliosios erdvės ir ekologija užima vis svarbesnę vietą ir patys gyventojai renka ekologiškus sprendimus).

4 etapas – rezultatų aptarimas su suinteresuotomis šalimis

2021 m. rugsėjo mėnesį buvo surengtas nuotolinis susitikimas su gyventojais bei žmonėmis, leidžiančiais laiką aikštėje, siekiant pristatyti apklausų rezultatus ir projekto organizavimo detales

bei konsultavimosi etapus. Su verslo atstovais – jautriausia suinteresuotąja šalimi šio projekto atveju – susitinka atskirai. Renginyje dalyvavo labai didelis žmonių skaičius. Apie vykstantį susitikimą žmonės buvo informuoti įvairiais kanalais – skrajutėmis, kuriose buvo atspausdintas QR kodas su galimybe prisijungti prie susitikimo, socialiniuose tinkluose. Susitikimo detalės ir kvietimas taip pat buvo siunčiami apklausos metu sukauptais kontaktais. Kalbant apie pačią dalyvaujamojo proceso atmosferą, tai pokalbiai ir diskusijos su gyventojais ir lankytojais nebuvo įtempti. Sudėtingiausia atmosfera vyravo pokalbiuose su daugiausia abejonių turėjusių verslo atstovų grupėmis.

2021 m. buvo surengtas konkursas, skirtas išrinkti projektuotojų komanda, turėsiančią detalizuoti bendruomenės suformuotą viziją. 2022 m. liepą bus rengiamas urbanistinis planas, o projektas planuojamas įgyvendinti 2024 m.

3.5 Trečiojo konsultavimosi etapo rezultatas – galutinė vizija suformuota pagal apklausos rezultatų prioritetus. Šaltinis: „Place du Chatelain: étude de définition des besoins et processus participatif“ programinių gairių pristatymas.

Ko galime išmokti?

Tai buvo pirmasis tokio masto projektas Ixelles, kuriame dalyvavo tiek žmonių, jie labai noriai ir aktyviai įsitraukė į vykdomas veiklas, o pats dalyvavimo procesas padėjo išgarsinti aikštės žinomumą.

Chatelain aikštės vizija buvo suformuota didelėmis visuomenės informavimo ir įtraukimo pastangomis – nuo skrajučių dalinimo miesto gyvenamuosiuose namuose iki gyvų apklausų bei nuotolinių susitikimų organizavimo. Konsultavimosi sesijos, vykusios keliais etapais, palaipsniui padėjo suformuoti bendrą viziją, kuri atspindi visų suinteresuotų šalių poreikius ir yra bendro darbo rezultatas.

Vietos verslus atstovaujančios suinteresuotosios šalys reiškė nepasitikėjimą ir nuogąstavimus dėl vykdomų pokyčių, tačiau tam skirtas papildomas dėmesys padėjo išvengti konfliktinių situacijų.

Su prasidėjusiu COVID-19 iššūkiu savivaldybė puikiai susitvarkė perkeldama procesus į internetinę erdvę. Nors gyvi susitikimai yra dinamiškesni, organizatoriams pavyko išlaikyti susidomėjimą ir aktyvų dalyvavimą viso proceso metu.

Visas procesas truko dvejus metus. Nors savivaldybės dalyvavimo trukmė vertinama kaip per ilga ilgoje laiko perspektyvoje tai atsiperkanti investicija, nes informacija, surinkta dalyvavimo proceso metu, buvo panaudota kaip įrodymais grįstas sprendimas.

Visuomenės dalyvavimo rezultatai aiškiai transformuoti į projekto viziją, kuri perduota projekto architektų komandai įgyvendinti. Tokiu būdu įgyvendinamas pagrindinis dalyvavimo tikslas – prisidėti prie sprendinių.

3.6 Gento savivaldybės organizuotas alyvavimo renginys. Šaltinis: <https://stad.gent/nl/over-gent-stadsbestuur/stadsbestuur/speel-een-rol-het-beleid/de-wijkregisseurs-van-de-dienst-beleidsparticipatie>

Išvados

01 Belgijoje praktikuojantys ekspertai teigia, kad visuomenės dalyvavimas užima reikšmingą dalį viso projekto vystymui skirto laiko, tačiau nėra labai imlus finansiniams resursams. Tai rodo sisteminį požiūrį į dalyvavimo proceso reikšmę.

02 Tyrimo metu paaiškėjo, kad visuomenės dalyvavimo „nuotaikos“ procesuose yra panašios kaip ir Lietuvoje – susiduriama su menko susidomėjimo iššūkiu ir konfliktinėmis situacijomis, kurioms suvaldyti reikia papildomo dėmesio.

03 Dažniausiai savivaldybių naudojami įrankiai – kūrybinės dirbtuvės, konsultacijos, interviu, individualūs interviu (angl. one to one interviews), taip pat gyvos ir internetinės gyventojų apklausos. Neretai šiam visuomenės įtraukimo procesui vykdyti samdomi išorės ekspertai – suinteresuotųjų šalių moderatoriai/vadovai (angl. stakeholder manager) ar fasilitatoriai.

04 Apibendrinant galima teigti, kad Belgijoje kuriami viešojo sektoriaus mechanizmai, skirti mobilizuoti turimą specialistų potencialą, kad būtų pasiektas pats optimaliausias projekto rezultatas. Briuselyje regioninės vyriausybės lygmeniu kuriamos dalyvaujamosios demokratijos gairės, tam skiriami žmogiškieji ir finansiniai resursai. Savivaldybių lygmeniu veikia nepriklausomos arba savivaldybei pavaldžios organizacijos, kurios kontroliuoja dalyvavimo procesų kokybę, pačios šiuos procesus įgyvendina arba užsiima švietimu ir sklaida.

4. Praktika Olandijoje

Teisinė bazė

Dalyvavimą miestų formavime nacionaliniu lygiu Olandijoje apibrėžia Aplinkos įstatymas (oland. Omgevingswet), Dalyvavimo stiprinimo įstatymas (oland. Wet „Versterking participatie op decentraal niveau“) ir Atviros vyriausybės įstatymas (oland. Wet „Open overheid“) (Amsterdamo savivaldybė). Šie įstatymai nustato visuomenės dalyvavimo politiką ne tik urbanistiniame planavime, bet ir kitose politikos formavimo ir įgyvendinimo srityse. Šiuose įstatymuose nurodyta, kad visuomenė privalo dalyvauti sprendimų priėmimo (ypač, kai tų sprendimų padariniai turi tiesioginį santykį su gyventojų kasdienybe), tačiau konkrečių taisyklių, kaip turėtų būti įgyvendinamas dalyvavimas, nėra. Savivaldybėms paliekama teisė pačioms ieškoti kiekvienam atvejui labiausiai tinkančius visuomenės įtraukimo į sprendimų priėmimą metodus ir praktikas (Olandijos savivaldybių asociacija).

Kadangi kiekviena savivaldybė pati kuria dalyvavimo miesto kūrime ir valdyme tvarką, toliau apžvelgiama kelių skirtingų Olandijos miestų praktika. Pavyzdžiui, Amsterdamas turi savo dalyvavimo politiką, kurią sudaro:

- bendri dalyvavimo principai, kurie taikomi įvairiems projektams (trumpiems ir ilgiems; nuotoliniu būdu ar gyvų susitikimų metu vykstantiems; mažos ir didelės apimties);
- įrankiai, kurie leidžia įvertinti, kaip organizuoti dalyvavimą priklausomai nuo proceso trukmės, sudėtingumo lygmens ir dydžio;
- instrumentai, leidžiantys organizuoti dalyvavimą, pavyzdžiui, dalyvavimo gidą.

Dalyvavimo politika remiasi principu, kad kiekvienam projektui turi būti kuriamas specialus dalyvavimo proceso dizainas, tad dalyvavimo procesas gali skirtis priklausomai nuo projekto. Taip pat išskiriami keturi visuomenės dalyvavimo kokybiniai lygiai, kurie, remiantis dalyvavimo gidu, gali būti taikomi priklausomai nuo projekto:

- dalyvavimas sprendimų priėmimo;
- bendrakūryba;
- idėjų siūlymas (patarimai ir konsultacijos);
- informavimas.

Būdai, kuriais Amsterdamo gyventojai informuojami apie galimybę įsitraukti į sprendimų priėmimą:

- laiškais;
- talpinant informaciją savivaldybės svetainėje;
- siunčiant savivaldybės naujienlaiškį;
- savivaldybės socialiniuose tinkluose;
- specialioje programėlėje (programėlės pavadinimas – „Overheid“).

Dar vienas įdomus pavyzdys – Hagos miestas, kuriame dialogą tarp savivaldybės, gyventojų ir

architektų dėl statybos projektų administruoja atskira, dalinai valstybės išlaikoma organizacija „Platform STAD“ (liet. miesto platforma). Kaip rašoma organizacijos svetainėje, „Platform STAD“ organizuoja nepriklausomas ir profesionalias diskusijas apie Hagos architektūrą ir urbanistinį vystymąsi. Šiuose pokalbiuose dalyvauja gyventojai, savivaldybės darbuotojai, tyrėjai, dizaineriai, rangovai ir kiti. „Platform STAD“ ne tik tarpininkauja tarp savivaldybės, investuotojų, projektuotojų ir visuomenės konkrečiuose statybų projektuose, tačiau kartu ir rengia įvairias apklausas bei kitus visuomenės tyrimus apie esamą urbanizuotos aplinkos kokybę, ateities vizijas, taip pat užsiima edukacine veikla. Nuo 2020 metų „Platform STAD“ kas dvejus metus organizuoja geriausio viešosios erdvės atnaujinimo projekto konkursą „Hague Public Space Prize“ (HOP), kurio metu apdovanojami du projektai – vieną laimėtoją renka komisija, kitą – miesto gyventojai.

Projektų tipai, kuriuose dalyvauja visuomenė

Olandijoje privalu įtraukti visuomenę į projektus, kuriuose yra aiškus visuomeninis interesas: viešosios erdvės, viešosios infrastruktūros pastatai ir pan. Privatiems investuotojams nėra privalu organizuoti dalyvavimo procesus. Vis dėlto, anot urbanisto ir „We Love the City“ įkūrėjo Andries Geerse, Olandijoje vis dažniau visuomenę į miesto erdvių kūrimą įtraukia ir privatūs investuotojai. Visuomenės dalyvavimas leidžia sukurti projektus, kurie tiksliau atitiktų būsimų klientų poreikius.

Kaip teigia Roterdame dirbanti architektė, urbanistinių simuliacijų ir komunikacijų studijos „Blok 74“ įkūrėja Milena Ivkovic, privatūs investuotojai turi kiek kitokius tikslus ir visuomenės dalyvavimo procesams įprastai gali skirti daugiau finansinių resursų nei savivaldybė. Įtraukiant būsimus nekilnojamo turto pirkėjus ir remiantis jų, kaip vartotojų, patirtimi (angl. user experience) kuriamas produkto (nekilnojamo turto) dizainas. Anot M. Ivkovic, privačiuose kvartaluose vis svarbesniu tampa ir viešosios erdvės kokybės vaidmuo, nes pirkėjai vertina ne tik butą ar namą, bet ir viso kvartalo aplinką.

Visuomenės dalyvavimo metodai ir jų įgyvendinimas

Kadangi Olandijoje nėra formalizuotų visuomenės dalyvavimo statybų ir teritorijų planavimo projektuose procedūrų, dalyvavimo procesas skiriasi priklausomai nuo to, kas jį rengia. Analizės metu atlikti interviu su skirtingais Olandijoje veikiančiais urbanistais, architektais ir savivaldybių darbuotojais atskleidė, kad kiekvienas dalyvavimo procesas yra unikalus ir sukurtas taip, kad atitiktų projekto problematiką. Taigi, priklausomai nuo projekto, renkama, kokio lygmens dalyvavimo procesą organizuoti. Mažiausias įtraukimo lygmuo viešųjų erdvių projektų atveju – konsultavimas (2–asis kokybinis lygmuo).

Kai viešąją erdvę projektuoja savivaldybė

Svarbu pažymėti, kad didžiųjų šalies miestų savivaldybėse dirba kraštovaizdžio architektai ir urbanistai, kurie patys projektuoja naujas ir atnaujina senąsias viešąsias erdves. Kaip teigia Amsterdamo savivaldybėje dirbanti urbanistė Berta Gruodytė, Amsterdamo savivaldybė siekia kiekvienoje teritorijų planavimo projekto stadijoje įtraukti visuomenę nuo vizijos etapo iki urbanistinio plano.

Pavyzdžiui, Amsterdame, viešosios erdvės projekto atveju, savivaldybė pati rengia ir įgyvendina visuomenės įtraukimo į viešosios erdvės projektą planą. Plane numatomi visuomenės dalyvavimo tikslai ir uždaviniai, kurie nurodo, apie ką visuomenė turi būti informuota bei kokius visuomenės poreikius svarbu sužinoti.

Įprastai plane numatomi įvairūs, vienas kitą papildantys visuomenės įtraukimo metodai: apklausos, pasivaikščiojimai, kūrybinės dirbtuvės, neretai ir darbas su atskiromis visuomenės grupėmis (pavyzdžiui, vaikais).

Visuomenės įtraukimas trunka apie 2–3 mėnesius ir informuoja tolimesnius projekto etapus, kuriuose vėliau suinteresuotos grupės vėl kviečiamos pasisakyti ir įvertinti tai, kaip dalyvavimo proceso metu pasiekti rezultatai buvo atspindėti sprendiniuose.

Kai viešąją erdvę projektuoja išorės ekspertai

Kitu atveju, kuomet viešąją erdvę projektuoja išorės ekspertai, savivaldybė įpareigoja viešąją erdvę projektuojančią specialistų komandą įgyvendinti visuomenės dalyvavimo procesus: apklausų, pasitarimų, viešinimo ir kitais metodais. Anot M. Ivkovic, tokiu atveju visuomenės dalyvavimas yra sudėtinė projekto dalis, kuriai numatomas atskiras finansavimas bendrame projekto biudžete. Numatyta visuomenės įtraukimo strategija yra vertinama ir tvirtinama savivaldybės dar prieš prasidedant projektui. Studijos „De Urbanisten“ atstovės Agate Kalnpure teigimu – visais projekto etapais yra glaudžiai bendradarbiuojama su savivaldybe, kuri padeda įgyvendinti visuomenės įtraukimą, dalinantis turimais duomenimis, žiniomis ir kontaktais su vietos bendruomene bei kitomis projekto tikslinėmis grupėmis. A. Kalnpure išskiria, kad šis bendradarbiavimas su savivaldybe, įgyvendinat visuomenės dalyvavimo planą, grįstas savanorišku dialogu, o ne oficialiais raštais ar nustatytomis procedūromis.

Gemeente Amsterdam

Leidraad burgerparticipatie

Deze leidraad gaat over hoe Amsterdammers betrokken kunnen worden bij het opstellen van beleid, en bij de uitvoering daarvan. Daarbij is het belangrijk om vroeg in het proces, bewust na te denken over hoe je Amsterdammers op een betekenisvolle manier kunt betrekken. Het vroeg en bewust stilstaan bij de wijze waarop je burgers betrekt, helpt om betere resultaten te bereiken, maar ook om teleurstelling achteraf te voorkomen. Neem de vragen door met de project-, proces-, of programmamanager. Of met de hele projectgroep. We spreken in deze leidraad van Amsterdammers. Daarmee bedoelen we alle deelnemers die bij een participatieproces kunnen worden betrokken: inwoners, ondernemers, maatschappelijke instellingen en overige belanghebbenden.

<p>1. Formuleer het gezamenlijke doel van de participatie</p> <p>Eigenaarschap Vergroten van eigen verantwoordelijkheid: wat kunnen en willen inwoners, maatschappelijke partners en mede overheden zelf?</p> <p>Zeggenschap Macht en invloed van burgers vergroten.</p> <p>Belangen in beeld Achterhalen hoe de belangen rond de opgave liggen. Perspectieven en/of argumenten verzamelen.</p> <p><small>NB. Als de belangen van de bewoners onvoldoende in beeld zijn, organiseer een verkennende sessie</small></p>	<p>2. Procesfase</p> <p>Bepaal per fase wat de participatie gaat zijn (kan per fase verschillen), en wees helder over welke fase de participatie gaat. Het doel kan per fase verschillen, alsmede de mate van invloed. Leg ook per fase vast wat de beleidskaders zijn en wat na het doorlopen van iedere fase vast komt te liggen.</p> <div style="display: flex; justify-content: space-around; align-items: center; font-size: x-x-small;"> <div style="border: 1px solid gray; padding: 2px;">agendavorming</div> <div style="border: 1px solid gray; padding: 2px;">beleidsvorming</div> <div style="border: 1px solid gray; padding: 2px;">uitvoering</div> <div style="border: 1px solid gray; padding: 2px;">evaluatie</div> </div> <p style="font-size: x-x-small; margin-top: 5px;">voortraject natraject</p>	<p>3. Niveau van participatie</p> <p>Meebepalen Amsterdammers beslissen mee over het beleid of het project. Of nemen zelf initiatief. Amsterdammers en/of maatschappelijke partners maken deel uit van een gemeentelijk projectteam of de stuurgroep en hebben beslissingsmacht.</p> <p>Samenwerken (cocreatie) Amsterdammers werken mee aan het beleid of project. Amsterdammers staan dicht bij het gemeentelijk apparaat.</p> <p>Meedenken (raadplegen en adviseren) Amsterdammers geven de gemeente nuttige ideeën of suggesties.</p> <p>Informeren Amsterdammers hebben behoefte aan informatie. Of de gemeente wil Amsterdammers ergens over informeren. Amsterdammers hebben een meer passieve rol. Dit is de meest minimale vorm van participatie.</p>	<p>4. Voorwaarden</p> <p>Commitment bestuurders Het bestuur (dagelijks bestuur van stadsdeel tot en met college van B&W) verbindt zich uitdrukkelijk aan het participatieproces. Bij meebepalen committeert het bestuur zich op voorhand aan de uitkomsten van dat proces, mits deze uitkomst binnen de vooraf gestelde (beleids)kaders blijft.</p> <p>Juridische ruimte Past de ambitie binnen de bestaande wet- en regelgeving?</p> <p>Beleidsruimte Staat het bestaande beleid deze participatieruimte toe? Zo niet, dan kan daar bestuurlijk van afgeweken worden. Is die breedheid of beleidsruimte er niet, dan dient er een ander participatieniveau gekozen te worden.</p> <p>Is er voldoende kennis, ervaring en/of betrokkenheid in de organisatie en bij de bewoners?</p> <p>Is er voldoende tijd, geld, middelen en ambtelijke capaciteit?</p> <p style="font-size: x-x-small; margin-top: 5px;">Aan alle bovenstaande punten moet worden voldaan. Is dat niet het geval, dan dient het participatieniveau en mogelijk ook het doel aangepast te worden.</p>
<p>5. Participatieplan</p> <p>Stel het participatie plan op. In het participatieplan wordt het doorlopen van de bovenstaande stappen weergegeven. In dit plan worden ook de instrumenten weergegeven waarmee de participatie wordt uitgevoerd. Voor elk gekozen niveau zijn verschillende instrumenten en methoden toepasbaar, zie daarvoor de bijgevoegde Richtlijn. Leg het participatie plan voor aan de deelnemers van de verkennende versie, indien die heeft plaatsgevonden.</p> <p>Het participatieplan maakt deel uit van het project- / beleidsplan, en wordt gepubliceerd. In de participatieparagraaf wordt een samenvatting gegeven van het participatieplan.</p>			<p>6. Evaluatie</p> <p>Stel na het uitvoeren van de participatie een evaluatie op. Zijn de geformuleerde doelstellingen bereikt? Koppel aan de deelnemers altijd terug wat met hun inbreng is gebeurd. Naarmate is gekozen voor meer betrokkenheid, is ook meer input van burgers bij de evaluatie logisch.</p>

Betrekt in alle stappen het gebiedsgericht werken
Maak bij bovenstaande stappen gebruik van de kennis en ervaring van de gebiedsteams. In elk stadsdeel zijn gebiedsteams en gebiedspools. Deze teams werken in de buurten en wijken van Amsterdam. Gebiedsmakelaars signaleren wat er in een wijk/ buurt gebeurt en agenderen dit binnen de gemeente. De gebiedsmakelaars zijn daarmee de ogen en oren op straat. Ze staan fysiek dicht bij de Amsterdammers.

4.1 Amsterdamo savivaldybės dalyvavimo gidą vienlapįje. Šaltinis: <https://www.amsterdam.nl/bestuur-en-organisatie/participatie/>

Praktika

Urbanistinės studijos „We Love the City“ metodai

2002 m. įkurta urbanistinė studija „We Love the City“ specializuojasi dalyvaujamojo planavimo ir dizaino srityse. Anot „We Love the City“ įkūrėjo, urbanisto A. Geerse, prieš įtraukiant visuomenę svarbu tam tinkamai pasiruošti. Tai yra, pašalinti galimas kliūtis visuomenės idėjų ar rezultato realizavimui. Visų pirma, rekomenduojama įsivertinti kokios yra galimos kliūtys, kurios ribotų visuomenės idėjas. Pavyzdžiui, statinio ar žemės sklypo paskirtis, įstatymais nustatyti reikalavimai pastatui ar erdvei ir pan. Šias kliūtis A. Geerse rekomenduoja ne tik numatyti, bet ir, jei įmanoma, pašalinti dar prieš pradėdant dirbti su tikslinėmis grupėmis. A. Geerse nuomone, pakvietus visuomenę dalyvauti, itin svarbu užtikrinti, kad proceso metu sukurtas rezultatas būtų įgyvendintas.

Antra, dalyvavimo procesas turėtų prasidėti nuo visuomenės paruošimo ir informavimo – siekiama,

kad dalyviai turėtų visas žinias, kurių gali prireikti formuojant vizijų projektui.

Trečia, turi būti siekiama, kad dalyviai patys sugalvotų idėjas ir sprendinius, vietoje to, kad su sprendiniais būtų patys supažindinami. Pavyzdžiui, vienas iš „We Love the City“ parko projektų, visų pirma, prasidėjo nuo taktinio urbanistinio veiksmo – parko viduryje įrengtas avių gardas. Tokio veiksmo tikslas – praplėsti įprastas mąstymo ribas, galvojant apie galimus sprendinius, ir parodyti įprastą parką (ar bet kokią kitą erdvę) nauju kampu, šitaip įkvėpiant mąstyti kūrybiškai.

Trumpai tariant, „We Love the City“ projekte taikomais dalyvavimo metodais siekiama didelį dėmesį skirti pačiam dalyvavimo dizainui, dalyvių edukacijai ir paruošimui bei užtikrinimui, kad proceso metu pasiekti rezultatai bus įgyvendinti. Anot A. Geerse, tai yra esminiai dalyvavimo principai, kuriuos privalo užtikrinti organizatoriai. Tai, kokie įrankiai ir metodai bus naudojami įtraukiant visuomenę ir kitas suinteresuotas grupes, A. Geerse nuomone, nėra taip svarbu.

4.2 Parko viduryje įrengtas avių gardas – taktinio urbanistinio veiksmas. Šaltinis: <https://www.facebook.com/welovethecity/photos/2552218191502568>

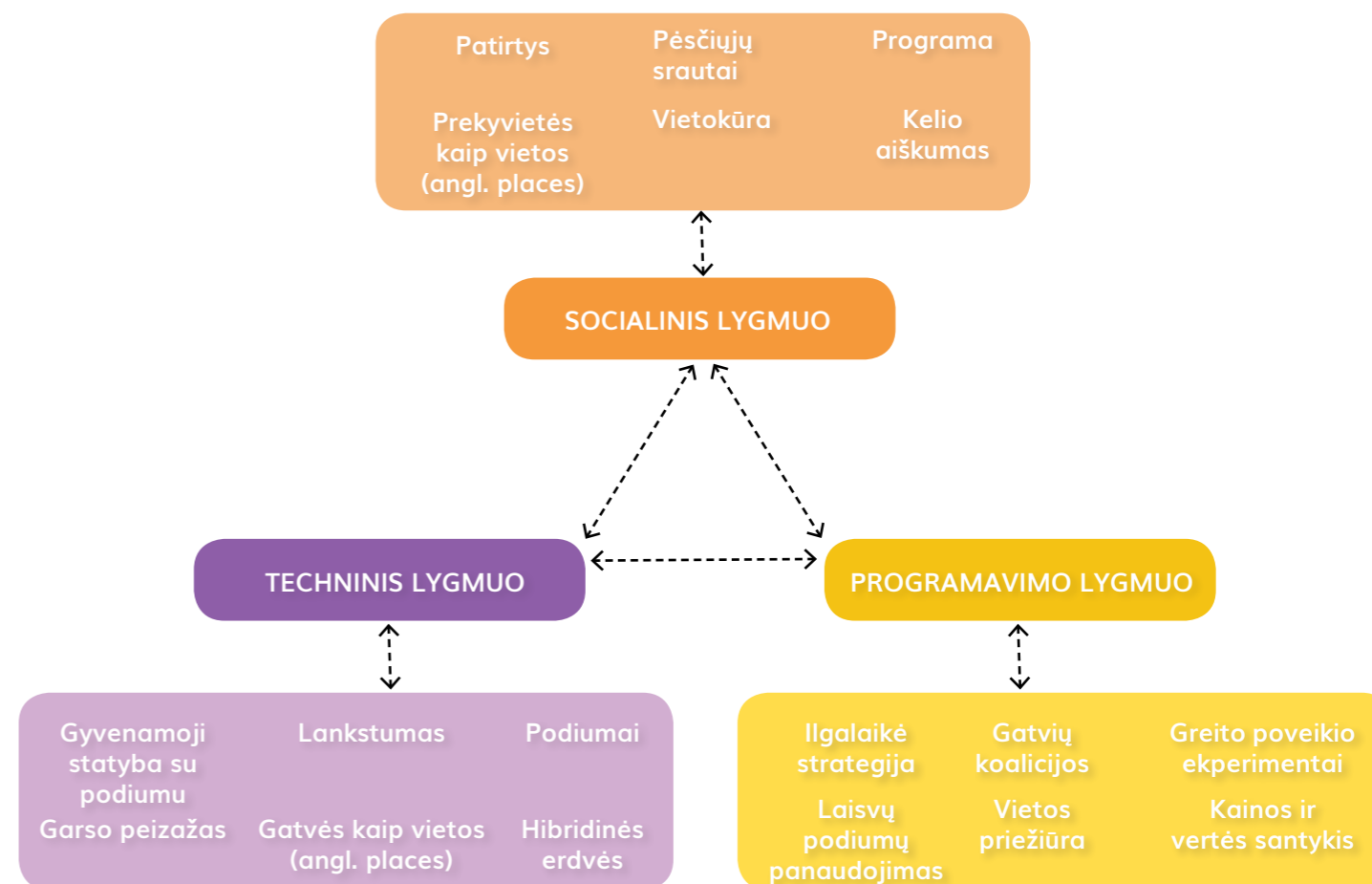
Tarpdisciplininės urbanistinio vystymosi organizacijos „STIPO“ metodai

Nuo 1992 m. Amsterdame veikiančios tarpdisciplininės „STIPO“ komandos misija – kurti kokybiškas urbanizuotas erdves, kuriose jų naudotojai jaustųsi „kaip namuose“ šiandien, rytoj ir po 50-ties metų. „STIPO“ užsiima urbanizuotų erdvių vystymu pasitelkiant vietokūrą, bendrakūrybą ir socialines inovacijas.

Kaip teigia vienas „STIPO“ įkūrėjų Hans Karsenberg, viešoji erdvė yra tvaraus ir gyvybingo miesto pagrindas, o jos kokybė priklauso nuo to, kaip sėkmingai veikia ir vienas kitą papildo trys viešosios erdvės pjūviai: techninis lygmuo (angl. hardware), socialinis lygmuo (angl. software) ir programavimo lygmuo (angl. orgware).

Anot H. Karsenberg, svarbiausias kokybiškos

viešosios erdvės aspektas – socialinis lygmuo. Socialiniu lygmeniu vadinami vietos elgesio įpročiai, vietiniai verslo ryšiai, kultūrinės tradicijos ir vietos gyvenimo ritmas. Taip pat – galimų veiklų ir patirčių įvairovė. Techninis lygmuo apima erdvėje esančius pastatus ir gatves. Naudojamos medžiagos, kuriamos erdvinės formos ir kiti architektūriniai sprendimai (techninis lygmuo) turi papildyti ir atlikti socialinį viešosios erdvės lygmenį. Galiausiai, programavimo lygmuo – tai vietos funkcijų išpildymo strategija. Pavyzdžiui, galimybė vietos kavinėms įsikurti lauko terasas vasarą, skatinimas vietos organizacijoms, gyventojams ir kitoms tikslinėms grupėms susiburti į asociaciją ir pan. Taigi, kalbant apie kokybiškos viešosios erdvės formavimą, anot H. Karsenberg, svarbu galvoti ne tik apie architektūrinius sprendinius (techninis lygmuo), bet apie visus tris viešosios erdvės pjūvius: socialinį, techninį ir programavimo, bei jų sąsajas.

4.3 Trys viešosios erdvės pjūviai: techninis lygmuo (angl. hardware), socialinis lygmuo (angl. software) ir programavimo lygmuo (angl. orgware). Versta iš H. Karsenberg (2020). Šaltinis: <https://thecityateyelevel.com/stories/introduction-place-led-development-developing-our-cities-around-community-and-place/>

Hofbogen parko atvejis Roterdame

Laikotarpis: (2019 – 2023 m.)

Igyvendinimo biudžetas: €46 000 000 (jeina aplinkinių gatvių rekonstrukcija, naujo viaduko statyba)

Inicijavo Roterdamo miesto savivaldybė, viaduko savininkas, nekilnojamo turto vystytojas „Dudok Groep“.

Projektavo: „De Urbanisten“.

Dalyvavimo metodai: susitikimų serija, pop-up kavinė po atviru dangumi.

4-tas kokybinis dalyvavimo lygmuo – bendradarbiavimas.

Hofbogen parko projektas – tai buvusio 2 km ilgio geležinkelio viaduko konversija į žaliąją viešąją erdvę. Viaduko stogas rekonstruojamas į parką, o šalia besitiesiančios gatvės – intensyviau apželdinamos. 2 km ilgio viadukas kerta keturis Roterdamo gyvenamuosius rajonus. Planuojama, kad naujas parkas taps žalia jungtimi tarp šiuo metu atskirtų miesto dalių.

Anot „De Urbanisten“ atstovės A. Kalnpure, šis projektas yra išskirtinis gyventojų įsitraukimu į parko projektavimo procesą. Dar 2019 m. vietos gyventojai susibūrė į organizaciją, pavadinimu „Residents Advisory Group“ ir pateikė savivaldybei bei objekto savininkui 16 puslapių tyrimą apie tai,

kas gyventojams yra svarbu, kuriant naują parką ir ką jame norėtų matyti. Anot A. Kalnpure, toks gyventojų įsitraukimas savo iniciatyva nėra dažnas, tačiau sveikintinas reiškinys. Toliau vykę susitikimai su gyventojais ankstyvoje projekto stadijoje yra būdingi daugeliui kitų statybos projektų.

2021 m. Roterdamo savivaldybė drauge su „De Urbanisten“ organizavo įvairius susitikimus su vietos gyventojais, kurių metu buvo derinamas pirmasis parko dizaino variantas. Preliminarų dizainą planuojama pateikti 2022 m. pradžioje, o galutinį – 2022 m. vasarą.

Dėl pandemijos įtakos daugiausia susitikimų su gyventojais vyko nuotoliniu būdu, tačiau, anot A. Kalnpure, 2021 m. vasarą pavyko suorganizuoti vieną susitikimą po atviru dangumi, netoli paties viaduko. Projektuotojai ir savivaldybės darbuotojai kvietė vietos gyventojus susipažinti su juodraštiniais, pirminiais projekto variantais, teikti pastabas ir pasiūlymus. Buvo įrengtas specialus stendas, palapinė ir mobili kavinė. Praeiviai galėjo sustoti išgerti kavos ir susipažinti su projektu bei diskutuoti su projektuotojais ir savivaldybės atstovais.

Daugiau apie projektą:

- Roterdamo savivaldybės svetainė – <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/hofbogenpark/>
- „De Urbanisten“ studijos svetainė – <http://www.urbanisten.nl/wp/?portfolio=hofbogenpark>
- Vietos gyventojų organizacijos pasiūlymai: https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/hofbogenpark/20190621-adviesgroep-Hofbogenpark_web.pdf

4.5 Hofbogen parko vizija. De Urbanisten. Šaltinis: http://www.urbanisten.nl/wp/wp-content/uploads/Hofbogen-presentatie_bewonersavond_De_Urbanisten.pdf

4.4 Pop-up kavinė po atviru dangumi.. Šaltinis: <https://www.linkedin.com/company/de-urbanisten/posts/?feedView=all>

4.6 Hofbogen parko projekto vizualizacija. De Urbanisten. Šaltinis: <http://www.urbanisten.nl/wp/?portfolio=hofbogenpark>

Dviejų skverų rekonstrukcija Tarwewijk rajone, Roterdame

Pradžia 2020 m.

Inicijavo Roterdamo miesto savivaldybė.

Projektavo Roterdamo miesto savivaldybė ir „VeldAcademie“.

Partneriai: „TU Delft“, „House of Urban Arts“, „OBS de Globe“, „Blok 74“.

Dalyvavimo metodai: dizaino idėjų konkursas, dirbtuvės, apklausos gatvėje, vietos tyrimai, specialio projekto svetainė internete.

5-tas kokybinis dalyvavimo lygmuo – įgalinimas

Roterdamo Tarwewijk rajonas pasižymi didele gyventojų kultūrine įvairove ir dažna jų rotacija. Roterdamo savivaldybės planuose – didinti žaliųjų viešųjų erdvių kokybę šiame rajone. Didinant želdynų kiekį, siekiama gerinti vietos gyventojų sutelktumą ir sveikatą bei spręsti klimato kaitos keliamus iššūkius.

Siekiant sustiprinti vietos gyventojų tarpusavio ryšį bei ryšį su gyvenamąja vieta, Roterdamo savivaldybė 2020 m. pasamdė miestų plėtros tyrimų agentūrą „VeldAcademie“, kurios užduotis buvo kartu su vietos gyventojais sukurti naują viziją dviems skverams. Šie skverai yra išsidėstę aplinkui pradinę mokyklą. Vietos gyventojų į(si)traukimas į procesą buvo organizuojamas keliais etapais ir įvairiais metodais:

1. Dizaino idėjų konkursas, kuriame dalyvavo komandos, sudarytos iš vietos gyventojų, organizacijų ir studentų. Konkursui pateikta 12 darbų. Laimėtojus rinko vietos gyventojai ir organizacijos bei komisija, kurią sudarė savivaldybės vyr. kraštovaizdžio architektė, studijos „House of Urban Arts“ vadovė, vietinės mokyklos direktorius ir Delfto universiteto kraštovaizdžio architektūros profesorė.
2. Dizaino konkurso laimėtojų ir savivaldybės architektų erdvės dizaino dirbtuvės. Išrinkti du konkurso nugalėtojai, kurie drauge su savivaldybės architektais kūrė bendrą skverų viziją.
3. Praeivių apklausos gatvėje;
4. Kūrybinės dirbtuvės su skirtingomis interesų grupėmis;

5. Vietos tyrimai, kuriuos atliko kelių skirtingų aukštųjų mokyklų studentai (sporto aikštynų poreikis ir vietiniai sporto įpročiai, saugumo jausmas rajone, gyventojų įpročiai skveruose ir kt.);

6. Internetinė projekto platforma, kurioje talpinama visa informacija.

Kadangi skverai yra išsidėstę šalia pradinės mokyklos, į procesą buvo aktyviai įtraukta mokyklos bendruomenė. Darbui su 8–12 metų vaikais sukurtas specialus urbanistinis žaidimas.

Galiausiai, apibendrinus visų įgyvendintų dalyvavimo įrankių rezultatus, suformuluoti konkretūs reikalavimai erdvei su numatyta erdvės vizija ir funkcijomis. Šie reikalavimai toliau informuoja Roterdamo savivaldybės urbanistus ir architektus, kurie kurs galutinį skverų dizaino projektą.

Daugiau apie projektą:

- „Blok 74“ internetinė svetainė – <https://www.blok74.org/square-builders>
- „VeldAcademie“ internetinė svetainė – <https://www.veldacademie.nl/en/projecten/campus-tarwewijk>
- Internetinė projekto platforma: <https://tarwekracht.nl/>

Kadangi skverai yra išsidėstę šalia pradinės mokyklos, į procesą buvo aktyviai įtraukta mokyklos bendruomenė. Darbui su 8–12 metų vaikais sukurtas specialus urbanistinis žaidimas.

Galiausiai, apibendrinus visų įgyvendintų dalyvavimo įrankių rezultatus, suformuluoti konkretūs reikalavimai erdvei su numatyta erdvės vizija ir funkcijomis. Šie reikalavimai toliau informuoja Roterdamo savivaldybės urbanistus ir architektus, kurie kurs galutinį skverų dizaino projektą.

Daugiau apie projektą:

- „Blok 74“ internetinė svetainė – <https://www.blok74.org/square-builders>
- „VeldAcademie“ internetinė svetainė – <https://www.veldacademie.nl/en/projecten/campus-tarwewijk>
- Internetinė projekto platforma: <https://tarwekracht.nl/>

	Muziek plek 1		Bloementuin 3*
	Moestuin 1		Dieren/Insecten 2
	Educatieve plek 0		Sport plek 3*
	Bankje 3*		Buiten gym 2
	Speel plek 2		Schilder plek 0
	BBQ/buiterkeuken 1		Fontein 2
	Dans plek 1		Praten/gesprekken 3*
	Gras 3*		

4.7 Interaktyvus žaidimas, skirtas dirbtuvių dalyviams testuoti skirtingas funkcijas erdvėje. Šaltinis: <https://www.blok74.org/square-builders>

4.8 Apklausos gatvėje. Šaltinis: <https://www.facebook.com/veldacademie/photos/3412126342151787>

4.9 Apklausos gatvėje. Šaltinis: <https://www.facebook.com/veldacademie/photos/3412126342151787>

Schouwburgplein (Teatro) aikštės atvejis Roterdame

Pradžia 2010 m.

Inicijavo Roterdamo miesto savivaldybė.

Įgyvendino Roterdamo miesto savivaldybė, „Stipo“ ir vietos organizacija.

Dalyvavimo metodai: veiklų programa, taktinis urbanizmas, vietos lyderių įgalinimas.

5–tas kokybinis dalyvavimo lygmuo – įgalinimas

1996 m. užbaigtas pagrindinės Roterdamo aikštės projektas tapo ją projektavusios studijos „West 8“ vienu iš žymiausių darbų. Vis dėlto, nors girama architektų, aikštė tapo nemėgstama vietos gyventojų. 2008 m. matydama, kad teatro, kino teatro ir prekybos centro apsupta aikštė dažniausiai būna tuščia, Roterdamo savivaldybė pateikė vietos kultūros organizacijoms pasiūlymą – savivaldybė investuos į fizinius erdvės atnaujinimus, o vietos organizacijos siūlys renginius lauke, taip aktyvuodamos aikštę.

2010 m., reaguodami į savivaldybės pasiūlymą, vietos gyventojai, verslai ir kultūros organizacijos susibūrė į Jungtinę teatro aikštės asociaciją (oland. Vereniging Verenigd Schouwburgplein). Asociacijos tikslas – didinti aikštės patrauklumą ir lankomumą taip prisidedant prie vietos ekonomikos stiprinimo. Šiam tikslui pasiekti asociacija taiko kelias priemones: ištisus metus trunkančią veiklų programą (joga, koncertai, teatro seansai ir kt.), lauko baldus (mobiliuos sėdimos vietos, lauko scena) ir laikinas urbanistines intervencijas (dirbtinės žolės kilimo projektas (angl. The Giant Flying Grass Carpet project)). Asociacijos veiklą ir programą dalinai finansuoja Roterdamo savivaldybė.

Ko galime išmokti?

Roterdamo Teatro aikštės pavyzdys rodo, kad gyvybingoms viešosioms erdvėms neužtenka architektūrinių sprendimų (techninis lygmuo). Tam, kad miestiečiai rinktųsi praleisti laiką aikštėje, savivaldybei reikėjo išspręsti nefunkcionuojančius socialinius (naujos veiklos) ir programavimo (vietos bendruomenės asociacija) viešosios erdvės lygmenis. Taip pat svarbu pažymėti, kad savivaldybė įgalino vietos bendruomenę: verslą, gyventojus ir organizacijas pačias kurti veiklas aikštėje ir taip kurti naujas vietos tradicijas.

4.10 Taktinio urbanizmo intervencija – dirbtinės žolės kilimas (angl. The Giant Flying Grass Carpet project). Šaltinis: https://thecityateyelevel.com/app/uploads/2018/06/CAEL_English_187_THE-FLYING-GRASS-CARPET-THE-TRAVELLING-CITY-PARK.pdf

Išvados

Apibendrinant teisinę ir praktinę visuomenės dalyvavimo statybų projektuose Olandijoje analizę, svarbu pastebėti, kad, nors visuomenės įtraukimas į politikos formavimą ir įgyvendinimą yra privalomas, konkrečios visuomenės dalyvavimo procedūros šalyje nėra reglamentuotos. Kiekvienas miestas kuria ir įgyvendina savo taisykles, kaip ir kada gyventojai gali įsitraukti į miesto valdymą. Kaip teigia Amsterdamo savivaldybėje dirbanti urbanistė Berta Gruodytė, visuomenės įtraukimas yra neatsiejama kiekvieno projekto, kurį inicijuoja savivaldybė, dalis. Kiekvienu atveju visuomenės įtraukimui sukuriama atskiras planas (strategija), kuri, priklausomai nuo projekto, gali trukti iki 3 mėnesių. Kaip pokalbio metu teigė Roterdame dirbanti architektė Agate Kalnpure (studija „De Urbanisten“), Olandijoje statybų projektai su savivaldybe ir visuomene derinami, remiantis ne formaliai įtvirtintomis procedūromis, bet neformaliu dialogu, kuris remiasi komandinio bendradarbiavimo principu. Galiausiai, dalyvaujamojo planavimo specialistai nurodo, kad svarbu atkreipti dėmesį į dalyvavimo proceso dizainą, dalyvių edukaciją ir paruošimą bei kliūčių, kurios galėtų trukdyti įgyvendinti projektą ar dalyvių idėjas, pašalinimą. Taip pat, kalbant apie viešąsias erdves, išskiriama jų gyvybingumo svarba miesto kontekste. Kuriant viešąsias erdves rekomenduojama atsižvelgti į visus erdvės lygmenis: techninį, socialinį ir programavimo. Galiausiai, Olandijoje, kuriant viešąsias erdves

ir viešąją infrastruktūrą, visuomenės įtraukimas siekia antrąjį kokybinį dalyvavimo lygmenį (konsultavimasis), tačiau priklausomai nuo projekto tipo ir sudėtingumo, gali siekti ir aukščiausią 5–tąjį visuomenės įtraukimo lygį – įgalinimą.

Kalbant apie atvejus, Hofbogen parkas ir dviejų mokyklų supančių skverų rekonstrukcija – tai viešosios erdvės projektai, kurių visuomenės įtraukimo strategiją kūrė ir įgyvendino išorės ekspertai. Vietos bendruomenė ir kitos suinteresuotos grupės įtraukiamos visuose projektų etapuose, bet ypač didelis dėmesys skiriamas visuomenės įtraukimui projektų pradžioje. Siekiant išgirsti suinteresuotų grupių nuomones, naudojami keli, vienas kitą papildantys metodai, kurie leidžia gauti kokybinius ir kiekybinius duomenis. Taip pat, metodai pritaikomi priklausomai nuo to, kas yra būsimi grupės naudotojai. Pavyzdžiui, pradinę mokyklų supančių skverų atveju sukurtas specialus urbanistinis žaidimas vaikams, kuris leido sužinoti vaikų poreikius.

Trečiasis nagrinėtas atvejis (Teatro aikštės projektas) išsiskiria tuo, kad atnaujintas ne aikštės techninis lygmuo, bet socialinis ir programavimo. Šios aikštės projektas svarbus tuo, kad iliustruoja viešųjų erdvių gyvybingumo priklausomybę ne tik nuo architektūrinių sprendimų, bet ir nuo vietos tradicijų, veiklų, ekonominių ir kitų ryšių bei vietos bendruomenės turimų galių įveikinti viešąją erdvę ir šitaip prisidėti prie savo miesto kūrimo.

5. Praktika Slovėnijoje

Gerų visuomenės dalyvavimo architektūrinuose projektuose pavyzdžių galima atrasti ir valstybėse, kuriose kultūrinis ir istorinis kontekstas panašus į Lietuvos. Viena tokių valstybių – Slovėnija. Ji, kaip Lietuva, kadaise priklausė SSRS blokui, o šiandien dar tik mokosi dalyvaujamąsios kultūros savo šalyje, perimdama liberalios demokratijos vertybes, kurios nugula ir visuomenės dalyvavimo procesuose.

Teisinė bazė

Kalbant apie Slovėnijos teisinę bazę, galima sakyti, kad įstatymų, reglamentuojančių privalomą visuomenės dalyvavimą architektūrinių projektų metu, nėra. Tačiau dalyvaujamoji kultūra kuriasi nepaisant teisinio reguliavimo nebuvimo – procesai, atsiradę per pastaruosius du dešimtmečius, įsibėgėja.

Liubianos savivaldybės miesto planavimo (angl. Urban Planning) vyresniosios konsultantės Irenos Ostojic teigimu, pastaruosius 20 metų Slovėnija visuomenės dalyvavimą architektūrinuose projektuose vykdo trimis skirtingais lygmenimis.

Pirmajame lygmenyje visuomenės įtraukimą ir informavimą į urbanistinio mastelio projektus apibrėžia teritorijų planavimo įstatymas (angl. Spatial Law), Miestų planavimo įstatymas (angl. Law of Urban Planning) ir Miesto bendrasis planas (angl. Spatial Act), kurie reikalauja, jog kaskart atliekant erdvinį pakeitimą (angl. spatial act), visuomenė dalyvautų pradiniam etape. Privalomas dalyvavimas erdvinio planavimo projektuose vykdomas dviem etapais – pirmuoju kreipiamasi į seniūnaičius ankstyvoje projekto stadijoje dėl visuomenės poreikių, o antru etapu vykdomas viešasis pristatymas. Suinteresuota visuomenė turi galimybę pateikti komentarus, į kuriuos arba atsižvelgiama, formuojant projektą, arba pagrįstai nurodoma, kodėl komentarai negali nugulti į projekto rezultatą. Šis lygmuo yra privalomas. I. Ostojic teigimu, Slovėnijoje, visai kaip ir Lietuvoje, atmosfera viešųjų projektinių pasiūlymų pristatymu metu neretai būna įtempta. Pasak jos „Svarbu, kad žmonės jaustųsi naudingi ir išgirsti, tuomet yra vilties, jog jie įsitrauks į viešuosius svarstymus – efektyvi komunikacija su bendruomenėmis duoda geresnius rezultatus, nes projektas atliekamas kokybiškiau.“ Taigi, galima sakyti, jog teisinio reguliavimo aspektu Lietuva turi labai daug panašumų.

Antrasis lygmuo – vadinamasis realizacijos planas (angl. Plan of Realisation) – taikomas projektų masteliu. Nors neprivalomas, bet šis lygmuo laikomas gerąja praktika. Kasmet savivaldybė dalį biudžeto skiria visuomenės dalyvavimui

užtikrinti. Šis finansavimas paskirstomas tais metais planuojamiems svarbiausiems projektams. Nuo biudžeto dydžio priklauso, kiek projektų gali būti įgyvendinami kasmet pasitelkiant visuomenės įsitraukimo metodus. Visuomenės dalyvavimą atrinktuose projektuose fasilituoja tuo užsiimančios NVO ir privatus sektorius. Šiame etape identifikuojamos problemos ir sprendimo būdai taikant įvairius visuomenės įtraukties metodus, tokius kaip kūrybinės dirbtuvės su visuomenės atstovais ar srities ekspertais. NVO ir privatus sektorius padeda kūrybiškai ir metodiškai įtraukti visuomenę bei drauge su gyventojais kurti miesto viziją. Šiuo aspektu Lietuvoje vyrauja panaši situacija.

Trečiasis lygmuo – finansavimas bendruomenių inicijuotiems projektams – perspektyva „iš apačios į viršų“. Nevyriausybinių organizacijų, asociacijų, tokios kaip „ProstoRož“, apie kurias bus kalbama tolesniame teksto skyrelyje, ir bendruomenės gali inicijuoti savo projektus bei konkurso būdu gauti dalinį finansavimą iš savivaldybės jų įgyvendinimui. Skelbiamas konkursas yra atviras visiems, o atranką vykdo savivaldybė.

Nuo 2007 m. Liublianoje įvyko didžiulis pokytis – nuo į eismą (angl. traffic – oriented) orientuoto miesto Liubliana tapo į žmonių poreikius orientuotu (angl. people – oriented) miestu. Šie pokyčiai susiję su 2007 m. Liublianoje pasikeitusia politine vadovybe. Meru buvo išrinktas Zoran Janković, o vicemeru, atsakingu už erdvinę plėtrą (angl. spatial development) – profesorius Janeza Koželj. Naujoji administracija išskėlė labai aiškius Liublianos plėtros tikslus. Nuo 2007 m. dėl naujosios administracijos miesto politinės, finansinės ir erdvinės (angl. spatial) darbotvarkės, 22 ha viešųjų erdvių buvo pakeista iš eismo zonų į pėsčiųjų zonas. Mieste taip pat pasodinta 100 ha parkų (daugiausia prastos ekologinės būklės zonos), nutiesta daugiau kaip 300 km dviračių takų.

Asociacijos, dirbančios su visuomenės įtraukimu

Slovėnijoje nevyriausybinių organizacijų ir asociacijų, kalbant apie visuomenės dalyvavimą architektūrinuose projektuose, užima svarbią vietą. Slovėnijoje yra keletas institucijų (kultūros asociacijų), kurios ypač aktyviai vykdo visuomenės dalyvavimo/įtraukimo procesus. Vienos didžiausių ir aktyviausių – kultūrinė asociacija „ProstoRož“. Taip pat galima paminėti ir „IPOP“ Erdvinės politikos institutą (angl. Institute for Spatial Policies).

ProstoRož – tai ne pelno siekianti organizacija, apjungianti daugiau kaip 60 įvairių sričių ekspertų, vykdančių visuomenės dalyvavimo procesus architektūrinių projektų kontekste. Tai anksčiausiai atsiradusi tokio pobūdžio organizacija – „ProstoRož“ įkurta 2004 metais architektų Alenkos Korenjak, Ana GrkandMašaCvetko. Kultūros asociacijos „ProstoRož“

misija – gerinti miesto viešųjų erdvių kokybę. Keliasdešimties ekspertų (daugiausia architektų, bet taip pat ir fasilitatorių, kraštovaizdžio architektų, urbanistų, sociologų, komunikacijos specialistų ir kt.) komanda tyrinėja miestų erdves ir jų reikšmę vietos gyventojams bei plačiajai visuomenei. Ši organizacija atkreipia dėmesį į netinkamai prižiūrimas viešąsias erdves ir organizuoja jų pertvarkymą bei atgaivinimą, atsižvelgiant į vietos gyventojų ir lankytojų poreikius. Asociacija bendradarbiauja su savivaldybėmis (tiek su didžiosiomis, tiek su mažesnėmis šalies savivaldybėmis), konsultuoja visuomenės dalyvavimo klausimais bei organizuoja visuomenės dalyvavimo procesus. Skirtinguose projektuose visuomenės dalyvavimo procesus asociacija organizuoja skirtingais metodais ir skirtingomis formomis. Slovėnijoje yra galimybė ne pelno siekiančioms organizacijoms turėti kelis projektus, už kuriuos yra galimybė gauti pelną. Šios organizacijos atveju, apie 20 – 30 proc. vykdomų projektų yra vykdomi už tam tikrą atlygį, dažniausiai tai projektai, kuomet užsakovas yra savivaldybė. Ši organizacija turi „viešojo intereso“ statusą (angl. a status of public interest), kuris yra suteiktas, remiantis metine Aplinkos ir teritorijų planavimo ministerijos asociacijų ataskaita.

„IPOP“ Erdvinės politikos institutas (angl. Institute for Spatial Policies) įkurtas 2006 m. organizacijos misija – pasiekti įvairių disciplinų ir praktikų, susijusių su erdvėmis ir skirtingomis vietomis, sinergiją. Šis institutas yra nepriklausoma, ne pelno siekianti konsultacinė tyrimų organizacija, besispecializuojanti darnaus miestų vystymosi srityje. Tvarios miestų plėtros iššūkius organizacija sprendžia per penkias pagrindines temas: visuomenės dalyvavimą kaip horizontalią temą, miestų politiką, vietų kūrimo (angl. placemaking), tvaraus judumo politiką. Ši organizacija taip pat padeda miestams teikti integruotus pasiūlymus miesto problemoms spręsti, pasitelkiant tinklaveiką ir gerųjų praktikų mainus. IPOP padeda savivaldybėms efektyviai komunikuoti su gyventojais ir pasiekti bendrą sutarimą.

Neretai tokios nevyriausybinių organizacijų ir asociacijų bendradarbiauja tarpusavyje ir keičiasi gerosiomis praktikomis, padėdamos savivaldybėms konstruktyviai ir produktyviai tartis su gyventojais formuojant viešąsias erdves bei inicijuojant architektūrinius projektus. Tokio pobūdžio organizacijų yra ir Lietuvoje – tai VŠĮ „Ildėjos miestui“, MB „Xwhy“ ir kt. Tačiau šios organizacijos nėra tokios aktyvios, neapima tokio plataus spektro specialistų bei neturi tokios didelės įtakos Lietuvoje, kaip Slovėnijoje.

Bratovševa platforma atvejis Liublianoje

Pradžia 2015 m.

Inicijavo ir įgyvendino Liublianos miesto savivaldybė.

Partneriai: Slovėnijos Respublikos Urbanistikos institutas (UIRS), iniciatyva „Skupaj na ploščad“

Dalyvavimo metodai: pasivaikščiojimas su vietos gyventojais, iškyla (prašyta raštu pateikti atsiliepimus, sukurtas erdvės modelis, gyventojų interviu), spekuliacinis eksperimentavimas, bendrakūrybos dirbtuvės, apskrito stalo diskusijos.

4-tas kokybinis dalyvavimo lygmuo – bendradarbiavimas.

2015 m. Liublianos miesto savivaldybė nusprendė sutelkti dėmesį į periferinę šiaurėje esančią miesto dalį – viešąją erdvę „Bratovševa ploščad“ (vietinių vadinama „ploščadu“ arba „platforma“). Centrinė asfaltuota erdvės zona buvo tuščia ir nenaudojama. Savivaldybė išskėlė tikslą transformuoti ją į patrauklią ir gyvą erdvę naudojant bendrakūrybos dirbtuves. Tuo metu tai buvo unikalus pavyzdys, kai savivaldybė aiškiai identifikavo visuomenę kaip transformacijos katalizatorių ir orientavo resursus į socialinius pokyčius ir nematerialų kapitalą. Platus pritaikytų dalyvavimo įrankių spektras ir sprendimų delegavimas renginių dalyviams siekia 4-tąjį kokybinį lygį – bendradarbiavimą.

Šį projektą inicijavo Europos sąjungos finansuojamos programos „Human Cities“ komanda. Diskusijas su vietos gyventojais ir profesionaliais fasilituotoji padėjo Slovėnijos Urbanistikos institutas ir vietos iniciatyvos „Skupaj na ploščad“ vadovė Damjana Zaviršek. Alice Holmberg – lektorė, novatorė, išorės ekspertė, dirbanti su „Human Cities“ projektu, padėjo diskusijose išlaikyti konstruktyvumą, siūlė konkrečius vietos bendruomenių problemų sprendimo kelius ir lūkesčius dėl jų viešųjų erdvių ateities. 2015 m., kuomet buvo vykdomas šis projektas, dalyvavimo procesai Slovėnijoje vyko arba retai, inicijuojant didelės svarbos procesus, arba labai paviršutiniškai, neapčiuopiant esminių iššūkių.

Renginyje buvo taikomas spekuliacinis eksperimentavimo su miestiečiais metodas, kuriame labai svarbus neapibrėžtumo faktorius. Jis apima visų rūšių veiklą (veiksmus, projektus, programas ir kt.), kurios nukreiptos į tam tikrą tikslą. Eksperimentai valdomi laikantis griežtų protokolų, susijusių su eksperimentinių situacijų planavimu ir įgyvendinimu bei duomenų rinkimu. Tikslas yra patikrinti hipotezes ir jas patvirtinti arba atmesti eksperimento proceso pabaigoje, siekiant pagerinti žinias.

Bendrakūrybos procesas buvo pradinis dalyvavimo etapas. Jo metu bandoma sukurti problemų sprendimo žiūros kampą pasirinktai problemai spręsti, pasitelkiant kolektyvinį naujų idėjų svarstymą, keičiantis idėjomis bei žiniomis.

Šios bendrakūrybos sesijos tikslas – motyvuoti žmones dalyvauti eksperimentavimo procesuose, ieškoti naujų būdų ir išbandyti naujas metodikas, kuriant viešąsias erdves miestuose ir bendradarbiaujant su visuomene jų kūrime. Bendrakūrybos sesijos „Human Cities – Challenging the city“ vyko dvi dienas projekto vietoje. Jų metu „Human Cities Ljubljana“ komanda susitiko su vietos bendruomenėmis, gyvenančiomis šalia Bratovševa platformos, Liublianos šiaurėje, kur ir vyko eksperimentavimo procesas.

Pirmosios dienos susitikimo tikslas buvo suburti kaimynystėje gyvenančius vietos gyventojus, kad jie savo akimis pažvelgtų į viešąsias erdves. Norint tai atlikti, buvo surengta ekskursija, kurią moderavo Damjana Zaviršek – iniciatyvos „Kartu platformoje“ (slovėn. „Skupaj na ploščad“), kuria buvo siekiama pasiūlyti naujų galimybių ir idėjų Bratovševa platformos centrinei asfaltuotai zonai.

Pasivaikščiojimo metu vietos gyventojai bei kitos suinteresuotosios šalys (piliečiai, galimai susidomėję eksperimentavimo metodo pritaikymu ir valdymu) aiškinosi problemas, susijusias su konkrečiomis kaimynystėje esančiomis viešosiomis erdvėmis bei objektais jų teritorijoje. Buvo aptartos konkrečios problematikos, tokios kaip renginių trūkumas, stovėjimo aikštelių klausimai ir kt. Šis aptarimas suteikė galimybę pradėti tam tikrą svarbių objektų žemėlapių sudarymą, o tai yra eksperimento proceso dalis.

Po ekskursijos, centrinėje atviroje mikrorajono erdvėje, vyko iškyla su vietos gyventojais, dalijantis maistu, gėrimais ir žaidžiant miesto žaidimą. Šios dalies tikslas – surasti naujų lyderių eksperimento procese ir geriau suvokti vietos bendruomenių poreikius. Tokio tipo viešas renginys suteikė galimybę pakviesti ir sudominti dar didesnę vietos bendruomenės dalį, padidinti visuomenės įsitraukimą, suvokti vietos problematiką iš dar įvairesnių kampų. Tam, kad būtų galima aktyviai bei efektyviai įtraukti ir praeivius, buvo panaudotos papildomos dalyvavimo priemonės: prašyta raštu pateikti atsiliepimus, sukurtas erdvės modelis, siekiant suvokti vietos gyventojų norus bei poreikius, ir inicijuoti vietos gyventojų interviu. Renginyje dalyvavo įvairios amžiaus grupės, tarp jų ir vaikai, kurie buvo mielai linkę tyrinėti vietas, jas atrasti, įtraukti savo tėvus į aktyvesnį dalyvavimą. Formatas pasiteisino – gražių vasaros popietę prisijungė daug vietinių gyventojų, kurie dalinosi savo erdvės vizijomis. Damjanos Zaviršek teigimu, šis renginys padėjo atrasti naują požiūrį į vietos renovacijos procesą, išsiaiškinti, kokios pagrindinės problemos, neleidžiančios renovacijos procesui vykti. Jos manymu, renginio dėka Bratovševa platforma taps dar geresne vietoje, kuri kuriama atsižvelgiant į vietos gyventojų miesto viziją.

Antrąją dieną, įvyko susitikimas su piliečiais, kurie būtų potencialiai linkę prisidėti prie eksperimentavimo proceso. Šią dieną aktyviausi

vietos gyventojai ir UIRS bei „Skupaj na ploščad“ komandos susitiko prie apskrito stalo. Šis susitikimas buvo surengtas siekiant sukurti bendrą eksperimentavimo proceso viziją, kuri prisidėtų prie patobulintose centrines asfaltuotos kaimynystės erdvės. Šias diskusijas vedė Alice Holmberg, pasitelkdama savo moderavimo gebėjimus ir sukauptą patirtį. A. Holmberg metodas buvo orientuotas į dalyvių poreikius ir svajones apie vietovės ateities viziją, kuriam laikui atidedant šią akimirką aktualias problemas, išlaikant pozityvų požiūrį ir konstruktyvią diskusiją.

Susitikimo metu gyventojų vizijos paskatino Liublianos „Human Cities“ komandą aiškiai nustatyti keletą socialinių problemų ir poreikių, susijusių su vietos viešąja erdve. Diskusija atskleidė, kad reikia iš naujo aptarti visuomenei jau nebe pirmus metus rūpimas temas – nuo techninių klausimų, remonto iki socialinio gyvenimo ir vietos identiteto tobulinimo. Taip pat buvo atkreiptas dėmesys į visuomenės įsitraukimo svarbą. Apibendrinimas

Tiek iškylos metu, tiek suinteresuotųjų šalių susitikimo prie apskrito stalo diskusijų metu paaiškėjo, kad Bratovševa platformai reikia apibrėžto vaidmens ir tapatybės tam, kad ši vieta taptų visaverte miesto viešąja erdve. Norint tinkamai užbaigti bendrakūrybos sesiją, Alice Holmberg ir Liublianos „Human Cities“ komanda dar kartą susitiko nagrinėti ateities galimybes ir pradėjo rengti eksperimentavimo darbotvarkę, kuri vyko dar po dviejų metų (2017 m.). Šis kelių dienų renginys padėjo Liublianos komandai suprasti ir susidaryti aiškesnį vaizdą apie kaimynystėje kylančias problemas, vietos bendruomenės pageidavimus ir kai kurių suinteresuotųjų šalių lūkesčius. Bratovševa platformos atvejis įrodo, kad savivalda gali konstruktyviai dirbti su visuomene, kaip lygiaverčiu partneriu.

‘We are making our landscape’ projektas

Slovėnija yra laimėjusi net penkis Europos Kraštovaizdžio konvencijos apdovanojimus. Kaip žinia, Europos Taryba skiria šiuos apdovanojimus valstybėms už išskirtinai kokybiškai atliekamus kraštovaizdžio projektus. Vieną iš apdovanojimų Slovėnija pelnė 2010 – 2011 m. už projektą „Mes kuriame savo kraštovaizdį“ (angl. “We are making our landscape”). Šį projektą iniciavo Slovėnijos kraštovaizdžio architektų asociacija su Liublianos universitetu. Tai novatoriškas ir pavyzdinis švietimo skatinimo, jaunų žmonių sąmoningumo ugdymo projektas, pabrėžiantis tvarios teritorinės kraštovaizdžio plėtros svarbą. Didelis dalyvių skaičius tapo gerosios praktikos precedentu kitiems panašaus pobūdžio projektams. Projekto metu buvo vykdomi edukaciniai renginiai, kurių metu dalyviai sužinojo apie kraštovaizdžio kaip visuotinio resurso išsaugojimą, valdymą ir planavimą.

Išvados

Slovėnijos sostinė Liubliana išskirtinai pažengusi tvarios politikos srityje. Jau nuo 2007 m. miestas orientuotas į tvarų judumą ir į žalias viešąsias erdves. Tai, kad Slovėnijoje didelis dėmesys skiriamas kraštovaizdžio politikai, rodo ir gausus Europos Kraštovaizdžio konvencijos apdovanojimų skaičius – Slovėnija yra gavusi net penkis apdovanojimus. Apibendrinus, galima teigti, kad teisinis reguliavimas visuomenės dalyvavimą projektuose užtikrina minimaliai – panašiai kaip Lietuvoje, apsiribojama formaliomis viešinimo procedūromis, siekiančiomis 1–ąją kokybinį lygį. Tačiau gerieji pavyzdžiai kyla iš praktikos ir tam reikšmingą įtaką turi fasilitavimu užsiimančios stiprios nevyriausybinių organizacijos. Bendradarbiaudamos tarpusavyje jos keičiasi gerosiomis praktikomis, tarpininkauja tarp savivaldybės ir visuomenės projektų rengimo metu bei pačios inicijuoja viešųjų erdvių projektus ten, kur to labiausiai reikia.

6. Praktika Švedijoje

Švedijoje teritorijų planavimo ir statybų projektus reglamentuoja Planavimo ir statybų įstatymas (angl. The Planning and Building Act) bei Aplinkosauginiai įstatymai (angl. Environmental Code). Pastaraisiais dešimtmečiais šie įstatymai buvo keičiami pridedant nuostatas, kurios įpareigojo savivaldybes įtraukti į planavimo ir statybų procesus suinteresuotą visuomenę. Vis dėlto, kaip pastebi tyrėjai, nors įstatymuose atsirado nuorodos į dalyvaujantį planavimą, praktikoje išliko tradicinio planavimo modelis, kuris pasižymi vienkrypte komunikacija, biurokratizuotais procesais ir hierarchiniu procesų valdymo modeliu (Akarcay, 2020). Pavyzdžiui, urbanistai, nors ir įgyvendina naujas dialogo su visuomene formas, vis dar prioritetizuoja išlikusią tradicinę planavimo tvarką, kurią palaiko išlikę reikalavimai ir procedūros (Akarcay, 2020). Susidariusi situacija leidžia daryti išvadą, kad Švedijoje vyrauja tradicinio planavimo modelis papildytas rekomendacijomis įtraukti visuomenę.

Geroji praktika – pasivaikščiojimai saugumui užtikrinti

Švedijoje vienas sėkmingiausių įrankių, skirtų saugumui mieste užtikrinti, yra pasivaikščiojimai (angl. safety walks). Nuo 2001 m. taikomas įrankis padeda pasiekti ne tik saugumo tikslų, bet ir prisideda prie lyčių lygybės užtikrinimo miestuose bei veikia kaip visuomenės įtraukimo į miestų planavimą ir kūrimą įrankis.

Kiekviename didesniame Švedijos miesto rajone įprastai organizuojami 1–2 tokio tipo pasivaikščiojimai per metus. Šiuos susitikimus organizuoja savivaldybė, o dalyviai atrenkami, atsižvelgiant į tai, koks yra pasivaikščiojimo tikslas. Pasivaikščiojimai dažniausiai rengiami teritorijose, kurios pasižymi didesniu nusikalstamumo lygiu ar kitomis socialinėmis problemomis (Branden ir Sandberg, 2019). Šiuose žygiuose dažniausiai dalyvauja policijos pareigūnai, vietiniai gyventojai, urbanistai, architektai, teritorijoje esančio nekilnojamo turto savininkai, vietinių verslų ir įstaigų bendruomenės. Taip pat rekomenduojama, kad žygyje dalyvautų ir socialinę atskirtį patiriančios grupės: paaugliai, socialiai remtinų šeimų nariai, žmonės su negalia, senjorai, vaikai, migrantai ir pan.

Žygio metu kiekvienam dalyviui duodamas teritorijos žemėlapis su pažymėtu žygio planu ir strategiškai suplanuotomis stotelėmis. Dalyviai gali žymėti pastabas žemėlapyje. Suplanuotose stotelėse vyksta trumpi aptarimai, kurie dokumentuojami protokole. Pasivaikščiojimui pasibaigus, dalyviai kviečiami pasidalinti įžvalgomis grupinėse diskusijose arba apklausiami kitą dieną individualiai.

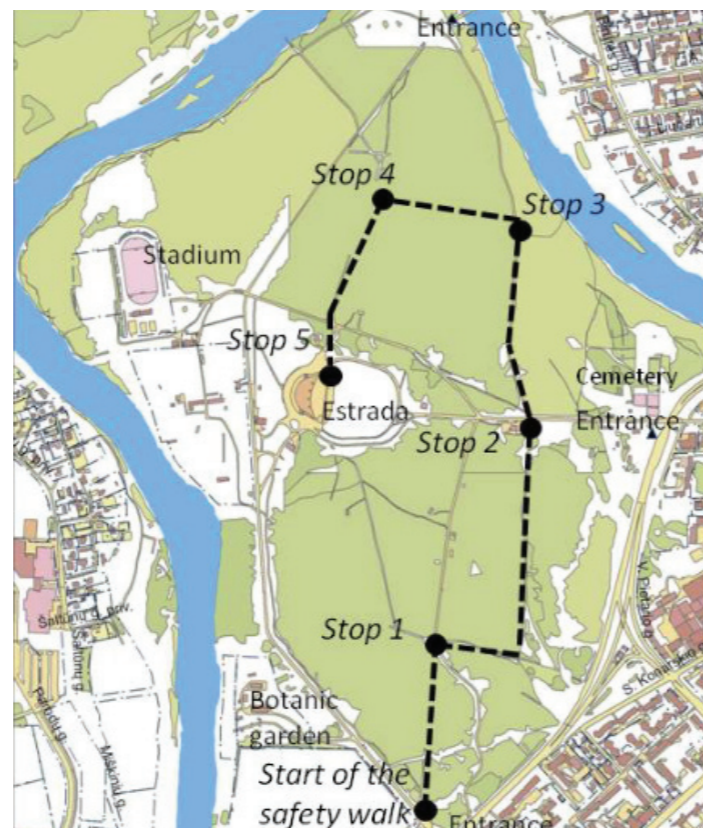
Tyrimai rodo, kad svarbiausias šių pasivaikščiojimų aspektas yra bendravimas tarp vietos gyventojų, savivaldybės darbuotojų, nekilnojamojo turto vystytojų, policijos ir kitų grupių (Branden ir

Sandberg, 2019). Kartu patirdami nesaugias erdves, skirtingų grupių atstovai lengviau supranta vienas kitą, o tai padeda surasti bendrą kalbą bei ieškoti bendrų sprendimų.

Pasivaikščiojimas saugumui užtikrinti Vingio parke, Vilniuje

2011 m. švedų mokslininkas Hansson Magnus Vilniuje įgyvendino projektą, kurio metu praktiškai išbandė pasivaikščiojimus kaip įrankį saugumui užtikrinti. Vingio parke vykusiame žygyje dalyvavo 25 asmenys, tarp kurių buvo Vilniaus savivaldybės darbuotojai, policijos atstovai, organizacijos, dirbančios su lyčių lygybe, atstovai bei vietiniai gyventojai.

Viena pagrindinių projekto išvadų – pasivaikščiojimai padeda kurti saugesnes miesto erdves ir pasiekti skaidrumą tarp valdžios institucijų, verslo ir gyventojų. Vingio parke vykęs žygis ir po jo atlikta apklausa, į kurią atsakė 44 respondentai, įvardinti ne tik kaip įrankiai, skirti saugumui parkuose gerinti, bet ir kaip būdai, leidžiantys įtraukti gyventojus į miestų viešųjų erdvių planavimą. Taip pat tyrime skirtas dėmesys tam, kaip parko saugumą vertina skirtingų lyčių atstovai. Tokiu būdu siekiama užtikrinti, kad viešosios miestų erdvės būtų patogios ir prieinamos visoms visuomenės grupėms nepriklausomai nuo jų amžiaus, socialinio statuso ar netgi jų lyties.

6.1 Pasivaikščiojimas saugumui užtikrinti Vingio parke. Šaltinis: https://www.researchgate.net/publication/305004389_Experiences_from_Assessing_Safety_in_Vingis_Park_Vilnius_Lithuania

6.2 Pasivaikščiojimas saugumui užtikrinti Vingio parke. Šaltinis: https://www.researchgate.net/publication/305004389_Experiences_from_Assessing_Safety_in_Vingis_Park_Vilnius_Lithuania

Išvados

Atlikta apžvalga rodo, kad Švedijoje vyrauja panaši visuomenės dalyvavimo teritorijų planavimo ir statybų projektuose tvarka kaip ir Lietuvoje. Rengiant projektus šalyje remiamasi reglamentuotomis procedūromis, o visuomenė kviečiama susipažinti su projektiniais pasiūlymais. Vis dėlto, pastaraisiais dešimtmečiais daugėja rekomendacinio pobūdžio dokumentų, kuriais siekiama gerinti visuomenės dalyvavimo teritorijų planavime ir statybų projektuose kokybę. Viena iš labiausiai paplitusių visuomenės įtraukimo gerųjų praktikų – reguliarūs pasivaikščiojimai saugumui užtikrinti (angl. safety walks). Vaikščiodamos kartu po urbanizuotas teritorijas, skirtingos interesų grupės kartu patiria vietai būdingas problemas ir gali lengviau susitarti dėl sprendimų. 2011 m. toks pasivaikščiojimas buvo įgyvendintas ir Vilniuje, Vingio parke.

7. Praktika Estijoje

Estijos atvejis buvo analizuotas dėl istorinių ir demografinių panašumų su Lietuva. Apie situaciją šalyje informacija pasidalino Teele Nigola, Estijos atstovė Tarptautinėje kraštovaizdžio architektų federacijoje (angl. International Federation of Landscape Architects).

Estija visuomenės įtraukimo į miesto viešųjų erdvių planavimą klausimuose susiduria su panašiais iššūkiais kaip ir Lietuva. Visuomenė kokybiškai įtraukiama tik pavieniais atvejais, savivaldybių arba privačių architektūros ir urbanistikos bei moderavimo paslaugas teikiančių įmonių iniciatyva. Teisės aktuose visuomenės dalyvavimo procedūros numatytos teritorijų planavimo lygmeniu, o statybos projektus reglamentuojantys aktai tokios prievolės nenumato. Kalbant apie teisinę bazę Estijoje, tai statybos kodeksas (angl. Building code) reikalauja į statybos projektą įtraukti tik kaiminystėje gyvenančius žmones. (Building code, 2015)

Jeigu projektas yra didesnės svarbos visuomenėje ir sulaukia didelio visuomenės susidomėjimo, tai įtraukiama platesnė visuomenės dalis, kai tokios iniciatyvos imasi pati savivaldybė. Be to, jei pastatas yra didesnis ir yra namų, pastatytų drauge su viešosiomis erdvėmis, būtina sudaryti detalų teritorijos planą (angl. Detail Spatial Plan). Šis procesas vyksta remiantis Planavimo įstatymu (angl. Planning Act). Jo metu privalo būti įtraukiama platesnė visuomenės dalis. (Planning Act, 2015)

Teele Nigola pastebi, kad apibendrintai pastebimas dalyvavimo procesų kokybinis augimas. Tai lemia augantis sąmoningumas ir diskusijos apie visuomenės dalyvavimo svarbą ir vyriausybės iniciatyvas. Estijos Finansų ministerija palaiko visuomenės įtraukimo procesus, nors, kaip ir minėta, pilietinės visuomenės įsitraukimo procesus grindžia ne statybą kontroliuojančiu reglamentu, bet teritorijų planavimo kontekste. Aplinkos ministerija ruošia metodinę medžiagą savivaldybių darbuotojams, siekdama motyvuoti juos įtraukti visuomenę ir edukuoti apie galimus visuomenės įtraukimo būdus ir priemones. Projektas, pavadinimu „Geriausios visuomenės dalyvavimo ir partnerystės praktikos teritorijų planavime“ (est. „Planeerimise kaasamise ja koostöö hea tava“), šiuo metu vis dar yra ruošiamas, o jo tikslas, kaip minėta, edukuoti savivaldybių darbuotojus apie tai, kaip tinkamai įtraukti visuomenę. Jis inicijuojamas kaip inovacijų projekto „Innosprint“ sudedamoji dalis.

Apibendrinant, galima sakyti, kad Estijoje visuomenės įtrauktis, kaip ir Lietuvoje, yra formalus, didelės apčiuopiamos naudos neteikiantis procesas, tačiau spragos identifikuotos ir metodinė medžiaga, padėsianti suteikti žinių savivaldybių darbuotojams, jau ruošiamas Estijos Finansų ministerijos. Praktikoje egzistuoja sistemiškumo stoka, nors pastebėti gerąsias visuomenės dalyvavimo apraiškas bei jų kokybinį augimą galime.

8. Išvados

Užsienio praktikų analizėje išsamiai aptartos keturių šalių visuomenės dalyvavimo kuriant viešąsias miestų erdves praktikos ir teisinės prielaidos: Jungtinės Karalystės, Olandijos, Belgijos ir Slovėnijos. Taip pat trumpai apžvelgti pavieniai atvejai ir gerosios praktikos Estijoje ir Švedijoje. Apibendrinant atliktą analizę, galime padaryti kelias bendras išvadas:

01 Kuriant viešąsias erdves miestuose resursai orientuojami į socialinio kapitalo statybą, vietos gyvybingumą ir veiklų tęstinumą, o ne tik į fizinį paviršių atnaujinimą. Šią išvadą tiksliausiai iliustruoja nagrinėtas Rectory Lane kapinių erdvės regeneracijos atvejis (Jungtinė Karalystė) ir „STIPO“ trijų pjūvių kokybiškos viešosios erdvės modelis (Olandija). Taip pat, kartais, siekiant regeneruoti miesto viešąją erdvę, pasitelkiamos tik socialinį kapitalą auginančios priemonės, kaip tai padaryta Roterdamo Teatro aikštės atveju.

02 Nacionalinis teisinis reguliavimas nagrinėtose šalyse dažniausiai užtikrina pirmo lygmens visuomenės įtraukimą (informavimą) – tai viešinimas projektinių pasiūlymų stadijoje. Tačiau keliose nagrinėtose šalyse didesnio visuomenės įtraukimo į viešųjų erdvių projektus reikalavimą sukuria pati savivalda. Pavyzdžiui, Olandijoje ir Jungtinėje Karalystėje vietos savivaldybės savo nuožiūra įpareigoja kuriant viešąsias erdves įgyvendinti bent antro lygmens visuomenės dalyvavimą (konsultavimą). Šiems procesams bendrame projekto biudžete numatomas atskiras finansavimas. Norint gauti statybos leidimą, viešosios erdvės projektuotojas privalo suplanuoti ir įgyvendinti visuomenės dalyvavimo procesą, kuris siektų bent konsultavimosi lygmenį dar projekto pradžioje. Šių konsultacijų su visuomene procesas turi būti dokumentuotas, o jo metu gautos išvados – atspindėtos tolimesniuose projekto etapuose. Belgijoje tam tikros savivaldybės turi savo visuomenės dalyvavimo ir geresnio jos informavimo įrankius, tokius kaip savivaldybės internetinė konsultavimosi platformą, o pačiose savivaldybės administracijos sudėtyse yra dalyvavimo politikos skyriai, kurie dirba su visuomenės įtraukimo klausimais.

03 Dalyvavimas dažnai vykdomas ir moderuojamas išorės ekspertų. Tačiau kai kurie miestai turi tam dedikuotų finansinių ir žmogiškųjų resursų ir tai kokybiškai vykdo savo jėgomis. Pavyzdžiui Jungtinėje Karalystėje ir Slovėnijoje stebimas stiprus atskiras su visuomenės įtraukimu ir moderavimu veikiančių įmonių laukas, kurios teikia paslaugas viešajam ir privačiam sektoriui. Belgijoje visuomenės įtraukimo procesui vykdyti samdomi išorės ekspertai – suinteresuotųjų šalių moderatoriai/vadovai (angl. stakeholder manager) ar fasilitatoriai, tačiau aktyviai veikia ir regioninės ar savivaldybių viešosios įstaigos, kurios vykdo ar prižiūri visuomenės dalyvavimo procesus. Olandijos didžiųjų miestų savivaldybės turi savo architektus ir urbanistus, kurie patys planuoja ir projektuoja miestų viešąsias erdves. Dalis šių specialistų atsakomybių yra suplanuoti ir įgyvendinti visuomenės įtraukimo procesus į teritorijų planavimą ir statybos projektus.

04 Visuomenės dalyvavimas suprantamas kompleksiskai – tęstinį procesą sudaro platus spektras įrankių, kurių pasirinkimas ir derinimas tarpusavyje priklauso nuo konkretaus projekto. Tai reiškia, kad, atsižvelgiant į problematiką, kiekvienam projektui kuriamas unikalus visuomenės įtraukimo dizainas. Stengiamasi tarpusavyje derinti kelis skirtingus įrankius, kurie leistų įtraukti kuo platesnį spektrą suinteresuotų visuomenės grupių bei gauti vienas kitą papildančius kokybinius ir kiekybinius duomenis.

05 Galiausiai, atliktų atvejų analizėje aprašomi ir tokie atvejai, kai pati visuomenė įgalinama kurti viešąsias miestų erdves. Tai yra aukščiausias visuomenės įtraukimo lygmuo. Šiuose atvejuose didžioji sprendimų galia atiduodama bendruomenėms ir jos įgalinamos vykdyti savo projektus suteikiant joms finansines galimybes ir kitą reikiamą pagalbą. Tokių atvejų pavyzdžiai: Rectory Lane kapinių regeneracija Berkhamstedo miestelyje, Fenham Hall Drive mini parko įkūrimas Niukasle prie Taino, skverų rekonstrukcija Tarwewijk rajone ir Teatro aikštės atvejis Roterdame.

9. Priedas – Užsienyje taikomų metodų apžvalga

Toliau aptariami visuomenės dalyvavimo metodai ir įrankiai, plačiai taikomi apžvelgiamų šalių praktikoje. Šie metodai gali būti taikomi kaip individualūs formatai arba kombinuojami tarpusavyje didesnės apimties dalyvavimo procesams organizuoti.

Metodų tinkamumas konkrečiai situacijai priklauso nuo konkretaus projekto apimties ir užsibrėžto visuomenės dalyvavimo kokybinio lygmenio. Objektiviam palyginimui naudojama Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. International Association for Public Participation) sudaryta metodika, kurią sudaro penki kokybiniai lygmenys:

1. Informavimas – visuomenė nuolat informuojama apie projekto progresą.
2. Konsultavimasis – visuomenės rūpesčiai ir siekiai išklausomi, ji nuolat informuojama apie sprendinius, o sprendiniai atliepia gautus pasiūlymus. Galimas būdas, kai visuomenė gali pasirinkti iš pateiktų sprendinių priimtinausią. Atsisikaitoma, kaip visuomenės dalyvavimas paveikė rezultatus.
3. Įtraukimas – tiesiogiai dirbama su visuomene,

kad rūpesčiai ir siekiai būtų atliepti sprendimuose. Atsisikaitoma, kaip visuomenės dalyvavimas paveikė rezultatus.

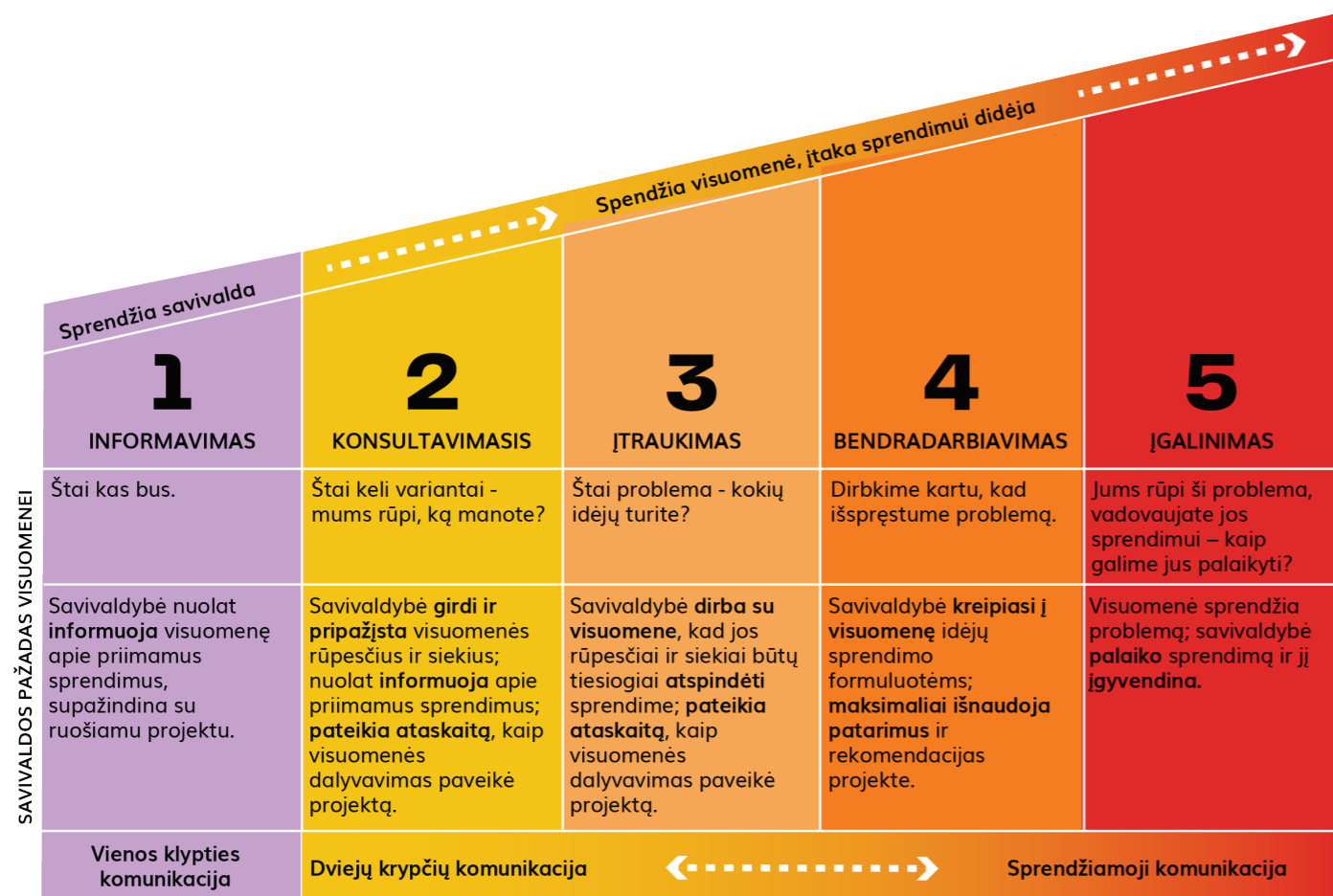
4. Bendradarbiavimas – visuomenė teikia idėjas kaip lygiavertis partneris. Idėjos maksimaliai panaudojamos sprendimuose.

5. Įgalinimas – visuomenės grupės pačios inicijuoja sprendimus, kurių įgyvendinimą palaiko savivalda.

Apie lygmenis plačiau galite skaityti leidinyje „Esamos situacijos analizė“ skyriuje „1.1 Įvadas“.

Šiame priede aptariami įrankiai pateikti remiantis šiais šaltiniais:

- Europos kraštovaizdžio konvencijos įgyvendinimo gairės „Recommendation CM/Rec(2019)8 of the Committee of Ministers to member States with a view to the implementation of the European Landscape Convention of the Council of Europe – Landscape and democracy: public participation“;
- Savanoriškų paslaugų (angl. crowdsourcing) platforma „Participedia.net“.

9.1 Visuomenės dalyvavimo kokybinio įvertinimo skalė pagal Tarptautinės visuomenės dalyvavimo asociacijos (angl. International Association for Public Participation) sudarytą metodiką, adaptuotą Lietuvos kontekstui.

INFORMAVIMAS	
1 Vienos krypties komunikacija, kurios tikslas – kokybiškai informuoti, t.y. nuo projekto inicijavimo iki įgyvendinimo dalintis nuolat atnaujinama informacija apie projekto progresą.	
METODAS	Informacijos sklaida
ĮRANKIS	
Internetinė svetainė	<p>Tradicinis būdas pateikti išsamią informaciją daugeliui prieinamu formatu. Gali būti pateikta savivaldybės arba projektui dedikuotoje svetainėje. Kartu turi būti galimybė ne tik sužinoti, bet ir kreiptis rūpinimais klausimais.</p> <p>Prieinama plačiai auditorijai. Informacija gali būti adaptuota skirtingoms interesų grupėms, pvz., bendruomenės nariams, srities ekspertams, spaudai. Skaitytojai turi galimybę dalintis. Galimybė plėsti auditoriją gali būti pasiekama papildomai naudojant socialinius tinklus.</p> <p>Reikia nepamiršti, kad daliai žmonių informacija internete nėra prieinama, tad tai neturėtų būti vienintelis informacijos šaltinis. Informacija turi būti nuolat atnaujinama ir atspindėti esamuoju laiku vykdomus projekto etapus. Tai vienos krypties komunikacija.</p>
Spausdinta informacija	<p>Tai aiški žinutė apie siūlomus sprendinius, pateikta spausdintu formatu plakatuose, lankstinukuose, stenduose, spaudoje ar pan. Svarbu, kad informacija būtų grafiškai patraukli ir suprantama toje srityje needukuotam skaitytojui.</p> <p>Galima naudoti, kaip kvietimą į renginį ar tokiu formatu pateikti gyventojų apklausą. Informacija gali būti pagrindu ateities diskusijoms, jei tokios bus organizuojamos. Lankstinukai gali būti dalinami gatvėje arba siunčiami paštu.</p> <p>Sklaidos apimtis ir tikslinės grupės turi būti gerai pasvertos, kad pasiektų pakankamą gyventojų skaičių. Tas pats leidinys ne visada bus tinkamas skirtingoms tikslinėms grupėms, pavyzdžiui, jaunimui ir šeimoms. Turinys turi būti priemamas ir internetinėje platformoje.</p>
Susirinkimas	<p>Tai efektyvus būdas pristatyti projekto sprendinius didelei grupei žmonių. Susirinkimo tikslai turi būti aiškiai pristatyti kvietime. Pristatymą turi lydėti informacija, pateikta raštu ir grafiškai. Demonstruojama medžiaga turi būti pritaikyta publikai ir lengvai suprantama. Tokie susirinkimai generuoja diskusijas, bet informavimas išlieka pagrindiniu tikslu, o išklausti visų nuomonių ne visada įmanoma. Patyręs moderatorius turi valdyti susitikimo dinamiką. Projekto iniciatoriai turi būti pasiruošę atsakyti į labiausiai rūpinimus klausimus.</p> <p>Dalyviams sudaroma galimybė iš pirmų lūpų sužinoti apie projektą, pažinti projekto iniciatorius ir architektus, užduoti klausimus.</p> <p>Reikia turėti omenyje, kad skiriamo laiko ir klausytojų skaičiaus limitas nesudaro galimybės pasisakyti visiems dalyviams, o labiausiai išgirsti lieka garsiausiai pasisakantys asmenys. Šis formatas nėra tinkamas susirinkti nuomonėms.</p>
Video	<p>Lengvai pasiekiamas ir informatyvus formatas patalpintas internetinėje erdvėje.</p> <p>Video formatas priartina institucijų atstovus prie gyventojų, yra tinkamas sudominti projektu, pakviesti į susitikimus ar kitus renginius.</p> <p>Įrašas gali pareikalauti profesionalo pagalbos. Prieinama tik aktyviems informacijos internete vartotojams, tad nepasieks visų socialinių grupių.</p>

9.2. Lentelė – įrankiai tinkami informavimui.

9.3 Susirinkimas Šaltinis: <https://www.lrytas.lt/bustas/architektura/2019/03/20/news/vilniciaipriesinasi-barokinis-parkas-po-langais-jiems-neraikalingas-9650912>

9.4 Projekto informacinis lankstinukas. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

2 KONSULTAVIMASIS	
Dviejų krypčių komunikacija, kurios tikslas – kokybiškai informuoti ir susirinkti nuomones konkrečiu klausimu. Sprendimus priima ekspertai, kurie pasinaudoja gautais atsakymais, kad projekto rezultatas būtų kokybiškesnis.	
METODAS	Apklausa – konkretūs atsakymai į konkrečius klausimus.
Spausdinta apklausa	Spausdintas klausimynas adresuojamas paštu kiekvienam įsikūrusiam konkrečiai apibrėžtoje geografinėje teritorijoje. Turi būti pristatytas projektas, jo tikslas, programa, iniciatoriai ir kaip bus panaudoti atsakymai. Gauti atsakymai geografiškai reprezentuoja pasirinktą vietovę (atvirkščiai negu apklausa internete). Anonimiškumas. Geografinės ribos turi būti apibrėžtos įsvertintus objektyvius kriterijus. Dėl anonimiškumo sunku iš respondentų tikėtis detalesnio paaiškinimo.
Internetinė apklausa	Klausimynas paskleidžiamas internete. Turi būti pristatytas projektas, jo tikslas, programa, iniciatoriai ir kaip bus panaudoti atsakymai. Reikalauja mažai finansinių resursų. Duomenys apdorojami automatiškai. Anonimiškumas. Daliai visuomenės informacija internete nėra prieinama. Dažniausiai tai pačių pažeidžiamiausių socialinių grupių atstovai. Dėl šios priežasties spausdintas formatas turi būti naudojamas paraleliai. Dėl anonimiškumo sunku iš respondentų tikėtis detalesnio paaiškinimo. Nėra galimybės kontroliuoti respondentų geografinės kilmės, todėl mažiau projektu suinteresuotų gyventojų atsakymai yra lygiaverčiai tiems, kurių interesai yra labiau reikšmingi. Sunku kontroliuoti imtį.
Momentinė apklausa	Tai gyvus ar nuotolinius renginius papildantis įrankis, leidžiantis vykdyti balsavimą, rengti momentines apklausas, surinkti dalyvių nuomones ir matyti populiariausias. Rezultatai iškart reprezentuojami. Įvairios platformos (pvz. Mentimeter, Slido, trumposios SMS žinutės ar pan.) gali sugeneruoti momentinę statistiką, žodžių debesį (angl. word cloud) ir pan. Galima naudoti uždariems arba atviriems klausimams. Įrankis gali būti naudojamas dalyvių aktyvumo sužadimui arba kaip būdas gauti konkrečius atsakymus. Anonimiškumas. Šis metodas leidžia gauti objektyvius rezultatus, nes kiekvienas dalyvis turi vienodą galimybę išreikšti savo poziciją. Galima panaudoti formaliam balsavimui arba žaidybiniais tikslais (pvz. klausti žodinių asociacijų) ir pan. Balsavimui su klausimais turi būti supažindinama prieš renginį. Aplikacijos dalinai mokamos – norint naudotis visomis platformos galimybėmis reikia įsigyti prenumeratą.

9.5 Lentelė – įrankiai tinkami konsultavimuisi.

9.6 Spontaniškas gatvės renginys. Šaltinis: <https://soundingsoffice.com/projects/wood-green/>

9.7 Balsavimas. Šaltinis: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dot-voting>

Balsavimas arba vizualinės pirmenybės metodas (angl. Dotmocracy, Dot Voting, arba Visual Preference Survey)	Gyvo renginio metu stenduose eksponuojami pasiūlymų variantai. Dalyviams išdalinamas vienodas skaičius balsų (lipnių lapelių, apvalių lipdukų ar pan.). Dalyviai klijuoja savo balsą ant labiausiai patikusio stendo, grafiko, sprendimo ar pan. Galima klausiti nuomonės keliais klausimais. Galimos balsų variacijos – „labiausiai patinka“, „labiausiai nepatinka“. Fasilitatorius, dalyvaudamas gyvai, gali paaiškinti sprendimus ir padėti dalyviams pasirinkti jų nuomonę labiausiai atspindintį sprendimą. Tinka spręsti nuomonių polarizacijai. Pasirinkimo variantų skaičius turi būti gerai apgalvotas: per daug variantų neleidžia įsigilinti ir apgalvoti, per mažai variantų nesudarys pakankamo pasirinkimo. Sprendimai balsavimui turi būti pakankamai skirtingi – panašių idėjų pateikimas išsklaido balsus ir to pasekoje sprendimas eliminuojamas. Įrankis gali būti taikomas kaip internetinis balsavimas, tačiau dalyviai turi būti registruoti vartotojai, kad pats procesas nebūtų diskredituotas.
Komentarų kortelės (angl. Feedback Cards)	Tai kartoninės kortelės, dalinamos viešose erdvėse, ant kurių vietos gyventojų prašoma atsakyti į vieną klausimą. Padeda įtraukti užsiėmusius žmones, kurie neturi laiko dalyvauti ilgose diskusijose. Anonimiškumas. Tai turi būti prioritetas konkretus klausimas, kurio atsakymai turi paveikti tolimesnius sprendimus antraip dalyvavimas kompromituojamas.
Spontaniškas gatvės renginys (angl. Pop-up)	Projektui artimoje lokacijoje sukurtas laikinas punktas (informacinė palapinė), kuriame praeiviai gali susipažinti su projektu, pabendrauti su projekto atstovu. Kart tai būdas išklausti lankytojus. palapinėje demonstruojama medžiaga stendų, maketų ar video formatu, prieinami lankstinukai. Šis būdas sudomina praeivius dėl savo netikėtumo ir galimybės pasikalbėti su atstovu gyvai. Punktas gali būti mobilus ir aplankyti kelias lokacijas. Vaisinimas kava ar ledais yra įprasta praktika, kuri pritraukia daugiau lankytojų ir padeda jiems jaustis neformaliai bei nuoširdžiau išsakyti savo nuomonę. Sėkmė priklauso nuo pasirinktos lokacijos ir nuo to, kaip atstovas sugebės sudominti praeivius. Būtina apgalvoti, kaip bus dokumentuojami atsiliepimai.

9.5 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami konsultavimuisi.

9.8 Spausdinta apklausa. Iliustracija St Williams, Soundings. Šaltinis: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf

METODAS IRANKIS	Diskusija – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės.
Pašnekesiai pasivaikštant (angl. walk and talk)	Tai puikus būdas pasikalbėti su gyventojais neformalioje aplinkoje, pasivakštant po projekto apylinkes. Pasivaikščiojime dalyvauja projekto iniciatoriai ir architektai, kurie pasakoja apie projektą, o dalyviai išsako atsiliepimus, pasidalina žiniomis ir patirtimis kaip vietovės žinovai. Neformali aplinka sudaro galimybę dalyviams labiau atsiskleisti, o maža grupė – padiskutuoti vienas su vienu (dalyvis su projekto architektu). Vaikščiojimas leidžia gyvai parodyti problemines vietas ir apžvelgti galimybes realioje erdvėje. Dalyviai sužino apie projektą, o projekto atstovai gauna atiliepimų ir vertingų žinių apie esamą padėtį. Į pasivaikščiojimą susirenka norintieji. Kadangi tam nėra atrankos, tai dalyvių grupė nėra objektyvi bedruomenės reprezentacija. Dalyvių aktyvumas priklauso nuo oro sąlygų. Dėl formato neformalumo sunku apibendrinti gautas nuomones, todėl šis formatas turi būti kombinuojamas su kitais, labiau formaliais.
Diskusijų grupės	Tai lengvas ir greitas būdas aptarti konkretų klausimą dialogo būdu 6–12 dalyvių grupėse. Kiekvienas susitikimas turėtų tęstis apie 2–3 valandas ir būti moderuojamas temoje gerai nusimanančio eksperto. Susitikimo pradžioje pristatomas projekto kontekstas ir nagrinėjama problema, o vėliau pereinama prie diskusijos. Galima tą patį klausimą aptarti keliose grupėse arba kelis klausimus vienoje. Dalyvių paskatinimui siūloma pavaišinti kava ir užkandžiais. Šis metodas nesudaro sąlygų plačiam problemos nagrinėjimui. Dalyvių grupės sudėtis turi būti gerai apgalvota prieš pakviečiant. Galima kviesti konkrečių suinteresuotų grupių atstovus arba siekti objektyvios visos bendruomenės reprezentacijos.
Projektų mugė	Naudojant šį formatą dalyviai gali susipažinti su visais tuo metu savivaldybėje vystomais projektais ir išsakyti savo nuomonę viename renginyje. Vienoje salėje prie skirtingų stalų pristatomi įvairūs projektai ar net keli to paties projekto variantai. Po pristatymo dalyviai gali susipažinti su juos dominačiais projektais, kalbėti su projekto komanda, savivaldybės atstovais, NT vystytojais. Atsiliepimai dokumentuojami ir panaudojami sprendinių koregavimui. Prieinama plačiai auditorijai. Jei organizuojama reguliariai, tai leidžia sekti projektų progresą. Galimybė bendrauti su skirtingomis interesų grupėmis ir kalbėti apie skirtingus projektus vienu metu. Gali būti taikomas kaip reguliarius savivaldybės būdas komunikuoti apie vykdomus projektus. Pasiruošimo reikalaujantis procesas. Svarbu suteikti grįžtamąjį ryšį dalyviams po renginio, kad visiems būtų aiškus dalyvavimo tikslas, nauda ir rezultatai. Turi būti taikomas vieningas būdas dokumentuoti dalyvių nuomones.
Pasaulio kavinės metodas (angl. World café)	Didelė grupė dalyvių yra suskirstoma mažomis 4–5 žmonių grupelėmis, kuriose vyksta greita 15 minučių trukmės apvalaus stalo diskusija užduotu klausimu. Pasibaigus laikui, grupės skirstosi, sėda prie kito stalo ir nagrinėja kitą klausimą. Renginio pabaigoje visi kviečiami į bendrą diskusiją apibendrinimui. Metodas labiau orientuotas į diskusijos procesą negu į rezultatą. Naudingas norint sužinoti daugiau apie egzistuojančias sąlygas ir ryšius vietos bendruomenėje, keliant tikslus ir generuojant idėjas veiksmų planui. Tinka, kaip parengiamasis ir mobilizuojantis modelis tolimesniam darbui su bendruomene. Šis metodas nesudaro sąlygų plačiam problemos nagrinėjimui. Sunku dokumentuoti nuomones ir jas panaudoti.
Gyventojų panelė	Grupė individų, suburta atsitiktine tvarka, sukviečiama svarstyti konkrečius klausimus 4–8 kartus per metus. Svarstymas vyksta įvairiais formatais, nuo diskusijų iki dirbtuvių. Gyventojų panelė laikoma objektyvia bedruomenės reprezentacija. Gyventojų atranka, kvietimas, klausimų formulavimas, atsakymų apdorojimas, atgalinė komunikacija apie sprendinius reikalauja resursų. Palaikyti atstovus įsitraukusius ir motyvuotus gali būti iššūkis. Kad formatas pasiteisintų, jam reikalingas visuomenės palaikymas, pasitikėjimas ir skaidrumas.

9.5 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami konsultavimuisi.

METODAS IRANKIS	Kartografavimas – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės su geografine nuoroda.
Žemėlapių komentavimas	Dalyviai kviečiami komentuoti savo patirtis ant žemėlapių gyvai arba skaitmeniniu būdu. Visi pasisakymai turi tikslų geografinę nuorodą ir gali būti analizuojami, palyginami, o jų visuma sudaro kolektyvinį socialinių vertybių žemėlapių. Galima rinkti nuomones konkrečiu aspektu, pvz., praeitis/dabartis/ateitis, laisvalaikis, aktyvi/pasyvi rekreacija, saugumas ir pan. Rezultatai gali būti panaudoti tolimesniuose susitikimuose. Komentarai yra subjektyvūs, tad specialisto turi būti vertinami objektyvių aplinkybių fone. Šis būdas yra gan neformalus, tad vertėtų naudoti kartu su kitais formaliesniais metodais.
Skaitmeninės istorijos	Vietos gyventojų istorijos yra įrašomos video arba audio formatu. Taip pat, visi yra kviečiami, jei nori, atsiųsti savo įrašytą istoriją internetu. Šias istorijas galima apjungti su jų lokacija žemėlapyje ir taip kurti vietos istorijų žemėlapius. Susipažinama su vietos kontekstu per vietinių gyventojų patirtį. Rezultatai gali būti panaudoti tolimesniuose susitikimuose. Reikalauja dalyvių motyvacijos ir resursų duomenims apdoroti. Rezultatus sunku formalizuoti ir objektyviai panaudoti sprendimams formuoti. Sunku tikėtis objektyvios bendruomenės reprezentacijos, todėl turi būti naudojama kartu su formaliesniais metodais.
METODAS IRANKIS	Fizinė intervencija
Taktinis urbanizmas (taip pat vadinamas „pasidaryk pats“ urbanizmas, urbanistinė akupunktūra)	Tai miesto, organizacijų ar gyventojų iniciuota intervencija, panaudojanti trumpalaikes pigias priemones, skirta katalizuoti ilgalaikius pokyčius konkrečioje miesto erdvėje. Tai praktinis metodas, kurį taikant erdvėje patalpinami realaus pritaikymo objektai – apšveitimas, suolai, mobilūs želdiniai ar pan. Leidžia vartotojams apsiprasti su pokyčiais, o iniciatoriams – patikrinti idėjas. Atkreipia dėmesį ir kelia susidomėjimą projektu. Nors intervencijos minimalios, bet reikalauja finansinių resursų ir kūrybiškumo.

9.5 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami konsultavimuisi.

9.9 Pasaulio kavinės metodas. Šaltinis: <https://participedia.net/method/167>

9.10 Taktinis urbanizmas Jersey, NY. Šaltinis: <https://street-plans.com/jc-walks-pedestrian-enhancement-plan-jersey-city-nj/1575380.pdf>

3/4

ĮTRAUKIMAS / BENDRADARBIAVIMAS

Įtraukimas, jei visuomenės atstovai turi patariamąjį balsą. Bendradarbiavimas, jei visuomenės atstovai turi lygiavertį sprendžiamąjį balsą. Tikslas – įtraukti visuomenę į kūrybinį procesą. Galutinį sprendimą priima specialistai, bet visuomenės indėlis svarus.

METODAS IR RANKIS	Diskusija – surenkamos atviro pobūdžio nuomonės konkrečiais klausimais ir prieinama išvados. Išvados formuoja sprendimus.
Forumas	Tai visiškai atviro formato didelės grupės (10–100 žmonių) susirinkimas, kurio pagrindinis tikslas yra dialogas. Vieninteliai kriterijai – tai iš anksto užfiksuota diskusijos tema, vieta ir laikas. Pagal temą siūlomi aktualūs klausimai aptarimui. Kiekvienas gali išsakyti ir apginti savo poziciją be būtinybės susitarti. Renginį veda moderatorius, kuris renginio pabaigoje apibendrina išsakytas nuomones ir įvertina rezultatus. Galimas dalyvių padalinimas į grupes, tarp kurių galima laisvai judėti, tokiu būdu praturtinant diskusijas. Šis metodas užkerta kelią blogiems sprendimams ir ateities konfliktams. Kiekvienas gali laisvai dalyvauti. Pasisakymai turi būti dokumentuojami ir gali būti panaudoti tolimesniuose darbuose. Išvados gali būti puiki pagalba sprendimų priėmėjams. Didelę dalyvių grupę gali valdyti patyręs moderatorius.
Fokus grupės	Diskusija nedidelėje grupėje (8–15 žmonių), reprezentuojančioje konkrečių demografinę dalį, skirta įsigilinti ir aptarti konkrečius projekto uždavinius pagal iš anksto parengtą planą. Moderatorius neformalioje aplinkoje padeda dalyviams atsiskleisti. Tikslas – susirinkti tos grupės atstovų nuomones ir atsakymus į atvirus ar uždarus klausimus. Klausimai fokusuoti ties konkrečiu problemų spektru, o rezultatai vėliau naudojami kaip atspirties taškas, nušviečiantis tolimesnius projekto žingsnius. Metodas tinkamas kaip įžanginė priemonė dalyvavimo procesui pradėti ir turi būti kombinuojamas su kitais metodais. Dalyvių atranka pagal konkrečius kriterijus leidžia adresuoti specifiškas problemų spektrą. Tinka tik ankstyviausiose projekto stadijose. Diskusijos rezultatai sunkiai formalizuojami, tad negali būti naudojami kaip reprezentatyvi suinteresuotos šalies nuomonė.
Dialogų kavinė (angl. Dialog Café)	Tai metodas, skatinantis dalyvius diskutuoti neformalioje komfortabilioje aplinkoje su moderatoriaus pagalba. Pradžioje projektas ir aptariami klausimai pristatomi visiems dalyviams. Vėliau mažose apvalaus stalo grupėse (apie 10 žmonių) trimis etapais vyksta diskusija: pirmuoju – bendra analizė; antruoju – gilesnė analizė; trečiuoju – suformuojamas pasiūlymas. Dalyviai kiekviename etape juda tarp grupių. Rezultatai apibendrinami ir pristatomi visiems dalyviams bendrai. Tokios kūrybinės sesijos nereikalauja didelio pasiruošimo, tik aiškios klausimų formuluotės. Reikalauja patyrusio moderatoriaus.
Debatai	Diskusija tarp trijų panelių – savivaldos, visuomenės ir nešališkų ekspertų atstovų – stebint plačiai auditorijai. Tikslas – sudaryti galimybę suinteresuotoms šalims, profesionalams ir ekspertams išreikšti savo poziciją ir užduoti klausimus savivaldybės atstovams. Moderatorius apibendrina pasisakymus. Rezultatų panaudojimas turi būti apibrėžtas iš anksto. Tinka plataus masto reikšmingiems projektams svarstyti. Reikalauja didelio pasiruošimo – klausimų išgryninimo, dalyvaujančiųjų atstovų atrinkimo.
Dialogo dirbtuvės (angl. Dialog Workshop)	Supaprastintas diskusijų formatas, leidžiantis analizuoti problemą, įsigilinti, aptarti sprendimo variantus ir suformuoti argumentus nedidelėje grupėje (8–16 žmonių). Kelių valandų trukmės sesijoje aptariami privalumai, trūkumai, finansiniai aspektai ir ilgalaikės pasėkmės konkrečioje temoje. Tikslas – atskleisti, kas formuoja visuomenės nuomonės tendencijas. Panašu į diskusiją, bet akcentuojamas derybų momentas. Dalyviams paskatinti rekomenduojama vaišinti kava, užkandžiais. Dalyvai atrenkami atsitiktinai arba kaip tik reprezentuojantys konkrečių socialinę grupę. Nedidelės grupės suformuotos išvados negali būti laikomos objektyvia visuomenės nuomonės reprezentacija.

9.11 Lentelė – įrankiai tinkami įtraukimui ir bendradarbiavimui.

Gyventojų žiuri (angl. Citizens' Jury)	Nedidelė grupė (12–25 žmonių) atsitiktine tvarka atrinktų visuomenės atstovų, reprezentuojančių projektu suinteresuotą vietovę, susirenka tam, kad priimtų kolektyvinį sprendimą ar rekomendacijas. Ekspertams pritačius kontekstą diskusijų būdu sprendžiamas konkrečiai suformuotas klausimas, o proceso gale paruošiama ataskaita, detalizuojanti rekomendacijas. Sprendimų priėmėjai iš anksto įsipareigoja panaudoti gyventojų žiuri išvadas. Įrankis tinkamas kompleksiškiems strateginiams klausimams spręsti arba kai yra aiški nuomonių polarizacija pačioje bendruomenėje. Taip pat padeda įvesti skaidrumo į sprendimų priėmimą. Grupė turi būti objektyvi suinteresuotos bendruomenės reprezentacija – tik tada sprendimai turės svorio plačiojoje visuomenėje.
Tematiniai dialogo stalai (angl. Thematic Dialogue Tables)	Tai apvalaus stalo diskusijos, skirtos mažose grupėse svarstyti kompleksinę klausimą, kuris padalinamas į temas kiekvienai grupei tam, kad problema būtų lengviau valdoma ir vestų prie sprendimo. Pavyzdžiui, temos galėtų būti: finansavimas, bioįvairovė, automobilių parkavimas, nusikalstamumas, triukšmas, kultūros paveldas ir pan. Tinka dviem atvejais: kai svarstomas labai kompleksiškas klausimas, arba kai dėl didelio dalyvių skaičiaus (keli šimtai žmonių) tampa sunku visus išklausti ir valdyti. Reikalinga aiški sistema išvadoms dokumentuoti. Renginio rezultatai turi būti viešinami su galimybe komentuoti ir teikti tolimesnius siūlymus.

9.11 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami įtraukimui ir bendradarbiavimui.

9.12 Žemėlapių komentavimas. Nuotr. Soundings. Šaltinis: <https://soundingsoffice.com/projects/the-wharves-deptford/>

9.14 Tematiniai dialogo stalai. Nuotr. openDemocracy UK. Šaltinis: <https://participedia.net/method/4700>

9.13 Gyventojų žiuri. Šaltinis: <https://participedia.net/method/155>

9.15 Modeliavimas ant žemėlapių. Šaltinis: <https://participedia.net/case/5420>

METODAS ĮRANKIS	Dirbtuvės – į rezultatą orientuotos kūrybinės sesijos grupėse.
Vizijos kūrybinės dirbtuvės	Tai į kūrybiškumą orientuotos 1–3-jų dienų dirbtuvės, skirtos generuoti idėjoms ir vizijoms. Renginyje dalyvauja 20–30 dalyvių. Mišrios grupės sudarytos iš profesionalų ir bendruomenių atstovų. Diskusijas moderuoja patyręs ekspertas. Renginys vyksta etapais, kurių metu dalyvių grupės pristato savo idėjas, sprendimus, keičiasi pastabomis. Penki etapai: 1. sutariama tema ir kiti praktiniai aspektai; 2. visi išsako temos problematiką ir padalinami grupėmis; 3. grupėse formuluojamos idėjos ir vizijos, neapsiribojant realizacijos suvaržymais; 4. vizijos sukonkretinamos, apsprendžiamos atsakomybės, programa; 5. rezultatai pristatomi visiems dalyviams, viešinami, o tolimesnė projekto eiga pristatoma reguliariuose susitikimuose. Formatas reikalauja didelio pasiruošimo, tačiau rezultai yra konkretūs ir gali būti įgyvendinti. Į pagalbą galima pasitelkti iš anksto paruoštas korteles (pvz., Imaginableguidelines.org arba Methodkit.com ar pan.) apie edrvės morfologiją, funkciją, prioritetus ir pan., kurios padeda kalbėtis tomis pačiomis kategorijomis specialistams ir toje srityje needuotiems dalyviams. Galima pasitelkti rolių ir atsakomybių žaidimą (angl. Game of Powers) ir apsiribojant ekonominės vertės kriterijumi pasikeisti rolėmis. Reikalauja dalyvių laiko ir intensyvaus darbo, tad ir papildomo dėmesio jų motyvacijos išlaikymui. Didelis dėmesys turi būti skiriamas ataskaitai, kaip renginio rezultatai paveikė sprendimus, antraip kyla nusivylimo dalyvavimo procesu rizika.
Intensyvios kūrybinės dirbtuvės (pranc. Charrette)	Į dizainą orientuotų intensyvių kūrybinių dirbtuvių (pranc. charrette) metu suburtos gyventojų ir profesionalų grupės randa bendrus sprendinius ir pristato savo suformuotą viziją kitiems. Tokiame formate dalyvauja daugiadisciplinių profesijų atstovai, kurie dirba komandose su bendruomenių nariais. Trukmė priklauso nuo užduoties kompleksškumo ir gali varijuoti nuo vienos dienos iki poros savaitių. Dalyviai turi tiesioginę galimybę prisidėti prie sprendimų, kurti viziją. Daugiadiscipliniškumas lemia, kad problema yra nagrinėjama įvairiais kampais. Renginio rezultatas yra apčiuopiamas, o sprendimai priimami greitai. Puiki galimybė užmegzti pozityvius santykius su bendruomenių nariais. Aukšto statuso sprendimų priėmėjas turi apibendrinti renginio rezultatus ir pristatyti, kaip rezultatai bus atspindėti galutiniuose projekto sprendiniuose. Tinkamas įrankis ten, kur iš visuomenės tikimasi strateginio matymo ir į ateitį orientuoto indėlio. Smulkesnio mastelio projektams gali būti sunku dalyvių pastangas nukreipti produktyvia linkme dėl kompetencijų stokos. Įrankį būtina pritaikyti prie konkretaus projekto sąlygų, dalyvių galimybių. Procesas yra intensyvus, todėl būtinas ekspertų moderavimas. Patyręs ekspertas sugebės valdyti komandas, efektyviai privesti prie sprendimų ir palaikyti kiekvieną dalyvį pilnai įsitraukusį. Dienos ar ilgesnės trukmės renginiams gali būti sunku suburti skirtingų suinteresuotų šalių atstovus. Procesas intensyvumas reiškia, kad refleksijai ir sprendimų tobulinimui gali nepakakti laiko. Būtina įsitikinti, kad dalyvaujantys visuomenės nariai yra objektyvi platesnio rato reprezentacija.
Modeliavimas ant žemėlapių ar maketo	Atspausdinamas didelio dydžio projekto planas arba padaromas maketas. Taip pat sukuriama mastelį atitinkantys galimi sprendiniai bei svarbūs objektai – želdiniai, mažoji architektūra, vandens telkiniai, naudotojų grupės (pėstieji, automobiliai, dviratinkai) ir pan. Gyventojai kartu su projektuotojų komanda ir savivaldybės darbuotojais kartu dēlioja ir aptaria galimus erdvės panaudojimo variantus.
Stiprybių, silpnybių, galimybių ir pavojų analizė (angl. SWOT)	Tai dirbtuvės, kurios organizuojamos pagal keturių aspektų – stiprybių, silpnybių, galimybių ir pavojų – metodiką. Bendru sutarimu fiksuojamos idėjos prie kiekvieno aspekto, idėjų reikšmė vertinama skalėje nuo vieno iki penkių, teikiami pasiūlymai, kaip adresuoti kiekviena aspektų grupę. Šis metodas padeda sutarti, kaip geriausiai panaudoti resursus spręsti problemas. Rezultatas struktūrizuotas ir lengvai panaudojamas tolimesniuose žingsniuose.
Trijų knygų metodas	Trys knygos sukuriama trimis etapais: pirmuoju – bazinė informacija ir klausimynas perduodamas vienai ar kelioms dalyvių darbo grupėms; antruoju atsakymai nugula į antrąją knygą ir pristatomi viešai; trečiuoju – visi komentuoja antrosios knygos turinį ir komentarai nugula į trečiąją knygą. Pilnas įgyvendinimas trunka apie metus laiko, tad proceso lėtumas sudaro sąlygas refleksijai, įsiklausymui. Šis metodas sukuria gerai iškomunikuotą pamatą tolimesniems sprendimams.

9.11 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami įtraukimui ir bendradarbiavimui.

METODAS ĮRANKIS	Žaidybinės dirbtuvės – į procesą orientuoti užsiėmimai veikiant grupėse ar individualiai. Rezultatas nėra labai svarbus.
Dalyvaujantieji menai	Tai meninės išraiškos forma, įgalinanti dialogą, socialinį aktyvumą, bendruomenės mobilizaciją ir bendrą sprendimų priėmimą. Formatai: drama, muzika, rašymas, fotografija, šokis ir pan. Visi proceso dalyviai yra galutinio rezultato ko– autoriai. Dalyviai jaučia asmeninį indėlį į bedro darbo rezultatą. Tinka dalyvavimo proceso išjudinimui, skirtingų bendruomenių suartinimui, apleistų ar dėmesio stokojančių viešųjų erdvių įveiklinimui. Metodas orientuotas į procesą ir bendruomeniškumo statybą, o ne į rezultatą, todėl rezultatai sunkiai formalizuojami. Procesui reikalingas meno srities specialistas.
Kraštovaizdžio skaitymo sesija	Dalyvių grupė (10–30 žmonių) vaikšto ir tyrinėja projekto apylinkes su projekto atstovais, o sustojimuose fiksuoja savo įžvalgas raštu. Vėliau dalyviai susirenka į patalpą pasidalinti pastebėjimais ir juos aptarti diskusijos būdu. Po renginio gauti rezultatai analizuojami ir pristatomi viešai. Buvimas projekto erdvėje skatina gyvesnius įspūdžius. Grupėi lydėti ir dalyvių kūrybiškumui paskatinti reikalingas projekto atstovas. Dalyviai turi žymėti pastabas individualiai, nesidalindami tarpusavyje. Turi būti aiškiai iškomunikuota, kaip rezultatai bus panaudoti formuojant sprendinius. Sėkmė priklauso nuo oro sąlygų.
Idėjų siena ar bokštas	Tai būdas idėjoms surinti, dalintis ir eksponuoti kaip visumą. Įrengiama siena (lauke arba patalpoje) ant kurios galima rašyti, klijuoti lapelius ir susipažinti su kitų idėjomis. Idėjų bokštui naudojamos kartoninės dėžės – vienoje pusėje paruošta anketa gyventojams su palikta vieta atsakymams (ne daugiau kaip 3–4 klausimai). Ant tuščių dėžių dalyviai gali laisvai piešti ateities erdvės vizijas. Užpildžius dėžę (anketą ar piešinį) ji panaudojama idėjomis užpildytų dėžių bokšto statybai. Surinktos idėjos turėtų informuoti tolimesnius erdvės sprendinius. Padeda pasiekti žmones, kurie paprastai neįsitraukia į organizuojamus susitikimus. Pasirinkdami sienos įrengimo vietą, iniciatoriai gali surinkti jiems svarbios tikslinės auditorijos idėjas. Tiek sienos tiek bokšto metodas gali būti taikomas darbui su vaikais. Rezultatai sunkiai dokumentuojami.
Bendruomenės tyrimų komandos	Iš bendruomenės narių sudarytai komandai yra duodama užduotis iširti pasirinktą problemą ir pasiūlyti sprendimus. Pagrindinis tikslas orientuotas į žmogiškųjų ryšių stiprinimą, o ne tyrimo išvadas. Skatina bendrą mokymąsi, pažinimą ir susipažinimą tarp grupės narių. Metodas naudingas norint įtraukti jaunimą ir gali būti derinamas kartu su pamokine veikla. Tai papildoma bendruomeniškumą skatinanti priemonė. Tyrimo rezultatai negali būti laikomi objektyvia visuomenės poreikių reprezentacija.

9.11 (tęsiama) Lentelė – įrankiai tinkami įtraukimui ir bendradarbiavimui.

9.16 Charrette. Šaltinis: <https://participedia.net/method/2840>

9.17 Dalyvaujantieji menai. Šaltinis: <https://participedia.net/method/4451>

ĮRANKIS	
Dalyvaujamas biudžetas (angl. participatory budgeting)	Dalyviams deleguojama sprendžiamoji galia viešojo sektoriaus lėšų panaudojimo klausimais. Dalyviai derisi ir sprendžia, kur ir kaip turi būti panaudotos konkrečiai programai skirtos lėšos. Istoriškai šis metodas buvo taikomas nukreipti lėšas į skurdesnius ir žemesnių pajamų rajonus ir suteikti jiems sprendžiamąją galią tam, kad resursai būtų paskirstyti proporcingai poreikiams. Metodas skatina skaidrumą, edukuoja gyventojus, įgalina ir kuria bendruomeniškumą. Turi būti taikomas konkrečiai apibrėžtoje geografinėje vietovėje. Priklauso nuo biudžetavimo ciklo. Reikalauja gyventojų švietimo, informavimo ir aktyvaus mobilizavimo.
Darbo grupė (angl. working group)	Sprendžiamąją galią turinti visuomenės atstovų darbo grupė surinkta spręsti konkrečių praktinių viešųjų erdvių klausimų, suformuoti projektavimo užduotį ar įgyvendinti konkrečių projektų. Mandato skyrimas, darbo metodai ir sprendimas turi vykti apibrėžtuose procedūriniuose rėmuose. Reikalingas visuomenės pasistikėjimas ir ypatingas dėmesys skaidrumui. Tinkama, kai dalyvaujamoji kultūra yra pažengusi.

9.18 Lentelė – įrankiai tinkami įgalinimui.

10. Šaltinių sąrašas

Knygos

- Garmory N., Tennant R. and Winsch C. (2016). Professional Practice for Landscape Architects, Third Edition. Routledge.

Internetiniai šaltiniai

- Akarcay P. (2020). Communicative planning and participation in Sweden through planner's perspective: case of Ullaraker region. Prieiga internete: <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1224002>
- ARTER architects. Prieiga internete: <https://www.arterarchitects.com>
- Barnet (n.d.). Planning Policies and Local Plan. Prieiga internete: <https://www.barnet.gov.uk/planning-and-building/planning-policies-and-local-plan/local-plan>
- Barnsley Metropolitan Borough Council (2019). Barnsley Local Plan. Supplementary Planning Document. Open Space Provision on New Housing Developments. Prieiga internete: <https://www.barnsley.gov.uk/media/15716/open-space-provision-on-new-housing-developments-spd.pdf>
- Be Home – Be Brussels. About the region and regional bodies: Citydev Brussels. Prieiga internete: <https://be.brussels/about-the-region/regional-bodies/citydev-brussels>
- Bewonersadviesgroep (2019). Advies Inrichting Hofbogenpark. Prieiga internete: https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/hofbogenpark/20190621-adviesgroep-Hofbogenpark_web.pdf
- Blok 74 (2020). Square Builders Tarwewijk Rotterdam Urban Game. Prieiga internete: <https://www.blok74.org/square-builders>
- Borret Kristiaan. Brussels Bouwmeester Maître Architecte (BE). Prieiga internete: <https://www.youtube.com/watch?v=3tHNMCSGJbg>
- Boyer Planning (2020). Consultation process. Prieiga internete: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Consultation_process
- Branden J. ir Sandberg L. (2019). Governing safety through the politics of community? A governmentality analysis of the practise of "safety walks" in three Swedish cities. Prieiga internete: <https://www.tandfonline.com/doi/epub/10.1080/13562576.2021.1894916?needAccess=true>
- Camden (2021). Camden Planning Guidance. Public open space. Prieiga internete: <https://www.camden.gov.uk/documents/20142/4823269/Public+open+space+CPG+Jan+2021.pdf/0baca4c3-1aef-1b03-248f-ec47d7a73c92?t=1611580573399>
- Citydev Brussels. Prieiga internete: <https://www.citydev.brussels/>
- Consult Citydev. Prieiga internete: <https://consult.citydev.brussels/fr>
- Council of Europe Landscape Convention. Belgium: National Landscape Award for the Landscape Award of the Council of Europe. Prieiga internete: <https://www.coe.int/en/web/landscape/belgium>
- Departement Omgeving. Prieiga internete: <https://omgeving.vlaanderen.be/>
- De Urbanisten (2019). Hofbogenpark. Prieiga internete: <http://www.urbanisten.nl/wp/?portfolio=hofbogenpark>
- De Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) (n.d.). Participatie. Prieiga internete: <https://vng.nl/artikelen/participatie>
- Departament for Communities & Local Government (2015). Pocket parks: support for small areas of inviting public space where people can enjoy relief from the hustle and bustle of city streets. Prieiga internete: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/528874/Pocket_Parks_Prospectus_Archived.pdf
- Designin Buildings (2021). Design review panels. Prieiga internete: https://www.designingbuildings.co.uk/wiki/Design_review_panels
- EcoRes. Prieiga internete: <https://www.ecores.eu>
- European Regional Development Fund (EU). Establishing connections in intermediate spaces: Policy participation in Ghent. (2020). Prieiga internete: <https://urbact.eu/establishing-connections-intermediate-spaces-policy-participation-ghent>
- Europos Komisija (2019). Recommendation CM/Rec(2019)8 of the Committee of Ministers to member States with a view to the implementation of the European Landscape Convention of the Council of Europe – Landscape and democracy: public participation.
- Fluid (n.d.). High Street 2012 Vision. Prieiga internete: <https://fluidoffice.com/project/high-street-2012-vision/>
- Gemeente Amsterdam (n.d.). Participatie. Prieiga internete: <https://www.amsterdam.nl/bestuur-en-organisatie/participatie/#h529d81c6-ad58-45e1-af08-6265bb2381b5>
- Gemeente Rotterdam (n.d.). Hofbogenpark. Prieiga internete: <https://www.rotterdam.nl/wonen-leven/hofbogenpark/>
- Gento miesto savivaldybė. De wijkregisseurs van de Dienst Beleidsparticipatie. Prieiga internete: <https://stad.gent.nl/over-gent-stadsbestuur/stadsbestuur/speel-een-rol-het-beleid/de-wijkregisseurs-van-de-dienst-beleidsparticipatie>
- Gento miesto savivaldybė. Wijkbudget Gent: tijd voor jouw plan voor de wijk. Prieiga internete: <https://participatie.stad.gent.nl-BE/folders/wijkbudget-gent-tijd-voor-jouw-plan-voor-de-wijk>
- Hammersmith & Fullham (n.d.). Design review panel. Prieiga internete: <https://www.lbhf.gov.uk/planning/urban-design-and-conservation/design-review-panel>
- Heritage Fund (n.d.). Dead Space to Living Place: Transforming Rectory Lane Cemetery, Berkhamsted. Prieiga internete: <https://www.heritagefund.org.uk/projects/dead-space-living-place-transforming-rectory-lane-cemetery-berkhamsted>
- Human Cities (2015). Co-Creation Briefing #1– Ljubljana. Prieiga internete: <https://humancities.eu/event/co-briefing-session-1-ljubljana-starts-the-experimentation-phase/>
- Inštitut za politike prostora (IPOP) (n.d.). Prieiga internete: <https://ipop.si/>
- Karssenberg H. (2020). Introduction, Place-led Development: Developing Our Cities Around Community and Place. Prieiga internete: <https://thecityateyelevel.com/stories/introduction-place-led-development-developing-our-cities-around-community-and-place/>
- Korenjak A. (2014). What's going on? The New Dynamics of Public Space. Prieiga internete: <https://www.youtube.com/watch?v=R8-dnj4rMY0>

35. Mestna občina Ljubljana (n.d.). Celostna prometna strategija. Prieiga internete: <https://www.ljubljana.si/sl/moja-ljubljana/promet-in-mobilnost/celostna-prometna-strategija/>
36. Ministry of Housing, Communities & Local Government (2021). National Planning Policy Framework. Prieiga internete: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/1005759/NPPF_July_2021.pdf
37. Ministry of Housing, Communities & Local government and The Rt Hon Greg Clark MP (2016). Green light given to 80 pocket parks. Prieiga internete: <https://www.gov.uk/government/news/green-light-given-to-over-80-pocket-parks>
38. Muzej za arhitekturo in oblikovanje (MAO) (n.d.). Prieiga internete: <https://mao.si/>
39. Newcastle University (2017). Participation research kick-starts mini-park. Prieiga internete: <https://www.ncl.ac.uk/press/articles/archive/2017/11/pocketpark/>
40. Nikšič M. (2015). Workshop: Ljubljana co-creation briefing. Prieiga internete: <https://humancities.eu/story/ljubljana-successful-co-creation-briefing-understanding-the-local-community-to-create-the-experimentation-agenda/>
41. Participedia. A global network and crowdsourcing platform for researchers, educators, practitioners, policymakers, activists, and anyone interested in public participation and democratic innovations. Prieiga internete: <https://participedia.net/>
42. Perspective Brussels. About us: Our partners. Prieiga internete: <https://perspective.brussels/en/about-us/our-partners>
43. Perspective Brussels. Plans stratégiques et réglementaires - Plan d'Aménagement Directeur (PAD). Prieiga internete: <https://perspective.brussels/fr/plans-reglements/plans-strategiques-et-reglementaires-plan-damenagement-directeur-pad>
44. Reading Borough Council (2019). Reading Borough Local Plan. Prieiga internete: https://images.reading.gov.uk/2019/12/Local_Plan_Adopted_November_2019.pdf
45. Republic of Slovenia. (n.d.). Ministry of the Environment and Spatial Planning. Prieiga internete: <https://www.gov.si/en/state-authorities/ministries/ministry-of-the-environment-and-spatial-planning/#content>
46. Republic of Slovenia (n.d.). Sustainable Mobility. Prieiga internete: <https://www.gov.si/en/policies/transport-and-energy/sustainable-mobility/>
47. <https://www.culture.si/en/ProstoRo%C5%BE>
48. Republic of Slovenia (n.d.). Sustainable Mobility and Transport Policy Directorate. Prieiga internete: <https://www.gov.si/en/state-authorities/ministries/ministry-of-infrastructure/about-the-ministry/direktorat/>
49. Rollitt L. (2021). Dead Space to Living Space. Prieiga internete: <https://berkhamsted-history.org.uk/2021/10/14/dead-space-to-living-place/>
50. Shareable. A look at Ghent's policy participation unit. Prieiga internete: <https://www.shareable.net/a-look-at-ghents-policy-participation-unit/>
51. Soundings (n.d.). High Street 2012. Place research & Public realm. Prieiga internete: <https://soundingsoffice.com/projects/high-street-2012/>
52. Taktyk. Prieiga internete: <https://taktyk.cargo.site/>
53. The Council of Europe (2017). European Landscape Convention. The Landscape Award Alliance of The Council of Europe. Prieiga internete: <https://rm.coe.int/european-landscape-convention-the-landscape-award-alliance-of-the-coun/168075f020>
54. The Council of Europe and European Landscape Convention (2009). Landscape Award of the Council of Europe. Prieiga internete: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680306465>
55. The Council of Europe and European Landscape Convention (2011). Landscape Award of the Council of Europe. Prieiga internete: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806b14b1>
56. The London Assembly (2013). Mayor launches community fund to help create his 100 'Pocket Parks'. Prieiga internete: <https://www.london.gov.uk/press-releases-5639>
57. The RIBA Journal (2021). Restored Rectory Lane Cemetery is place of 'inspiration and reflection'. Prieiga internete: <https://www.ribaj.com/buildings/macewen-shortlist-2021-rectory-lane-cemetery-berkhamsted-hugo-hardy-architect>
58. Tower Hamlets (n.d.). Statement of Community Involvement. Prieiga per internetą: https://development.towerhamlets.gov.uk/online-applications/files/D6B6AD1F118F365292FBEB2E9C50F096/pdf/PA_19_02717_A1-STATEMENT_OF_COMMUNITY_INVOLVEMENT_-_PART_1-1575380.pdf
59. University of Ljubljana (n.d.) The Regional Distribution of Landscape Types in Slovenia. Prieiga internete: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680306468>
60. UK's Department for Levelling Up, Housing and Communities and Ministry of Housing, Communities & Local Government (2021). Consultation and pre-decision matters. Prieiga internete: <https://www.gov.uk/guidance/consultation-and-pre-decision-matters#statutory-publicity-requirements>
61. UK's Department for Levelling Up, Housing and Communities and Ministry of Housing, Communities & Local Government (2014). Open space, sports and recreation facilities, public rights of way and local green space. Prieiga internete: <https://www.gov.uk/guidance/open-space-sports-and-recreation-facilities-public-rights-of-way-and-local-green-space>
62. UK's Department of Communities and Local Government (2012). National Planning Policy Framework. Prieiga internete: <https://www.gov.uk/guidance/national-planning-policy-framework/8-promoting-healthy-and-safe-communities#para96>
63. United Kingdom Parliament (1990). Town and Country Planning Act. Prieiga internete: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1990/8/contents>
64. United States Environmental Protection Agency (n.d.). Public Participation Guide: Charettes. Prieiga internete: <https://www.epa.gov/international-cooperation/public-participation-guide-charrettes>
65. Urban Maestro. Prieiga internete: www.urbanmaestro.org
66. Wallonie territoire SPW. Prieiga internete: http://lampspw.wallonie.be/dgo4/site_amenagement/

Padėka

Už pagalbą dėkojame konsultavusioms įmonėms, institucijoms ir organizacijoms.

BEATRIČĖ UMBRASAITĖ
BRIGITA MIKOLAJŪNAITĖ
GIEDRĖ PUZINAUSKIENĖ

2022 VASARIS

<https://kurkl.lt/projektai/miesto-ir-bendruomenes-dialogas/>